XVI 36

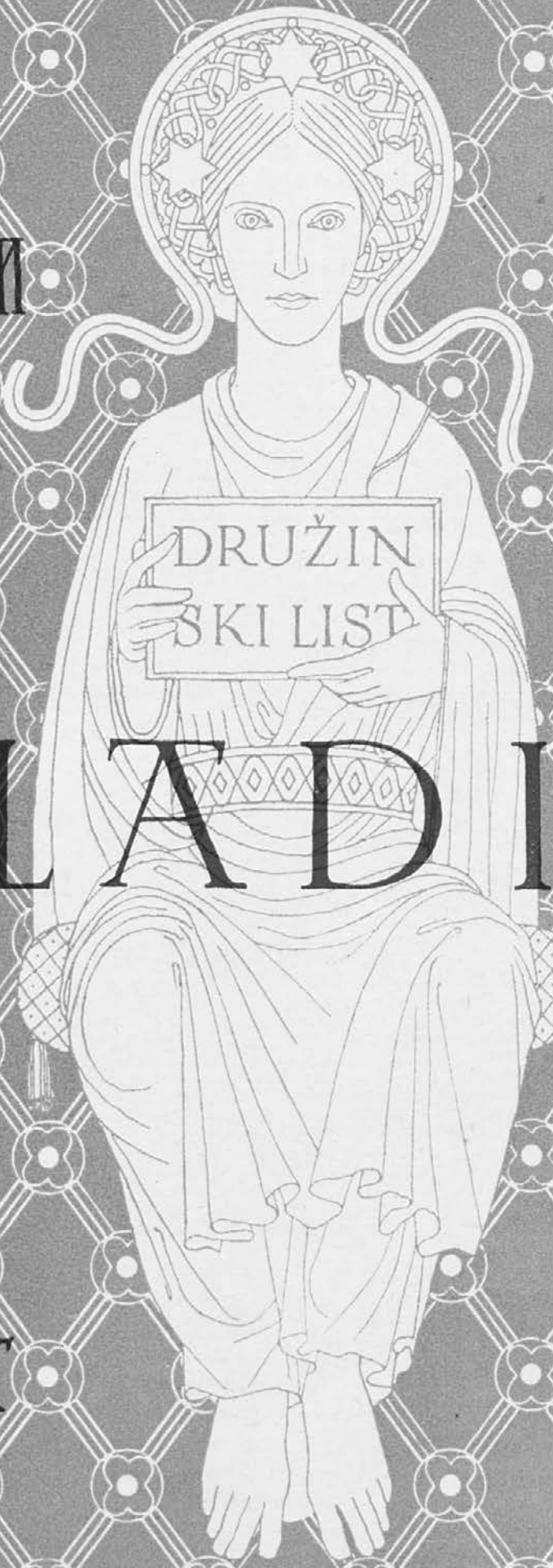

MLADIKA

ŠT 2

VSEBINA FEBRUARSKE ŠTEVILKE

LEPA POLJANA Dobravski bogovi (Venceslav Winkler) // Konji (Stanko Bevkov) // Knežna Ida in njene bele miši (Sonja Sever) // Iz nižav in težav (Ivan Zorec) // Kralj Svetopolk (Ivan Stodola) ✱ PESMI Zimska (Leopold Stanek) // Večer (Jože Dular) // Vsi ... (Franc Ločniškar) ✱ PISANA TRATA Iz francoske tujske legije (pismo slovenskega fanta) // O instrumentih (Ludovik Puš) // Naše slike // Nekaj o voščilnicah // Nove knjige // Narodno gledališče v Ljubljani ✱ DOM IN DRUŽINA Lučka (Joža Likovič) // Beg z dežele (Krista Hafner) // Amerikanec in sadje (Š. H.) // Kuharica (M. R.) ZABAVA IN ŠALA ✱ SLIKE Franc Kavčič: Umor na stopnišču // Marko Pernhart: Cerkniško jezero // Matevž Langus: Glava angela // M. Maleš: Voščilnica za božič 1934; Voščilnica za veliko noč 1934; Pirhe sekajo (1929) // Ludovik Grilc: Most v Benetkah // B. Jakac: troje božičnih voščilnic Fr. Krašovec (foto): Sejem bil je živ; Brozga; Od prve maše (izpred šenklavške cerkve v Ljubljani)

DOBILI SMO V OCENO

Kapelica. Pesmi. Karel Širok. Akademska založba v Ljubljani 1935. Tiskal Veit & drug, Vir pri Domžalah ✱ **Novembrske pesmi.** Miran Jarc. Akademska založba v Ljubljani. Tiskal Veit & drug, Vir pri Domžalah ✱ **Mariborski koledar 1936.** Izdala in založila Nabavljalna zadruga državnih uslužbencev v Mariboru. Za uredniški odbor N. I. Vrabl. Tiskala Mariborska tiskarna. V tem strokovnem koledarju piše profesor dr. Veber o dušeslovnih osnovah nacionalne misli ✱ **Levstik Fran, Zbrano delo.** VI. zvezek. Uredil dr. A. Slodnjak. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1935

LISTNICA UREDNIŠTVA

Tanja. Črtica Kako gledam življenje hoče orisati socialna nasprotja naših dni. Strašno veliko število ljudi, zlasti deklet, ki so »lepa« pa nič nimajo, ste nabrali in postavili pred bralca. Povezali jih pa niste nič, to je le gneča zabavljajočih in čudaških ljudi, ki bi mogla biti pisatelju dobrodošla snov, če bi jo oblikoval, kar vi niste storili. Res, življenje okoli sebe gledate, razumete ga pa še ne dovolj, kaj šele, da bi ga mogli tolmačiti, kar naj umetnost stori. Oblikovne sile ni videti v tem, pač pa veliko načitanost. Črtico vam je narekovala bolj nejevolja nad današnjimi prilikami kakor pa literarni nameni.

Selski. O »cveticah milih« pojete, rimani stavki vam kar vro. A v njih nič ni, razen spomina na Prešerna in Gregorčiča. Ni in ne bo za rabo.

Milan Jerat. Verzi vam ne pojo, tudi snov je taka, da spada le v prozo. A kar ste proze poslali, je osladno zdihovanje zaljubljenega bohema. Cene nima nobene.

A. Noč. Vaša meditacija nima središča. Nanizane so misli in čustva, a čemu vse to? Brez srca, to je središča ne more živeti nobena stvar. Tudi vaša Noč potrebuje enotne misli o vsem, rdeče niti, sicer lepe misli ne najdejo v bralcu odziva, ker niso na nič navezane. Noč je zgolj meditacija.

J. J. Njegov konec. Vaša stvar je epične vrste, a tudi nima središča. Razbita je in neenotna, niti en dogodek ni izdelan ali izrisan, vse je le odlomek. Življenjska usoda vašega Rogarja je preveč obširna, da bi jo mogli ujeti v nekaj bežnih stavkov na treh straneh rokopisa. Že to samo pravi, da morate poseči le po enem motivu, enem dogodku, pa ga potem izrisati, da se v njem pokaže ves človek. Nekaj črt nam še ne dá portreta, nekaj gibov še ne dejanja in nekaj dejanj še ne življenja.

France. Poslana črtica Kam pa pojdeš? ni za rabo. Če popisujete ganljivo slovo in vas je poslavljanje prevzelo, niste s tem že ustvarili tudi lepe črtice. Ta mora biti več kakor popis močnega doživetja.

(Drugim prihodnjič.)

* * *

Popravek. V prvi številki letošnje Mladike se je v oceni Zbornika Slovenska krajina zgodila neljuba, slučajna tiskovna napaka. Vrsta 36 do 37 naj se bere: »Pavel A., slovenskokrajinski rojak, a pod Madžari«, a ne »pomadžarjen«. Pavel A. je eden najodličnejših, svetovno znanih in upoštevanih slovenskih slavistov in je bil tudi kandidat za stolico vzhodnoslovenskih narečij v Ljubljani.

Smolej Viktor.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ✱ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84·—, s krojno prilogo vred din 100·—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42·—) in četrtletno (din 21·—). V INOZEMSTVU pa stane din 100·—, s krojno prilogo din 116·—; v Ameriki dol. 2·—, s krojno prilogo dol. 2·40 ✱ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150. NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ✱ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91 ✱ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ✱ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

Venceslav Winkler

DOBRAVSKI BOGOVI

(Drugo poglavje naprej.)

V mraku se je vračal po vasi bebec Frnatek, mahal s klobukom in pel: »Mi se ne bojimo ne farja ne žandarja!«

Ustavljal se je ob cesti, zakričal v to in ono vežo, le pred Hrastarjem se je obotavljal. Potajil se je v senco visokih dreves in malo počakal. Šele ko se je v hiši zableščala petrolejka, se je upal iz skrivališča. Zdaj ni več vriskal in pel, stopal je tiho in s povešeno glavo. Bal se je, da bi srečal Hrastarja. Saj bi šel lahko po stezi za vrtovi, toda tam je polje in iz polja rasto zvečer čudne sence kakor pošasti z dolgimi rokami.

Mrak je rasel. Preden je prišel bebec do konca vasi, so gorele že povsod luči. Pred hišami so stali ljudje. Nace je šel tiho mimo njih, nerodno mu je bilo in ne bi rad videl, da bi ga poklicali. Zdaj bo odšel nekam daleč in dolgo ga ne bo na Dobravo.

Pred Kerinovo gostilno sta stala človeka. Skoz odprta vežna vrata je padala nanju luč in Nace ju je spoznal. Skljućil se je in stisnil zobe, obstal za trenutek in pomislil, kod bi šel.

Tiho se je hotel zmuzniti mimo njiju.

»Hej, norec!«

»Frnatek!«

Frnatek je bil že na oglu. Ozrl se je in videl dvoje senc, ki sta šli proti njemu. Prečudna razposajenost je zakipela v njem. Ustavil se je in zabobnal s hripavim glasom:

»Taram, taram, tam, tam! Kdo da več?«

Potem je začutil, da ga nekdo drži za roko. Divje Potokarjeve oči so se srečale z njegovimi.

»Boš še?« ga je stiskal Potokar.

»Au! Boli!« je pritajeno zastokal bebec.

»Boš še?« je šepetal Kerin.

Nace je počasi segel s prosto roko v žep. Koščeni prsti so otipali nekaj železnega, mrzlega, precej časa so se mučili, potem je bilo vse pripravljeno. Dva na enega! Norec je pogledal okoli sebe. Tema je bila.

»Pusti!« je zahropel.

»Le daj ga!« je pokimal Kerin. »Daj ga, daj!«

»Ali me bo udaril?« se je prestrašil Nace.

Še bolj se je upognil, se nato vzravnal in zamahnil na obe strani. Kerin je odskočil, Potokar je dobil udarec v obraz.

»Hudičevo seme!« je zaklel.

Hudičevo seme je pa že stalo onstran ceste in kričalo na ves glas:

»Prvič, drugič, tretjič! Kdo da več? Taram, taram, tam, tam! Kdo da več?«

Moža sta se spogledala.

»Norec je pač norec,« je rekel tolažilno Kerin.

Po vasi je prišel Hrastar. Slišal je bebca in stopil bliže.

»Kaj se pa dere?« je vprašal.

»Bog ve!« je skomizgnil župan.

Od bregov se je ves čas budila burja, kostanji so šumeli, zeblo je.

»Zima bo,« je zazehal Potokar.

Nista mu odgovorila. Ta potepuški Frnatek je pokvaril vse dobre misli.

»Pojdimo noter!« je vzdihnil čez trenutek Kerin.

Tiho sta šla za njim.

V sobi je sedel za veliko mizo pred skoraj polnim litrom Kozmankar z Vrha. Oči so mu žarele, gugal se je na stolu in tolkel po mizi: »Nocoj plačam jaz! Župan, pit pojdi, ná!«

Zasmejali so se mu in sedli za mizo v kotu.

»Bodi pameten, Kozmankar! Vidiš, da komaj še stojiš. Pa na denar pazi, da ga ne zgubiš!« ga je učil župan.

»Bolj pameten sem kot ti, učenost županska. Kaj te briga moj denar?« je momljal pijanec.

»Kaj je prodal?« je vprašal Hrastar potihoma.

»Dober jarem je bil. Noče povedati, dva jurja pa ima gotovo s seboj.«

»Misliš?« se je začudil Potokar.

Kerin je izvlekel karte.

»Kaj bomo?«

»Kot po navadi. Mešaj!« jih je vrgel Hrastarju.

»Boste metali?« se je počasi vzdignil Kozmankar. »Jaz tudi. Mislite, da nimam denarja?«

»Domov ga nesi. Maramo za tvoj denar!« je počasi rekel Hrastar in začel deliti.

»Tri sto zelenih, kaj je drugačen kot tvoj?« je silil pijanec in vlekel stol za seboj.

Spogledali so se.

»Igramo?« je vprašal Kerin.

»Čeprav!« sta privolila onadva.

»Ena in dvajset, Kozmankar. Znaš?« je razložil počasi krčmar.

»Znam, znam, jaz znam vse!« je pritrjeval Kozmankar polglasno, privlekel iz žepa pest kovancev in jih stresel predse na mizo.

»Prav!« je mrzlo udaril Hrastar.

Razdelil je še enkrat karte, nato so začeli. Kupček pred njim je kmalu zrasel in se spet znižal. Bili so previdni. Kozmankar se je umiril, nič ni kazalo, da bi bil kaj omotičen. Igra se je kmalu končala.

»Pet dinarjev sem dal,« je zagodrnjal Kerin.

»Delim!« je segel po kartah Potokar.

Zdaj so postali nemirnejši, strastnejši. Dinar je bil premalo, segli so više.

»Deset!« je udaril Kerin po kupčku.

»Zdaj se bo začelo,« je spreletelo Potokarja. Počasi je odkrival karte.

»Izgubil,« je dejal mrzlo.

Župan je zaklel in segel v žep po denarju.

Vrata so se odprla in vstopil je stari Bertoncelj. Počasi je zaprl vrata in pomežiknil igralcem. Pogledali so ga postrani, kakor bi jim bil v napotje, a se ni dal odgnati. Vzel je stol in sedel prav k Hrastarju. Miha se je naredil, kakor da ga ne vidi. Bertoncelj je bil njegov mešetar pri kupčijah. Izvohal je blago v zadnji koči in potiskal ceno k tlom, da ni nikdo verjel, kako je to mogoče. Starec je imel kočo sredi vasi in ušesa na vseh cestah.

Vendarle je bilo Mihi nerodno, da ga vidi pri taki igri.

»Boš pil?« je rekel čez trenutek.

Bertoncelj je odkimal in nepremično zrl v kup denarja na mizi. Pravkar je Kozmankar izgubil sto dinarjev.

»Kaj gledaš?« se je obrnil Miha k mešetarju.

»Nič,« je dejal starec zamišljeno. »Ne vem, po kaj hodijo nocoj v župnišče,« je dodal čez trenutek.

»Kdo?« je vprašal malomarno Hrastar.

»No, popoldne je bil topolski Gornik, v mraku Tonejc, zdajle pa Žagar in Ogradar z Vrha.«

Miha ni poslušal. Prav takrat je Kozmankar udaril po kupu in rekel: »Za vse!«

»Pamet!« je zaječal Kerin.

»Pusti ga!« je branil Potokar.

»Obračaj!« je silil Hrastar.

Kozmankar je izgubil. Nemirno se je presedal in našteval denar. Potokar se je tresel od razburjenja. Semintja je iztegnil roko po kupu, kakor bi ga hotel varovati. Kerinu so žarele oči, le Miha je bil vsakdanji.

Nato je šla igra spet počasneje, a Kozmankar je vedno izgubljal, zdaj dinar zdaj kovača. Kup denarja se je večal. Še Hrastar je trepetal.

»Pij!« je porinil kupico pred Bertonclja.

»Nekaj kuhajo,« je ponovil Luka Bertoncelj, »meni se prav zdi, da nekaj kuhajo.«

»Zdaj igramo!« je opozarjal Kerin.

Luka je izpil kupico in umolknil.

Kozmankar se je dolgo obotavljal, nato je spet trdo udaril: »Za vse!«

Spogledali so se, Miha je mrzlo dejal Potokarju:

»Pokaži!«

»Stoj!« se je vmešal Kerin. »Kaj, če izgubiš? Pokaži denar!«

Kmet je preobračal žepe in nabral nekaj kovancev. Osuplo je gledal igralce.

»Premalo!« so rekli.

»Vragi, saj imam grunt!« je vzkipel.

Umolknili so za trenutek. Morečo tišino je motila le starinska ura.

»Zastavi kaj!« je rekel naposled Potokar. »Na primer gozd nad Rebrijo.«

»Zastavim!« je obupno kričal Kozmankar.

»Črnilo in papir!« je kratko rekel Andrej.

»Kako misliš?« se je prestrašil Kerin.

»Med možmi drži beseda,« je zamrmral Hrastar.

Ko pa Potokar ni hotel odnehati, je poiskal župan črnilo in kos papirja. Potokar je z velikimi črkami napisal zavezo. Kozmankar je ves čas nepremično strmel v kup denarja, ki bi ga moral prinesti domov, a ga ne bo. Nerodno je podpisal, kar so porinili predenj.

»No, zdaj pa!«

Franc Kavčič: Umor na stopnišču. (Foto Narodna galerija.)

Potokar je počasi odkrival. Odkrivali so še drugi.

»Dvajset!« je pobledel Kozmankar.

»Ena in dvajset!« je pokazal Potokar. Mirno je potisnil denar k sebi in se dvignil.

Kerin in Hrastar sta molčala.

»Vragi!« je jecljal Kozmankar. Počasi je vstal, strmel nekaj časa na prazno mizo in nato stopil k veliki mizi. Zgrabil je za liter in pil z dolgimi požirki. Nato je trdo postavil liter na mizo in se sesedel na klop ob steni.

Potokar se je mrzlo smehljal in ni spregovoril besede. Hrastarju je bilo vroče, obrnil se je k mešetarju Luku in dejal:

»Kaj si se silil poprej?«

»Nekaj kuhajo, sem pravil,« je pojasnil Luka.

»Aha!« se je spomnil Miha.

»Kaj kuhajo?« je vprašal Kerin.

»Slišal sem!« je prikimal mešetar. »Zgago bodo napravili. S kupčijo mislijo začeti. Nekoliko sem ujel. Nekakšno zadrugo bodo napravili. Sami bodo prodajali krompir, seno in menda tudi živino, pa ne vem še čisto natančno.«

»Kdo ti je to rekel?« sta vzdrhtela Potokar in Hrastar.

»No, ušesa imam,« se je branil starec. »Kaj je treba komu vedeti, kako izvem? Dosti, da je res.«

»Zadrugo, zadrugo,« je ponavljal Miha.

Spogledali so se. To pot si niso lagali. V očeh vseh treh je bil strah, še v Kerinovih, ki je komaj trikrat šel z vozmi do železniške postaje.

»Če si se zmotil ali pa narobe slišal, Luka!« je upal župan.

»Jaz narobe slišal?« je bil užaljen Bertoncelj.

»Tonejc, Žagar in Gornik,« je ponavljal Hrastar. »Treba bo premisliti. Pij, Luka!«

Mešetar je pil in razkladal še enkrat vse od kraja.

»Premisliti, premisliti!« je kljuvalo v Hrastarju. »S kakšno pravico so se vzdignili prav sedaj? Kdo jih vodi? Župnik? Le kaj se meša v kupčijo! Za cerkev naj se briga! To je spet politika. Čakajte, čakajte!«

Nič ni vedel, kako se je poslovil, in tudi dolgo v noč ni mogel zaspati.

3.

Blaž Tonejc je imel sina Jožeta, hčerko Maričko in dober grunt. Žena Neža je bolehala, zdravniki so jo tolažili, a sama ni upala več na bolje. Čutila je, da ji je nekaj izvotlilo prsi, vlačila se je po hiši in tudi na dvorišče je prišla, a za delo ni mogla več prijeti kot včasih. Blaž je molčal. Trpka resnost mu je zarezala gube v obraz. Imel je še drugačne skrbi. Oče je bil druge vrste mož kot on. Skušal je nanagloma in nalahko obogateti. Posegel je v kupčijo proti Potokarju, hodil po vaseh kot on, plačeval višjo ceno, dajal za vino, da je dobil ljudi na svojo stran, in spravljal les in vse blago s tujimi vozniki na postajo. Kmalu so ljudje spoznali, da je mehak, pa so se ga oprijeli in ko je nanagloma umrl, je pustil dolga nič koliko. Mladi je pljunil v roke, delal na vse pretege in si precej opomogel, a grunt je imel še zmeraj hudo rano: dvajset tisoč dolga. Blaž ni kupčeval, čeprav je vedel od očeta, kako gredó take stvari, in ga je semintja tudi vleklo, da bi začel. Še zdaj so prihajali stari znanci in ga nagovarjali, naj začne.

»Ne morem!« je odkimaval. »Takole počasi se bom že rešil dolgov, za drugo mi pa ni.«

Bal se je in zdelo se mu je tudi, da nima časa. Vsa predavanja je moral slišati, prebiral vso zimo knjige in zmeraj molčal. Kot da še ni čas.

Zdaj je pa prišla misel o zadrugi.

»Tudi jaz sem že mislil na to,« je pravil gospodu Andreju, »a se kar nisem upal. Mislil sem, da ljudje še niso za tako stvar. A če bi bilo potrebno, bi jih mogoče razmajali.«

In že ko se je vračal iz župnišča, je stopil k sosedu Mejaču. Na drugem koncu veže je škripal brus. Hlapec Tine je brusil sekiro. Gospodar je sedel v hiši pri peči in pilil žago.

»Po drva bomo šli, pa je vse skrhano. Vidiš, nobeden ne pogleda na orodje.«

Nekaj časa je Tonejc poslušal pilo, spregovoril kratko o vremenu, potem povedal kar naravnost:

»Ti, zadnjič sem ti pravil o kupčiji. Zdaj bomo pa tudi mi lahko začeli. In kar sami.«

»Kaj?« se je ustavil Mejač.

»Zadrugo bomo ustanovili. Pa to je zdaj šele v začetku, ni treba, da bi vsakdo vedel. Ti boš menda tudi pristopil. Saj deleži ne bodo veliki in še tiste bomo lahko plačevali v obrokih.«

»Vsa društva so figo vredna,« je zamomljal Mejač. »Misliš, da bo kaj koristnega?«

»No,« se je zamislil Blaž, »kar takoj se ne bo poznalo. Vsaka stvar potrebuje časa, da se izkaže. A dobro bo. Že če samo mešetarje odrinemo, bo cena nekaj višja. Že za deset par pri kilogramu krompirja je vredno.«

Mejač ni hotel prav potrditi. Ogledal je žago od vseh strani, obrisal in spravil pilo in vstal.

»To se bova še pomenila, Blaž,« je dejal. »Nekaj bom že napravil.«

Tonejc je šel s čudnimi občutki proti domu.

»Saj vem, da bo, ni tako neumen, ne. Le to me jezi, da bo šel zdaj še Korena spraševat. Bog ve čemu? Da bo še kakšno nerodno zinil.«

Pomislil je, če bi šel še sam naravnost do Korena. Obrnil se je proti hiši, zadnji trenutek pa se je premislil. Bilo je že temno in čudno bi bilo, če bi kar tako padel predenj.

Poiskal ga je drugo jutro in mu razložil, kaj pripravljajo, to se pravi, zdaj je šele v razgovorih, če bodo ljudje za to.

»To je vendar pametna stvar!« se je vzdignil Koren. »Zakaj pa ne? Jaz bom takoj zraven.«

Blaž je bil zadovoljen in mu je začel razkladati, kateri so že privolili. Pa se še ne mudi tako hudo, mogoče bo tudi bolje, če jih bo v začetku manj.

Tonejc je šel vesel za vsakdanjim delom. Zdaj je našel, kar je iskal. Sinu Jožetu pa ni pravil. Kaj bi fant z zadrugo! Le ko sta orala za vasjo, je omenil, kako bodo delali.

»Mogoče bomo še kaj drugega začeli. Glej, saj en sam človek še orodja ne zmore več. Če bo kaj dobička, bomo pa lahko kupovali. Viš, kake dobre brane smo tudi potrebni.«

»In kdo bo vozil v Razbor na postajo?« je bil radoveden fant.

»Bomo že poiskali ljudi.«

»Hrastar bo nagajal,« se je smejal Jože.

Pognal je spet voli in vrezala sta novo brazdo.

»K sebi!« je kričal Blaž in se upiral na ročice.

Obema je bilo, kakor da ne orjeta, kakor da sta pri nekem povsem drugem delu. Blaž je sanjal o prvem nakladanju. Če bo seno, že ve, kje bo dobil kupca. Mogoče pojde čez mejo. Treba se bo dogovoriti z znanimi ljudmi, še preden začnejo, da bi jim pozneje kdo ne nagajal. Krompir bodo že prodali, posebno še zdaj, ko ga iščejo povsod za seme, ker jim domač boleha. Le za živino ga je skrbelo.

»To bo pa prebita reč. Skoraj bolje, da ne bi začeli. Deset glav, deset sort. Kvečjemu za mesarje. Ali pa če bo prav posebna prilika. Žagar pa toliko sili. Če se bomo precej v začetku kaj opekli, se bo vse podrlo.«

Jože je sanjal o konjih. Če bi res vozili v Razbor, bi jih moral oče kupiti. Potem bi se pač po-

Marko Pernhart: Cerkniško jezero. (Foto Narodna galerija.)

stavil pred vsemi, posebno pred Kerinom. In nalašč bi pokal z bičem prav pred njegovo gostilno, ko bi vozil mimo.

Sicer pa ni vedel in tudi razmišljal ni dosti, zakaj bo nagajal Kerinu.

»Že oče je bil zmeraj proti Kerinu in Hrastarju, zato moram biti tudi jaz,« si je mislil preprosto.

Proti deseti uri je prišla po stezi čez vrt Marička z malico. Spremljal jo je Hrastarjev France s sekiro na rami in ji nekaj živo pripovedoval.

Tonejc in sin sta se ustavila in zasukala drevo. Jože se je zasmejal: »Marička ima pa fanta!«

Blaž je pogledal izpod čela mlada dva in zagodrnjal: »Kaj pa tega zelenca nosi tod okoli?«

»Nemara je šele vstal.«

Ko prideta onadva bliže, poči Jože z bičem in zakliče:

»Pa si zgoden, France! Bog ve, če bo še kaj zate ostalo.«

Hrastarjevemu je postalo nerodno, prižgal si je cigareto in zamomljal:

»Kam se pa mudi? Zmeraj bom še zadosti prav prišel.«

Marička je položila culo k očetu in jo razvezala. Jože se je mirno sklonil in vzel zagozdo kruha ter ga začel otepati.

»Kam greš?« je vprašal Franceta.

»V laz!« je dejal fant.

»Pri nas gremo v laz ob štirih zjutraj, da ob dnevu že začnemo.«

»Čemu bi se gnal po nepotrebnem?«

Jože ga je pomilovalno pogledal. Razposajeno se je razkoračil in mu pomežiknil: »Zato pa je tako. Napraviš se kot za ženitovanje, da gredó vse za teboj. Lej, Maričko si že čisto zmešal.«

»Jože!« se je očitajoče oglasila Marička.

»No, pa ne!« se je obrnil brat. »Meni se je tako zdelo. Boš že sama bolje vedela.«

Stopil je k sivcema in ju začel gladiti po čelu. »Kako razumni živalci sta,« je rekel.

Hrastarjev je bil v zadregi, zato je kar pozdravil in odšel po stezi.

»Kaj ni lep fant?« je rekel Jože čez trenotek.

»Kaj te briga! Samo zbadaš!« je zrasla Marička.

»Res je! Ne čenčaj neumnosti!« se je oglasil še oče.

»Tako brez nič tudi ni,« je menil fant. »Saj te hodijo klicat.«

»Mene?«

Spogledala sta se. Jože se je hotel nasmehniti, a je pogledal očeta. Blaž je slonel na ročicah, rezal jabolko in se delal, kakor da nič ne sliši. Marička se je v zadregi sklonila in pobrala, kar je ostalo.

»Kaj že greš?« se je zdajci obrnil oče.

»Materi je nekaj težko,« se je obotavljala.

»Spet!« se je zmračil Blaž. Nato je trdo dodal: »Okrog hiše naj pa ponoči nobeden ne lazi. Za šalo Tonejci nismo, če je pa kaj zares, naj pride noter!«

Spravil je nožek v žep, založil še zadnji grižljaj in se uprl v ročici:

»Primi, Jože!«

Marička je vsa rdeča odhitela.

Oče in sin sta delala skoro do poldneva, ves čas brez besede. Jožetu je bilo neprijetno, da je tako nepremišljeno izdal sestro; hotel je vso stvar olepšati, a ni znal najti prave besede. Dobra volja mu je splahnela. Komaj je čakal, da bi končala.

Pred poldnevom sta kar z vpreženim plugom krenila čez vrt domov, ker sta imela blizu. Že skoraj pred hišo sta ugledala Hrastarja, ki je prihajal z druge strani in že od daleč mahal z roko.

»Kaj pa ta hoče?« je zamrmral Blaž. »Spravi orodje v kraj in živino nakrmi.«

Jože je pognal na dvorišče, Blaž pa je počakal Hrastarja.

»Pozdravljen!« se je prismejal Miha. »Priden si pa res!«

»Potrebno je,« je momljal Tonejc, zraven pa ugibal, kaj bo iz tega.

»Tri voze krompirja bom naložil,« je razkladal Hrastar. »Že danes bi odšli, a mi je Ogradar odpovedal. Da ne bo prodajal, pravi. Jaz pa ne smem čakati, ko je že vse pripravljeno. Ali bi mi ti pomagal?«

»Jaz?« se je zamislil Tonejc.

»Saj dobiš še drugi teden denar. Samo tisoč kilogramov. Ti imaš lepega. Kaj pa boš z njim!«

Blaž ni sprva vedel, kaj bi odgovoril. Gledal je na cesto in nekam proti cerkvi in premišljeval. Nizko nad hribovi so se plazile težke megle; strmel je za njimi, dokler se ni odločil. Odkimal je.

»Ne bom mogel,« je odgovoril.

»Ne boš?« ponovi Hrastar.

»Ne!« pravi odločno Tonejc.

Hrastar hoče že oditi, a se še enkrat obrne: »Kaj pa boš z njim?«

»To bom še videl,« skomizgne Blaž.

»Seveda,« se ujezi Miha, »za tisto zadrugo ga hraniš. Misliš, da ne vem, kaj snujete? Ej, opekli se boste!«

»Kaj pa hodiš k meni, če veš!« je rekel Blaž. »Menda ne misliš, da me boš pregovoril.«

»Še na misel mi ne pride. Delajte, delajte, bomo mi tudi. Kje pa imate ljudi, a? In kdo vam bo verjel? Pa v teh časih! Saj še davkov ne zmorete. Čakaj, boš videl, kako bodo še prišli in javkali: Daj, Miha, vzemi! Denarja nam je treba! Boš videl!«

Tonejc se je molče obrnil in stopil čez dvorišče. Oralo je ležalo še zmeraj pred hlevom, da bi se skoraj spotaknil obenj.

»Vražji fant! Zakaj ne pospravi!« se je razjezil.

V tem je začul ihtenje in krik.

»Oče! Oče!« je klicala Marička.

Prikazala se je na pragu vsa objokana, mu pomignila z roko, se spet obrnila in izginila v hišo.

Blaž se je stresel in planil v hišo. Razumel je vse in bil takoj v sobi. V postelji je ležala Neža, bila je bleda. Marička ji je podpirala glavo. Na drugi strani ob vzglavju je stal Jože. Nerodno se je naslanjal na posteljo in strmel v mater.

»Blaž!« je iztegnila žena roko.

Blaž jo je prijel in vztrepetal. Bila je skoraj mrzla. Ni se mogel vzdržati, solze so ga zalile.

*

Malo po kosilu je prišel še enkrat gospod Andrej, sredi popoldneva pa je zapel navček.

»Bog se usmili njene duše!« so se prekrižali ljudje. »Pretrpela je.«

(V drugo naprej.)

Leopold Stanek

ZIMSKA

Dva dni so strigli ovne
v nebesih in ovcé:
odeja iz bele volne
pokriva vas, poljé.

Molčeči svet v beloti
in soncu ves žari.
Vsak vrtec v lepoti
kot na spomlad blesti.

Po celcu med drevesi
visoki gazim sneg.
Mladika, glej, se vesi:
težak je beli cvet.

Korak mi tih obstane,
če splaši veja me,
ki se pod težo zgane,
prostó zamaje se.

Je mar na beli bradi
pognalo popje spet?
Smo mar že spet v pomladi?
Že žene prvi cvet?

Prividi, ki v hipu zgine ...
Vasi se že mračé.
Nekod sani v daljine
s kraguljčki v sneg hité.

Stanko Bevkov

KONJI

Konjski prekupčevalec Jošar je sedel na zapravljivčku in s prosto roko segel po biču. V drugi je držal vajeti. Potegnil jih je, da se je konj pognal v dir. »Hi!« je poganjal in se oziral na konja, ki sta privezana tekla za vozom.

Udarjanje kopit in drdranje voza je motilo večerno tišino. Mračilo se je. Cesta je bila gladka in se je vila okoli hribov. Soteska je bila gosto obrasla, vejnati hrasti so segali visoko čez cesto. Jošar je podil, da se je voz na ovinku kar opletel. Oblaki so drseli proti jugu, le včasih se je pokazalo nebo. Nekaj zvezd je zažarelo, a izginjale so zopet za oblaki. Jošar ni imel luči. Nič takega, če se zdaj ne vidi! Če se kam ne prevrne, bo v dveh urah doma. Jošar namreč ni znal voziti počasi, posebno če je nekoliko pil

»Vranček in Miško, le za nama!« je klical konjema za vozom. »Presneta reč, ta konjska kupčija,« je premišljeval. »Vsak čas ti lahko kdo obere žepe, pa ne tu v gozdu, tu mu še zbežiš, pač pa na živinskih sejmih. Držati bankovce nad plamenom ni bolj nevarno! Na lepem ti pride nasproti kakšen oné z lepim konjem. Dobi te, ko iščeš kaj boljšega. ‚Le poglej ga,' te prime, ‚takega še nisi vpregel!' ‚Zasukaj mrho, da si jo ogledam!' rečeš. O, konj te presneto mika. Pa napraviš kupčijo in daš ves denar. Včasih se posreči, da dobiš dobrega konja, a včasih zadeneš tudi na mrho, ki jo moraš potem celó prositi, da seže po ovsu. Ampak Vranec in Miško bosta dobra konjiča. Krotka sta in živa, prava bliska.«

Ni bilo kar tako pri nakupu. Preizkušal ju je in tudi zajahal. Da, Miško ga je celó vrgel, da se je z nosom zaril v zemljo, vrgel njega, konjeniškega podčastnika, ki je bil tudi med kozaki! Seveda, konj je bil brez sedla in mlad je še! ‚Šest let, niti dneva manj ali več,' se je pridušal prejšnji gospodar. ‚Pa naj se pri priči v zemljo vderem,' je klel. In Jošar mu je verjel, ker ga že dolgo pozna. Tega iskrega Miška je namenil lesnemu trgovcu Šoji.

Zdaj je vozil v breg in pustil konje v korak.

»Tisočak mora pasti pri Mišku, pa tudi več bi lahko zahteval. A naj bo, Šoja je moj prijatelj. In prijatelja imaš vedno nad sabo, če ni vse do pičice prav. Hi! Zdaj pa le stopimo!« je ošvrknil z bičem Rjavca pri ojesu.

»Vranec bo za mlekarja. Če sodim po zobeh, nima čez dvanajst let. Takole sedem sto bo že moral položiti mlekar.«

»Seveda, Šoja in mlekar se razumeta na konje toliko kot tale štor.« Prav tedaj se mu je zasvetila iz teme trhljad. »Le na denar bosta mislila, medveda!«

Voz je pridrdral iz gozda. Zdaj se je videlo nekoliko bolje. Lahko je razločil cesto. Spredaj so se zasvetile luči, bodle skozi temo in migetale od daleč.

»Ali bi se ustavil pri Marjanici? Liter ni preveč na tako kupčijo.«

Jošar je zopet nategnil vajeti in kmalu je zaropotal voz pred prvo hišo. Nad pragom je brlela petrolejka in svetila na cesto. Zapeljal je okoli hiše na dvorišče. Odvezal je Miška in Vranca od voza in ju privezal k železnemu drogu ob zidu. Tudi Rjavca je privezal. Nekaj konj je že stalo na dvorišču in bílo s kopiti.

Stopil je v hišo. Gruča mož je sedela v pivnici ter vrtela svoje četrtinke. Ozrli so se nanj. Iz druge sobe je prihajal hrup. Jošar se je namenil tja, a šele tedaj zagledal debelega moža, mesarja Pirha.

Sejem bil je živ... (Fot. Fr. Krašovec.)

»Glej ga, šmenta, za peč se skrivaš, Pirh!« ga je ogovoril.

»Ti si, Jošar?« se je zganil oni in odložil časnik. »Prisedi, prisedi! Zdaj pa prinesi dvakrat toliko!« je dal prazno merico natakarici, ki je prišla mimo. »Si bil v sejmu, kaj?« je sopel.

»Bil. In tudi kupil, da si ne moreš misliti. In ti?« je sedel Jošar k njemu.

»Jaz nisem bil, drugje sem kupil dve živalci!«

»Vole, kajne?«

»Kaj še!« je kašljal oni. »Konje, konje!«

»Od kdaj pa kupuješ konje? Mesar pobija vendar samo vole. No, če zvedó tvoji ljudje, ti bodo rekli z Bogom.«

»Ti si pa siten danes! Ali je bilo kaj narobe?« se je dobrodušno smejal Pirh. »Pa pij. Danes dam za pijačo! Kar dobre volje sem, če mi boš pomagal,« je nalival kozarca. »Taka vodka kot v Ukrajini sicer ni, a Marjanica ima dobro vino.« Bila sta svoj čas skupaj v ruskem ujetništvu.

»Dobro, dobro. Toda za pijačo dam jaz. Danes ne dovolim, da bi kdo drugi plačeval, najmanj pa ti, stari tovariš. Kupil sem dva konja, kakršnih ne najdeš zlepa...«

Stavka ni skončal, ker ga je Marjanica od zadaj prijela za rame in prisedla — krčmarica Marjanica, mlada in vsa živa, toda že omožena. Tudi Jošar je seveda že oženjen. Nekoč sta mislila, da bo drugače: da bo Marjanica njegova in da bo Jošar njen. Pred nekaj leti tudi drugi niso mislili drugače. Vendar ne vsi. ‚Tja mi ne hodi!' se je postavil po robu Jošarjev oče. In Jošar se je obotavljal in se ni znal odločiti. Kaj je hotela Marjanica? Poročila se je z drugim. Pozneje sta si povedala kar tako mimogrede: »Ti si bil prepočasen,« je trdila ona. »Ti si bila prehitra.« je menil on. Oba pa sta imela prav. Zedinila sta se v misli, da hiter konj ne more voziti s počasnim.

Nocoj se je Marjanica izzivalno mlada z bleščečimi se zobmi smejala čez mizo. Prinesla je pijače in zopet prisedla. Med znanci sedeti je vendar prijetno! Že iz poklica je morala to narediti. Res, včasih bi človek rajši sedèl kje na samem in zehal na vsa usta. Toda nocoj Marjanici ni bilo do zehanja in nič se ni dolgočasila. Pirh je bil zabaven in Jošar vesel za dva Pirha, čeprav ga je bilo polovico manj. O, ta dva je rada poslušala. Koliko pa sta tudi doživela v ruskem ujetništvu, veselih in žalostnih, pametnih in neumnih, junaških in strahopetnih, in bila sta vedno skupaj.

Jošar se je dvignil sredi pogovora.

»Konje moram nakrmiti!«

»Saj jih je že stric. In če poznaš strica, boš brez skrbi!« je rekla Marjanica.

»Ovsa sem jim dal, tudi pili so že!« se je oglasil stari mož iz kuhinje.

»Stric, stric, pa prisedite k nam!« je klical Jošar. Mož je prisedel.

Marjanica pa je poslušala Pirha. Tožil je o sebi, da se stara in debeli. Res, kar v skrbeh je vedno, da bi se mu ne odvezal čevelj, kadar je zdoma. Doma že, doma. Tam mu zavežejo otroci.

»Jaz bi jemala otroke s seboj!« je predlagala.

»Je že res. Ti bi jih vzela, ti, ki jih še nimaš. Toda jaz svojih ne vzamem več, preden ne odrasejo.«

Drugi pivci so bili že odšli. Ostali so sami v sobi. Luči na zidu je primanjkovalo petroleja in svetloba je mrla po zakajeni sobi. Natakarica je morala menjati luč, nato je postavila prigrizek na mizo. Bil je že drugi.

Stric se je dvignil, da bi šel spat.

»Konje sem napojil in...!«

»Je že prav, stric!« je mahal Jošar z roko. »Pa lahko noč!« In mož je opotekaje šel iz sobe. Čez dobro uro sta odhajala tudi Jošar in Pirh. »Šment!« se je Jošarju zapletal jezik. »Ali se ti ne zdi, da sem se ga nabral?«

»Tudi meni je vzelo vid!« je godrnjal Pirh iz veže.

Šla sta čez temno dvorišče h konjem. Jošar je odvezal konja in posrečilo se mu je, da ju je zapel za voz. Nato je zlezel na sedež.

»Pa na svidenje!« je še zaklical Pirhu in pognal.

Nebo je bilo oblačno. Gosta tema je bila. Iskal je bič, a ga ni našel. »Da, če bi bil bakla, bi se že našel,« je godrnjal. Nategnil je vajeti in šlo je v korak. Vse je bilo okroglo okoli njega, ni bilo slabe ceste in ne prepadov ob njej. Kakor bi se vozil po rimski cesti, se mu je zdelo.

»Skoraj bi bil zaspal,« je dejal, ko je konj pripeljal na domače dvorišče. Moral je nekaj reči, ker je Rjavec obračal glavo. Gotovo je hotel vedeti, če je prav pripeljal. Iz hleva se je svetilo. Ropot voza je zbudil hlapca, ki se je takoj prikazal na pragu, da izpreže.

»Lu-luka, spravi konje v hlev!« je lezel z voza Jošar ter se odzibal proti hiši.

Ko se je drugo jutro Jošar zbudil, je že sijalo sonce. Tedaj je prišla v sobo žena in kar na smeh ji je šlo.

»Ali si že bila kaj v hlevu?« Vedel je, da je že bila, toda vprašati mora nekaj.

»Bila, bila!« je hitela nekaj iskati. »Zakaj ti bosta kljusi, ki si ju pripeljal ponoči? Takih doslej še nismo imeli pri hiši!«

Matevž Langus: Glava angela. (Odlomek iz slike sv. Egidija v Mokronogu.)

»Kljusi?« jo je začudeno, skoraj jezno pogledal. »Le oglej si konja še enkrat. A preblizu jima nikar ne hodi!«

»O, nevarnosti pa menda res ni! Saj komaj stojita!«

Zdaj se je še bolj čudil. »Kaj bi se lovila! Take konje sem kupil, da si lahko vesela!«

»Saj sem!«

Smejala se je in odšla.

Jošar se je oblekel ter hitel v hlev. Na hišnem pragu je trčil ob mačka, toliko da ni padel, in pogledal v hlev. Dva zgarana vranca, stara in kosmata, sta buljila v jasli.

»Kaj je to?« je obstal. Segel si je v razkuštrane lase in se vlekel za brado, a vendar ni mogel nič drugega videti kot dve konjski mrhi. A odkod sta prišli v njegov hlev? Mar je res on kupil te mrhi včeraj na sejmu?

Ne! To nista njegova konja. Kje pa sta? Žena o njih nič ne ve in si misli, da je te mrhi pripeljal pač on. Zato se je smejala. Toda on je pripeljal druge konje, takih kljus, kot sta te dve, on ne vozi. Vraga vendar, kam so dali Miška in Vranca! Da Rjavca ni, je v redu. Hlapec je z njim odšel v trg. Če so mu konja ukradli ponoči? Pogledal je v skedenj za listje, če bi ju bil hlapec privezal tja. Toda konj tam ni bilo. Tudi v lopo je pogledal. Bled in prepadel se je vrnil.

»Ukradena sta!« Zopet si ni vedel pomagati. Gledal je v hlev. Ni drugače, žena ima prav. Te kljusi je privlekel ponoči. Pijan je bil. S Pirhom sta bila skupaj, je razmišljal. Pirh je tudi kupil dva konja. Sam mu je nagajal, da sta za konjederca. Če sta Pirhova? — Samo Pirhova morata biti. Sinoči sta jih zamenjala v temi. Potem ima Pirh Vranca in Miška. Gotovo! Ne more biti drugače. Pograbil je v veži kolo ter se pognal po cesti.

»Konje sva menjala!« je dejal, ko je stopil pred Pirhovo hišo s kolesa in je Pirh razburjen stopal po dvorišču.

»Menjala?« je obstal Pirh. A Jošar je že bil v hlevu. Toda preplašen se je vrnil čez čas na prag.

»Ne, mojih konj nimaš ti. Ta konja nista moja!« Ostro je gledal mesarja.

»Konje iščeš? No, potem jih bova iskala skupaj. Saj mojih tudi ni! A kaj praviš? Da so moji konji pri tebi?«

»Če so tvoji črni in na pol živi, potem so pri meni!« je pravil Jošar.

»Mojih vendar ne boš primerjal z mrhovino? Ali ti nisem pravil, kje sem jih kupil?« se je čudil Pirh. »Grabnarjeve sem kupil včeraj!«

»Poznam jih! Seveda ti konji so mladi in ne rečem, da bi bili dosti slabši od mojih,« je ostrmel Jošar. »Potem jih ni pri meni.«

»Kako si prišel do tistih konj, ki praviš, da jih imaš doma? Seveda, kakor jaz, ki sem jih ponoči privlekel od Marjanice,« je ugibal Pirh.

»Najbrž sem mislil, da peljem svoje, in ti najbrž tudi.«

»Jaz tudi!« je kot odmev odgovoril Pirh. »Privezani so bili tam, kjer sem jaz prej imel svoje. A najine je moral potem nekdo ukrasti!«

»Ni drugače. Najine so ukradli!«

»Kdo bi nam bil pa te nastavil? Tatovi?« Pirhu ni šlo v glavo.

»Tatovi, seveda! Ali pa če hočeš: cigani!«

»Cigani so se res potikali te dni okoli. Ali da bi nam te podtaknili?« ni mogel razumeti Jošar.

»Saj jih mogoče niso. Jaz mislim tako: nekdo je prišel za nama s temi konji k Marjanici, potem ko so najine že ukradli. Tam je bilo prazno in oni je seveda privezal svoje. Zdaj pa jih gotovo išče, kakor jih iščeva midva.«

»Morda pa je najine kdo odpeljal pomotoma, kakor midva te? Jaz imam še nekaj upanja,« se je zasukal.

»Kdo bi jih odpeljal? Ali nisi poznal ljudi v gostilni? Le zidarji so bili in nobenega voznika. Prav bojim se, da so konji že čez mejo!« je obupno krilil Pirh z rokami. »Taka izguba, taka izguba!«

»Pogledati morava k Marijanici. Zvedela bova, kdo je vse bil tam. Potem pa ubereva vsak svojo pot. Jaz bom šel čez hribe. Vprašati bo treba. Morda jih je kdo le videl, čeprav je bilo ponoči. In oblast bova obvestila.«

Marjanica je v lopi nasproti hiše likala srajce. Sonce je pravkar prisijalo izza vogla. Okoli lope so se spreletavale lastovke, cvrčale in čivkale so tudi na strehi. Lépo je bilo to jutro. Marjanica je gledala na cesto.

»Ali je mogoče?« je obstala. »Pirh se vozi na kolesu. He, tega si ne bi mislila! Pa je le on. In Jošar vozi pred njim! Kam neki se peljeta?«

Jošar jo je ugledal v lopi in obstal. Tudi Pirh je stopil s kolesa. »Ho!« je sopel ter si brisal zaliti obraz. »Taka vožnja! In ti si tako drevil!« je očital tovarišu.

»A konji?« je gledal Pirh Marjanico.

»Da, konj nimava,« je popravil Jošar.

»To že vidim,« je dejala nagajivo Marjanica. »Pa saj pri kolesih jih ne rabita!«

»Ne gre za to. Izgubila sva jih!« je dejal Jošar.

»Vidva tudi? Pa saj še ne vesta. Ponoči je imel neki človek na našem dvorišču štiri stare konje . . .«

»Kdo je bil?« jo je prehitel Jošar. Moža sta se spogledala.

»Počakajta, saj ne vem! Pravil je, da jih žene tja, kjer z njimi krmijo ribe. Ponoči so mu izginili. Da bi mu jih bili ukradli, pravi, se ne boji. Kdo bo vzel take konje! Gotovo so se odvezali ponoči. Iskat jih je šel.«

Brozga. (Čevljarski most v Ljubljani. Fot. Fr. Krašovec.)

»Kar brez skrbi naj bo. Takih res ne kradejo,« je še vedno težko sopel mesar.

»In najinih konj niste videli?« je bil Jošar v strahu.

»Vajinih? Ali so vama tudi zmanjkali?«

»Odpeljala sva tiste, ki jih išče oni mož. Mislila sva, da so najini!« je pravil Jošar.

»Tako?« Marjanica ju je resno gledala. »Čakajta, za hišo je stric; mogoče on kaj ve. Stric!« je poklicala.

Prišel je stric, ukrivljen od let.

»Stric, konji so jima izginili!« je kazala na Jošarja in Pirha. Pomenljivo ga je pogledala. Toda stric je slabo videl.

»Izginili? Saj so pri nas!«

»Pri nas?« se je delala začudeno.

»Seveda, v hlevu so. Pravkar sem jih nakrmil. Kako, da sta jih pustila sinoči?« se je ozrl k njima. »Že razumem, že. Tema je bila in ponoči jih je nerodno voziti. Sicer pa, saj so bili v hlevu vso noč. Premrzlo se mi je zdelo zunaj!«

Jošar in Pirh nista več strpela: spustila sta se v tek proti hlevu. Marjanica in stric sta šla počasi za njima.

»Stricu čast!« je dejal Jošar, ko se je prepričal, da sta konja njegova. Pregledal ju je od nog do glave, čeprav ju je spoznal na prvi pogled. In Pirh je božal svoja dva. Moža sta poskakovala od veselja in glasno ogovarjala živali.

Marjanica ju je gledala in se smejala. Ta Marjanica! Obljubiti jima je morala, da ne bo pravila teh reči . . .

Jože Dular

V E Č E R

Luna sveti. Topol nad mano v vetru trepeče.
Blizu na travniku kupi sena diše.
Kot pretopljen svinec se vodna gladina leskeče.
Med redkim grmovjem se drobni komarji love.

Na bregu stojim. Sredi ločja trnek leži.
Ribo ujel sem, držim jo v mokrih rokah,
svetle luske se lepijo mi na dlani. —
Meglè so že legle po nizkih vodah.

Sam sem. Gledam meglè in vodno gladino,
slišim komarje, ki mimo lete v večerno temó:
samota se druži z življenjem, plitvina z globino.
— Vame strmi le ugaslo ribje oko.

Sonja Sever

KNEŽNA IDA IN NJENE BELE MIŠI

Na sončnem obronku, v prekrasnem in velikem parku je stal knežji dvor. Visoka železna ograja je obdajala lepo palačo in vrtove. Če ne bi včasih veselo zalajal stari Nero in zakričali iz parka srebrni pavi, bi človek mislil, da v tem gradu vse spi spanje Trnuljčice. Tudi mali knežni Idi, ki je z mamo, kneginjo Bogomilo, in očetom, knezom Stanislavom, stanovala v tem dvoru, je bilo tu vse preveč mirno in dolgočasno. Zato je vedno, kadar je le mogla, pobegnila svoji gospodični Ani. Utekla je k ograji in kukala na cesto in travnik, kjer so se veselo podili in igrali kmečki in meščanski otroci. »Kako so srečni!« je vzdihovala. »Vedno so veseli in sami, vedno brez gospodične in lahko delajo, kar hočejo. Nihče jih ne nadzoruje in vedno se smejejo!«

Tudi mala knežna se je včasih iz srca smejala. Ti fantki zunaj na travniku so bili res presmešni. Postavljali so se na glavo, z nogami brcali v zrak in pri tem kričali iz vsega grla. A to njeno veselje pri ograji ni trajalo dolgo, kajti že je slišala opominjajoči in karajoči glas skrbne gospodične: »Knežna, knežna! Že zopet pri ograji! Šele pred dnevi sem vam pripovedovala žalostno zgodbo o kraljeviču Branimiru, ki so ga ugrabili, ko je samo za trenutek zapustil svojega učitelja, in ga odvlekli v nepoznane daljne kraje, kamor noben človek ne more priti. Kako sedaj žalujeta kralj in kraljica za svojim sinom in z njima ves narod! In vse to ste, knežna, že pozabili in me zopet ne poslušate!« Mala knežna je žalostno povesila glavo in rekla s slabim glasom: »Nesrečnega kraljeviča nisem še pozabila, a tako rada gledam otroke. Kako se lepo igrajo in kako so veseli!« — »Kaj bi to!« reče gospodična. »Jaz ne vidim v tem nobene posebne zabave in lepote, če se zunaj podijo bosi in divji otroci. Komu je lepše kakor naši knežni, ki ima najlepše punčke in igrače tega sveta, vse, o čemer drugi otroci smejo samo sanjati. In tu pri nas je vendar kakor v raju! Ponosni labodi plavajo po gladini bistrega jezera, bel čoln se giblje po mehkih valovih, srebrni pavi krasijo naš park in vse je v rožah in cvetju, kamor pogleda oko!« Še bolj je povesila glavo mala knežna, se še enkrat ozrla ven in objela z željnim pogledom vso otroško srečo tam zunaj v svobodi. Nato je rekla s tihim glasom: »Gospodična, pa so vendarle otroci tam bolj veseli, kot sem jaz.«

Mirno in enolično so potekali dnevi v lepem gradu. Kneginja in knez sta obževala edinko, gospodična Ana je skrbno pazila na malo gojenko, a mala knežna Ida je od jutra do večera sanjala o lepem, veselem življenju tam zunaj.

Nekoč pa se je zgodilo nekaj strašnega. Gospodična se je morala vrniti v dvor, ker je pozabila slikanico. Pustila je za kratek čas malo knežno samo v parku, misleč, saj se tako lepo igra in končno nikamor ne more pobegniti. Priliko pa je mala knežna hitro izrabila in urno smuknila k ograji. Pravkar je stala tam stara žena s škatlo v roki. Prijazno je otroku pokimala in zaklicala: »Lepa knežna, dobro jutro želim, prav dobro jutro! Pridite bliže, tu v škatli imam nekaj prekrasnega za vas!« Radovedno je stopila knežna Ida bliže. Starka je dvignila pokrov pri škatli in, čudo!, iz škatle so prilezle bele miši, ki so s pametnimi, rdečimi, kakor mali rubini lesketajočimi se očmi drobno gledale malo knežno. Žena je nekaj zamrmrala in, ena — dve, so miši v lepem krogu pred Ido zaplesale na zadnjih nožicah. »Kako lepo, o kako srčkano!« je vzklikala knežna in ploskala od veselja in zadovoljstva. »Kako si srečna, žena! Imaš najlepše, kar sem kdaj videla.« Nato reče starka s prikupnim glasom: »Lepa knežna, ali bi tudi vi radi imeli take živalce?« — »O, pa še kako rada bi jih imela! Ali bi jih hoteli pokloniti meni?« vpraša vsa srečna mala knežna. »Zakaj ne!« reče starka. »Doma imam še mnogo belih miši. Teh tukaj ne morem dati, ker niso več moje. Ali ne bi knežna šli z menoj na dom? Stanujem v bližini in dala vam bom teh živalic, kolikor si jih želite.« Mala Ida se je užalostila in odgovorila ženi s hripavim glasom: »K vam pa res ne morem priti! Skozi vrata me ne bi pustil čuvaj, čez ograjo pa ne morem, ker je previsoka.« — »No, ni tako hudo,

Od prve maše. (Fot. Fr. Krašovec.)

lepa knežna,« jo potolaži starka. »Lahko vam pomorem. Pohiteti morava, da bova nazaj, preden se vrne vaša gospodična, pa ne bo nič opazila, da ste bili zunaj. Vi, sladka knežna, pa boste le imeli za vedno te lepe živalce.« Z veseljem je Ida dovolila, da jo je starka dvignila čez ograjo. Potem sta obe stekli proti bližnjemu gozdu. A starka je hitela vedno bolj in bolj in končno tako bežala, da jo je mala knežna že vsa utrujena prosila: »Draga žena, ne morem več naprej, rada bi se vrnila! Predaleč stanuješ.« Toda starka ni slišala prošnje uboge deklice, ampak hitela še bolj in jo vlekla za seboj. Nič se ni zmenila za njen jok. Končno sta dospeli v gozd, kjer je v grmovju čakal mož. Ta je jokajočega otroka zavil v velik plašč, nato s plenom pobegnil v temni gozd in čez hribe in doline v tujo deželo.

Ko se je gospodična Ana končno le vrnila s slikanico in po dolgem iskanju in klicanju nikjer ni mogla najti knežne Ide, je glasno zajokala. Hitela je vsa zbegana v dvor in kričala: »Na pomoč, na pomoč! Knežna je izginila! Na pomoč, na pomoč!« Strašno so se starši prestrašili, ko so slišali obupni krik. Knez je z vsem spremstvom odhitel v park ter preiskal vsak kotiček in grm. Ko je prišel do jezera, je tudi tu zaman iskal izgubljenega otroka. Dobri plavalci so se spustili na dno jezera, a vse je bilo brez uspeha, knežne ni bilo nikjer. Končno je dal knez povelje, naj služabniki preiščejo vso okolico daleč naokrog. A tudi to je bilo zaman.

Kneginja, nesrečna mati, je radi tega hudo zbolela in šele po dolgem času spet za silo ozdravela. Grad je kakor izumrl. Črne zastave so plapolale v vetru, okna knežjih soban so bila zagrnjena s težkimi črnimi zavesami, iz palače je bilo včasih slišati jok žalostne kneginje in vzdihovanje nesrečnega kneza. V parku so utihnili srebrni pavi, tudi stari Nero ni več veselo lajal. Še celó cvetlice v parku so zaprle dišeče cvetove.

Mala knežna Ida pa je medtem daleč od staršev ležala na slami v umazanem zaboju in se s potujočim cirkusom peljala v daljni svet. Ugrabljena sirota še ni slutila, kaj se je z njo zgodilo. Še vedno je sanjala, kako se igra v domačem parku, kako ji je dobro doma pri mami in očetu. Tedaj je voz, v katerem se je vozila, zadel ob kamen, se silno stresel, da se je Ida prebudila. Začudeno je pogledala z lepimi modrimi očmi okrog sebe. »Gospodična!« je zaklicala »Mama!« A tu daleč v tujini ni bilo ne gospodične ne dobre mame. Deklica je glasno zajokala.

Nenadoma se odpró vrata in v sobo stopi tista starka z belimi mišmi in jezno zakriči nad otrokom: »Takoj bodi tiho, drugače grem po bič. Gorje ti, če slišim samo še en glas. Od danes naprej nisi več knežna, temveč navadno cirkuško dekle, ki mora na besedo poslušati in biti tiho, kakor da je ni. Tu so miši, a ne tebi v zabavo, temveč zato, da jih učiš. Sedaj pazi, kaj ti pokažem.« Starka je iz kota vzela tanko palico, vzdignila pokrov pri škatli in zamrmrala: »Ena, dve, miške ven, ena, dve, naokrog, ena, dve, hop, hop, hop!« Ali tokrat miške niso poslušale, temveč se prestrašene stisnile po kotih škatlice. Živalice so predobro poznale to šibo, ki jih je včasih do krvavega pretepla. »Ali vidiš, kako so neposlušne! Tu pomaga samo šiba,« pravi hudobna starka in začne prestrašene živalce neusmiljeno pretepati. Miši so cvilile od bolečin in begale v škatli iz kota v kot, a mala knežna se je od groze in sočutja razjokala in prosila starko, naj jim s šibo prizanese. Žena pa, kakor bi bila brez srca, je še bolj tolkla po ubogih živalcah. Tedaj je knežna Ida v velikem usmiljenju do malih trpink stegnila svoje nežne roke in jih položila na miši, da jih obvaruje pred hudobno ženo. Kakor žareč ogenj so padali udarci na njene roke. Od bolečin je prebledela ko smrt. Starka pa je jezno zakričala: »Tako torej! Ti bolje veš kakor jaz, kako je treba učiti živali! Dobro! Zdaj se pa sama ukvarjaj z njimi! Gorje tebi, če ne bodo jutri znale novega plesa.« Vrgla je šibo v kot, zaloputnila za seboj vrata in jih zaklenila.

Debele solze so tekle knežni po obrazu in padale kakor hladilno zdravilo na pekoče rane nežnih rok. Spomnila se je zopet svojih dobrih staršev in si želela biti pri njih v ograjenem dvorcu. Ko tako joče in vzdihuje, se počasi dvigne pokrov škatlice in iz nje prilezejo bele miši, gledajo pametno in hvaležno na jokajočo knežno, se nato brž postavijo v krog in zaplešejo tako ljubek ples, da je mala Ida pozabila na svojo bol in veselo vzkliknila: »Kako so srčkane, kako so ljubke!« In bele miši, kakor da bi hotele iz hvaležnosti še bolj razveseliti svojo dobro in usmiljeno prijateljico, so se začele veselo igrati in počenjati svoje komedije. Prekopicavale so se druga čez drugo, se postavljale na glavo in se vlekle za repke. In to so uganjale tako dolgo, da se je začela mala knežna glasno smejati. Sedaj se tudi ni več čutila tako hudo samo, ker je imela okrog sebe vse polno veselih prijateljic kakor še nikoli. A to veselje ni trajalo dolgo, kajti zopet so se odprla vrata in vstopila je starka s polnim krožnikom juhe in kosom kruha. Oboje je postavila na tla in rekla z osornim glasom: »Jej!« Nato je spet odšla in zaklenila za seboj. Mala knežna se je zopet raz-

žalostila in s solznimi očmi gledala predse. Miši, ki so se starke tako prestrašile, da so urno smuknile v škatlico, so zopet prilezle nazaj, ko so zaslišale mili jok male prijateljice in zavohale slastno juho. Vse so bile tako lačne. Mala knežna jih je prijazno gledala in takoj razumela njihovo tiho željo. Namočila je v juhi mehkega kruha in ga dala sestradanim živalcam. Tako hlastno so jedle in s takim tekom, da je celo mala razvajena knežna, ki doma nikoli ni hotela jesti juhe, vzela v roko veliko žlico in vse do kraja pojedla. Miši so se tudi tako nasitile, da se jih je prijemala zaspanost. Smuknile so v škatlico in takoj pospale.

Žalostno se je ozirala osamljena knežna po tesni sobici. Kako je bilo tu vse revno! Najrazličnejša cirkuška šara je bila razmetana po tesnem prostoru. Skozi malo okno je Ida videla na cesto. Ko je opazila, da se pelje še vedno dalje stran od vsega, kar ji je bilo milo in drago na tem svetu, jo je prevzela taka žalost in tako domotožje, da se je v krčevitem joku vrgla na slamnato ležišče in naposled trdno zaspala.

Imela je čudne sanje. Iz mišje škatlice je stopila prelepa deklica s črnimi kodri in velikimi, temnimi očmi, ki so žalostno gledale spečo deklico. Hodila je po sobi gor in dol ter nekaj iskala in končno tudi našla. V rokah je imela svilen prt, ki ga je razgrnila po tleh. Nato je dvakrat zaploskala in iz škatlice so skočile bele miši, se brž postavile v krog in tako lepo zaplesale kakor še nikoli, zaplesale čisto nove, izbrane plese. Nato je lepa deklica zopet dvakrat zaploskala, miši so se ponovno postavile v red, se poklonile in smuknile v škatlico. Deklica pa je zložila svilen prt in ga skrila pod slamo, na kateri je spala knežna.

Medtem ko je mala Ida tako lepo sanjala, se je ustavil cirkuški voz pred mestom na velikem travniku in razpel svoj šotor. Radovedneži so prihajali od vseh strani. Posebno otroci so iz neposredne bližine občudovali cirkuški voz. »Bog ve, kakšna je taka potujoča hiša od znotraj?« je rekel droben fantek, splezal do malega okna in pritisnil svoj radovedni nosek na steklo. »Joj,« zavpije ves presenečen. »V vozu spi prekrasna mlada deklica!« Sedaj so vsi otroci hoteli videti to lepo cirkuško deklico in pritiskali svoje nosove na steklo. Mala knežna se je zbudila in začudena zagledala smešne otroške obraze na oknu. Otroci bi končno še steklo razbili, če jih ne bi še pravočasno spodil strogi glas, ki je kričal: »Proč, otroci, proč! Šele čez uro bo predstava.«

Kmalu nato so se odklenila vrata in vstopila je zopet starka. Tokrat pa je imela v rokah prelepe stvari. Ko je vse odložila, je rekla: »Ljudje že čakajo! Tu je obleka, a pazi, da je ne raztrgaš. Počesala te bom kasneje. Tu so nogavice in čeveljčki. Le hitro se opravi in ne glej tako zaspano! Ali si miši kaj naučila, ali si samo spala? No, bomo videli. Če ne bo dobro, pazi se!« Nato je starka odšla in zopet skrbno zaklenila vrata.

Z velikim začudenjem je knežna ogledovala lepo oblačilo. Videla je že mnogo lepih oblek in stvari, a tako sijajne in blesteče ni videla še nikoli. Obleka je bila sešita iz samih zlatih luskin, čeveljčki so bili iz zlate kože in okrašeni z leskečajočimi se kamenčki, nogavice pa so bile iz leskečave rožnate svile. Knežna je vzela kos za kosom v roke in se hotela obleči, a kaj! Bila je preveč nerodna in vse ji je šlo narobe; saj je bila le razvajena knežna, ki se ni še nikoli sama oblačila. Vroče solze so ji tekle po nežnem obrazu. »Kako se bo starka hudovala!« je jecljala. »In tudi miši nisem še nič naučila. Kaj naj storim!« Klicala je na pomoč svoje male prijateljice, toda v mišji škatlici se ni nič zganilo. Nepopisen strah pred hudobno starko je obšel malo knežno. Najrajši bi pobegnila, a kako, če so vrata zaklenjena! K sreči se je nenadoma spomnila na čudne sanje. Veselo se je dvignila in preiskala svoje slamnato ležišče in res je našla v slami svilen prt. Hitro ga je razgrnila, dvakrat zaploskala, kakor je napravila deklica v sanjah, in glej, iz mišje škatlice so skočile bele miši, se postavile najprej v lep red in nato zaplesale tako lepo, kakor še nikoli poprej. Medtem je neopaženo vstopila starka in vsa začudena obstala. Knežna Ida je ponovno zaploskala, miši so se postavile v red, se ji poklonile in smuknile nazaj v škatlico. Tokrat se žena ni hudovala nad knežno, temveč rekla popolnoma mirno: »Pojdi, da te oblečem, in poslušaj, kaj ti povem. Čez deset minut bo zunaj pozvonilo. Takrat vzemi to škatlico z mišmi in ta prt in pojdi v cirkuški šotor. Z lepimi pokloni pozdravi občinstvo in ko zazvoni v drugo, razgrni prt, kakor si to storila prej, in potem naj miši plešejo, dokler ponovno ne zazvoni. Občinstvo bo ploskalo, ti pa se zahvali z lepimi pokloni in vrzi otrokom poljube. Nato odidi. Si razumela?« Mala knežna je prikimala z glavo v znak, da razume. Nato ji je starka počesala zlate kodre in v lase vpletla blestečo krono. Deklica je bila lepa, da se je celó starka pri odhodu zadovoljno muzala.

Čez deset minut je zabrnel cirkuški zvonec. Mali knežni je od strahu glasno tolklo srce. Vzela je škatlico s prtom in stopila v cirkus. Gledalci so ploskali in glasno občudovali lepo cirkuško deklico. Otroci so klicali: »Tako je lepa kakor prava princesa iz pravljic.« Pri drugem znaku cirkuškega

M. Maleš: Voščilnica za božič 1934.

zvonca je s tresočimi se prsti razgrnila prt, dvakrat zaploskala in miši so zaplesale. Otroci so vriskali od veselja in začudenja, tudi starejši se niso mogli dovolj načuditi prizoru. Ko je deklica z mišmi končala, ni bilo ploskanja in odobravanja ne konca ne kraja.

Tako se je začelo novo življenje za knežno Ido. Postala je pravi cirkuški otrok, ki potuje po svetu. Za tem prvim nastopom je prišel drugi, tretji in tako dalje. Tekli so dnevi, tedni in meseci, celó leta. Mala knežna Ida je rasla in rasla. Iz cirkuškega otroka se je počasi razvila v lepo cirkuško gospodično, iz male knežne v lepo, veliko knežno. A v tem dolgem času ni nikoli pozabila na ljube starše, mnogokrat se je spomnila tudi na gospodično Ano. Takrat, ko je bila knežna še majhna, marsičesa ni razumela, a danes, ko je že toliko pretrpela v tujini med tujimi ljudmi, je postala mnogo pametnejša. Pomilovala je nesrečnega kraljeviča Branimira in njegove starše, kralja in kraljico, in bila žalostna tudi radi sebe, ker je svojim staršem prizadejala toliko bol. Hrepenela je po ljubem domu kakor roža po soncu, katero je vrtnar presadil v temen kot. Upala je od dneva do dneva, da bo cirkuški voz kdaj obstal tudi v njeni domovini pod njenim domom. A to se ni zgodilo. Edina tolažba v tem žalostnem cirkuškem življenju so ji bile prijateljice miši.

Ta dolga leta pa sta knez in kneginja od žalosti osivela. Bila sta prepričana, da sta za vedno izgubila svojega toliko ljubljenega otroka. Ni bilo ure v njunem življenju, da ne bi pomislila na malo Ido. Vsak dan sta obdarovala revne otroke, skrbela za sirote, podpirala brezdomce, za stare ljudi sezidala velik dom, ki sta ga imenovala Dom princeze Ide. Samo v dobrodelnosti sta našla tolažbo za svojo veliko izgubo.

Neki dolgi zimi je sledila prekrasna sončna pomlad. Po travnikih in vrtovih so cvetele cvetlice, hribi in gozdovi so ozeleneli, vse naokrog je dišalo po pomladi. Prav tedaj se je cirkuški voz ustavil pred mestecem blizu velikega, temnega gozda. Knežna Ida je željno gledala iz tesne sobice skozi zaprta okna v zeleni gaj in mislila: »Ah, kako bi se rada sprehajala po zelenem gaju!« Tudi bele miši so si morale najbrž želeti isto, kajti popoldne, ko bi morale nastopiti pri predstavi, jih ni bilo nikjer. Škatlica je bila prazna in vse iskanje za njimi je bilo zaman. Knežna Ida je morala pretrpeti toliko kakor še nikoli poprej, kajti starka je kar besnela in za vse dolžila samo njo. »Tega si ti kriva!« je kričala. »Dala si jim preveč svobode in delale so, kar so hotele. Morala bi jih vedno zapirati v škatlo, kakor sem ti ukazala, ne pa jih pustiti, da se svobodno sprehajajo po sobi, preglodajo steno voza in pobegnejo. In jesti si jim dajala preveč, namesto da bi jih bičala, kar so edino zaslužile. Sedaj vidiš! Gorje ti, če jih do večera ne bo nazaj.« Prišel je večer, a belih Idinih miši ni bilo od nikoder. Tedaj pograbi hudobna starka prestrašeno Ido za roko in jo odpelje v gozd. Priveže jo z debelo vrvjo k drevesu in reče zlobno: »Tako, prelepa knežna! Danes boš tu prenočevala. Pa naj ti sedaj pomagajo tvoje prijateljice, ki si jih toliko ljubila.« Nato odide in jo pusti samo v gozdu.

V gozdu se je bolj in bolj temnilo, ubogi Idi pa so vroče solze lile po izmučenem, bledem obrazu. »Mama, oče!« je slabotno vzklikala. »Kako sem sama! Še miške so me zapustile!« Dvignila je glavo proti nebu in se zagledala v zvezdni sijaj. Tiho, globoko molitev je poslala k vsemogočnemu Očetu v nebesih. Ko je tako prosila Boga za pomoč, je čutila, kako nekaj leze okoli njenih nog in po deblu navzgor ob njenih rokah. Nenadoma je zaslišala nežne glasove: »Ne boj se, knežna! Me smo, tvoje prijateljice. Nismo te zapustile, prišle smo, da ti pomagamo in tako povrnemo vse, kar si nam dobrega storila.« In čudo! Miši so glodale in glodale ter končno preglodale močne vrvi, s katerimi je bila uboga Ida privezana k deblu. Knežna se ni še prav zavedela, pa je bila že osvobojena. Vsa srečna je urno šla za bežečimi mišmi, ki so kakor bela črta hitele po temnem gozdu. Komaj jih je dohajala. Padala je v temi čez korenine, zadevala ob drevesa, se lovila z obleko ob trnje, a vendar hitela naprej in naprej, vso dolgo noč, dokler niso dospele na kraj temnega gozda. Tu so miši in knežna izmučene

legle v mehko travo in kmalu zaspale. Knežna Ida je odprla oči šele, ko jo je prebudilo prečudno lepo petje in nebeško mil in nežen zvok lire.

Vse okrog nje je bilo kakor v pravljici. Začudeno je gledala v ta prekrasni kraj, ki je bil ves ožarjen od jutranje zarje. V dolini se je leskетalo veliko jezero, sredi njega se je dvigal skalnat hrib, na njegovem vrhu pa je stal mogočen starinski grad z grozečimi stolpi. Od tam je prihajalo tisto krasno in milo petje. Slišalo se je vedno bolj in bolj. Knežna je napeto poslušala in tako razumela tudi besede te žalostne pesmi. Končno se je na obzidju prikazal mlad kraljevič z liro in zapel tako otožno in ganljivo, da je knežni Idi od usmiljenja hotelo počiti srce. Kraljevič je prežalostno pel o samem sebi, kako so ga ugrabili neznani velikani, odgnali v neznan kraj in zaprli na grad v skalnato ječo. Nato je pel poln upanja:

»Pa vem, da kraljična premila me reši, odpelje v še lepši me raj. O, pridi, kraljična z usmiljenim srcem, o pridi in daj mi roko! Prinesi mi sonce, srce utolaži, prinesi svobodo zlato!«

Tako se je pesem končala. Utihnili so srebrni glasovi lire in kraljevič je zopet izginil. A knežna je še vedno nepremično zrla na grad. Čez čas je stegnila roke proti gradu in tiho zašepetala: »To si ti, kraljevič Branimir! Pridem in te rešim! Da, pridem!« Tiho je stopila k jezeru in zagledala čoln, ki je bil privezan ob obalo. Že je mislila vstopiti, ko zagleda v njem strašnega velikana. Imel je zobe, velike kakor mlad slon, ušesa kakor peruti največje ptice in nohte kakor lopate. Knežna je že hotela od strahu pobegniti, pa je še o pravem času opazila, da velikan spi in smrči in da mu na levem ušesu sedi bela miš. Ni se več bala, zakaj vedela je, da so njene dobre prijateljice v bližini in da ji bodo pomagale. In res, miš je šepetala velikanu v uho o samih pečenih piškah in na ražnju pečeni jagnjetini, o rujnem vincu in kolačih iz presnega masla in še o tisoč drugih dobrotah. Velikan se je v spanju ves čas oblizoval in se ni prebudil niti potem ne, ko je knežna z njim vred priveslala pod grad. Miši so bile res pridne, kajti na poti do gradu je stražilo še mnogo grdih velikanov, a vsi so trdno spali in se v spanju oblizovali, ker vsaki pošasti je sedela po ena miš v ušesu. Knežna Ida je neopaženo dospela na vrh. Stopila je v grad, pohitela skozi več praznih sob in končno odprla zadnja vrata. Zagledala je mladega nesrečnega kraljeviča, ki je ležal na bogato vezenih blazinah pod baldahinom. V roki je še vedno držal liro, njegov obraz je bil silno bled in otožen. Knežna se mu je tiho približala. Kako se je začudil mladi kraljevič, ko je tako

M. Maleš: Voščilnica za veliko noč 1934.

iznenada zagledal pred seboj tako lepo bitje! Knežna pa ga je brez besed prijela za roko, ga odpeljala iz gradu mimo vseh spečih velikanov, stopila sta v čoln ob jezeru in se v njem prepeljala na drugo stran. Hitela sta na vso moč stran od zakletega gradu in bila že blizu kraja, kjer je prej spala knežna z belimi mišmi. Tedaj se je zbudil prvi velikan. Ko je zagledal prazne blazine pod baldahinom, je začel strašno rjoveti. Zbudili so se nato vsi velikani in odvihrali s podkovanimi nogami po hribu navzdol k jezeru, da se je zemlja tresla. Vrgli so se v valove globokega jezera in s silno hitrostjo splavali na drugo stran. Kako sta se prestrašila kraljevič in knežna! Velikani so se jima vedno bolj bližali in že sta mislila, da sta izgubljena. A glej čudo! V trenutku, ko so bili velikani že čisto blizu, je stal pred kraljevičem in knežno bel, krilat voz, v katerega so bile vprežene bele miši. Urno sta skočila vanj in se pred osuplimi velikani dvignila v zrak. Ko sta se ozrla podse, sta se zavzela, kajti lepe doline z jezerom in starim gradom in vsemi velikani ni bilo nikjer več videti. Vsa lepa pokrajina se je spremenila v skalnato puščavo.

Krilati voz je hitel skoz mehke oblake in se z neverjetno naglico približal domovini knežne. Tik pred visoko ograjo knežjega dvora se je ustavil. Tu so se miši poslovile od svoje dobre prijateljice, želele knežni Idi in kraljeviču Branimiru mnogo sreče v nadaljnjem življenju in prosile še posebej knežno, naj bo vedno zaščitnica zatiranih živali. Rekle so, da gredo sedaj tudi one domov v svoje mišje carstvo, kjer jih že tako dolgo čaka njihova kraljica. Knežna se je tiho razjokala in od ganjenja ni mogla spregovoriti

niti besedice. Hvaležno je pobožala vsako od svojih malih prijateljic in še dolgo mahala za njimi. Tedaj sta zaslišala iz parka korake in tiho govorjenje. Knežna je napeto prisluhnila. Spoznala je mili glas svoje mame, ki je z žalostnim, tihim glasom govorila očetu: »Kajne, naša Ida bi bila sedaj že zelo velika?« Sedaj se knežna ni mogla več obvladati. S presrečnim krikom je planila v park: »Mama, mama! Tu sem, tu je tvoja velika Ida. Mama, oče, tu sem!« Padla je svojim presenečenim staršem v naročje in jokala od sreče in boli. Ubogi starši so se šele po dolgem času znašli in nato objemali in ljubkovali svojega zopet najdenega otroka. Knežna se je končno spomnila tudi kraljeviča, ki je še vedno stal pred vrati. Skočila je ponj in ga privedla pred začudene starše. Nato je povedala vse svoje doživljaje in s solznimi očmi prosila svoje starše odpuščanja, ker jim je zadala toliko skrbi in bolesti. Globoko ganjena sta knez in kneginja pritisnila svojo ljubljenko nase in rekla: »Dragi otrok, tudi ti si mnogo trpel! Naj ti bo to šola za vse žive dni. Čemu si šla iskat sreče izven doma?«

V parku se je zmračilo. Srečni starši so peljali svojega otroka in mladega kraljeviča v dvor. Tu je tudi kraljevič pripovedoval o sebi. Povedal je, da je kraljev edini sin, ugrabljeni Branimir, katerega so zli duhovi odpeljali v neznan kraj in začarali, da bi se tako maščevali nad kraljem, ki jih je dal pred več leti izgnati iz svoje države. Ko je kraljevič končal, je poprosil kneza za pomoč. Knez je to rad obljubil in rekel: »Še danes se vsi dostojno pripravimo za odhod. Vsi vas spremimo. Veliko veselje čaka kraljevsko hišo.«

Neko jutro, ko se je kralj, Branimirov oče, po stari navadi sprehajal po balkonu svoje palače, je opazil v daljavi množico bleščečih se konjenikov in knežji voz. Cesta se je kar prašila pod številnimi kopiti. Kralj pokliče ves začuden kraljico in ji pokaže v daljavi prašečo se cesto: »Žena, kdo bi pač zdaj prihajal na naš zapuščeni dvor?«

Tudi kraljica se je silno začudila, a ni vedela, kaj naj pomeni ta nepričakovani obisk. Tedaj so s stolpa že zatrobili stražniki v pozdrav gostom.

Knez je h kralju poslal glasnika, ki mu je javil, da se bliža knežja rodbina z veselo novico. »Z veselo novico?« se je začudil kralj in nato žalostno rekel glasniku: »Pojdi k svojemu gospodarju in reci, da bi bila zame samo ena novica vesela, namreč novica, ki bi prihajala od mojega izgubljenega sina.« Kralj in kraljica sta ostala na balkonu in gledala na prihajajoče goste. Mladi kraljevič na krasnem belcu je vzbudil v kraljici posebno pozornost. Pa je rekla kralju: »Glej onega lepega mladeniča! Kdo bi to bil? Zdi se mi tako znan, a se ne morem spomniti, kdo bi bil.« Tedaj tudi kralj pozorneje pogleda, a tudi on se ne more spomniti imena tega lepega jezdeca. Nenadoma pa ga spozna kraljica, pade kralju v naročje in presrečna zakliče: »Moj sin, moj sin, moj ljubljeni sin!« Celó iz velike daljave in po tolikih letih je materino oko spoznalo svojega otroka. Kralju so se zašibile noge, posadil je svojo presrečno ženo na prestol in pohitel edincu naproti.

Sedaj ni bilo v kraljevem gradu in v vsej državi veselju in slavljenju ne kraja ne konca. Najprej so slavili srečno vrnitev mladega kraljeviča, potem Idino zaroko s kraljevičem Branimirom in kmalu nato še svatbo.

Ko so bili vsi gostje zbrani v veliki prestolni dvorani, čestitali srečnemu mlademu paru in jima izročali svoje darove, so se počasi odprla velika vrata in v sobo so stopile Idine bele miši. Postavile so sredi dvorane prekrasno zibelko, vso izrezano iz slonove kosti in okrašeno z malimi, rdečimi kamenčki, dragocenimi rubini, na njej pa je bilo napisano: »Od tvojih hvaležnih prijateljic!« Nato so bele miši še zaplesale okoli zibke, da so knežno Ido polile solze ob spominu na prestano trpljenje, in nato mahoma izginile, preden se je mlada nevesta zavedela in se jim zahvalila za prekrasni dar. Tako se je z veliko slavo in veseljem končal ta veliki dan.

A čez leto in dan je iz iste zibelke že kukala drobna glavica in se milo smehljala svoji presrečni mamici, mladi kraljici Idi.

M. Maleš: Pirhe sekajo. (Voščilnica 1929.)

Ivan Zorec

IZ NIŽAV IN TEŽAV

PO STARIH PAPIRJIH KOTARJEVEGA NANETA.

4. Šola v šoli.

Drugo jesen se je zgodila velika stvar. Bil je lep, sončen dan. Oče in mati sta se nekaj tiho menila in me resno, skoro otožno gledala.

»Nane, umij se hitro in pražnje obleci!« mi je velela mati.

»Saj sem se umil že davi,« sem se kakor vsak otrok branil zoprne vode; še ob jutrih sem se umival le prav nerad.

»V šolo pojdeš,« je rekel oče. »Le urno, da ne zamudita!«

Oh, v šolo, v šolo! Že vse leto sem tiščal v starše, kdaj me dado v šolo, in zmerom so mi obetali, da kmalu. Na, tàk zdaj se mi pa le izpolni velika želja. Hoj, hitro in rad kakor še nikoli sem se umil, lepo oblekel in obul.

»Vidiš,« se mi je oče otožno smehljal in me božal po laseh. »Vprvič te dava iz rok. V šolo začneš hoditi. Rad se uči in priden bodi, lepo se vedi, da naju sram ne bo.« Tako je prav počasi in kakor v veliki žalosti govoril in me milo gledal.

»Da bi ti bilo v srečo!« je mati zaihtela na glas in me prekrižala.

Potlej sva šla. Jaz srečen, mati otožna. Spotoma so me plašili otroci, ki so že leto ali dve hodili v šolo, češ, le stoj, zdaj spoznaš tudi ti, kako učeniki znajo prijeti za »sladke« in kako hudo palico imajo. Hm, začelo me je skrbeti — bile so prve šolske skrbi. In ko sva prišla v šolsko vežo, mi je velik strah stisnil srce, da sem se prijel za materino krilo.

Mati potrka na neka vrata, izza njih zagrmi glas, jaz pa, ne bodi len, spustim krilo, da bi jo pocedil na plano, pa me že popade previdno materina roka in pred seboj porine v sobo.

»Aha,« je pokimal šolski vodja. »Vpisovanje, kajne?« In je odprl neko kakor podnica debelo knjigo, zapisal vanjo, kar mu je pravila mati, mene pa še pogledal ni; saj me tudi mogel ni, skril sem se bil za materin hrbet.

Doma mi je mati napravila šolsko torbo. Vesel sem je bil kakor prvih hlač. Saj sem je bil lahko. Starim očetovim hlačam je v golenici odrezala za poldrugo ped dolžine, jo zdolaj staknila, zgoraj zarobila in ji prišila motvoz, da bi jo čez glavo obešal na desno ramo.

Drugi dan se je začela prava šola. Nak, nič več me ni mikala; učenika, ki ima tako grmeč glas, sem se bal. Skril sem se, a mati me je našla in me tirala v šolo. Vso pot mi je dopovedovala, da so učenik dober gospod, samo miren moram biti v šoli in priden.

Ko smo otroci, majhni in plašni, v učilnici strahoma čakali grmečega učenika, pa v razred ni prišel on, med nas je stopil — Konrad Črnologar, še čisto mlad, prav prijazen gospod s kratkimi, črnimi brčicami in smejočimi se očmi.

Ha, kar oddahnil sem se. No, bo že, tale ni videti hud, glas mu je prijazen in samo smehlja se nam.

Razvrstil nas je po klopeh: fantičke na levi strani ob oknih, na desni pa punčke. Nastal je živžav: punčke so po kurje življale, fantički smo se poredno dregali in ščipali.

O, učitelj se ni več smehljal. Iz miznice je potegnil drobno, rumeno paličico iz tujega, a strahovito trdega, gorkega lesa, kakor smo se čez čas prepričali, zamahnil z njo in počil ob mizo: »Tiho! Roke na klop! Vstanite! Sedite!«

Pol ure smo tako »eksercirali« in postali čisto voljni in krotki.

Zbogom, svoboda —!

Drugo uro je prišel katehet. Ta se ni smehljal, vendar se ga nismo nič bali, saj smo vedeli, kako dobri so gospod kaplan in da jih ima vse rado. In precej je hotel vse vedeti: kaj znamo moliti in koliko krščanskega nauka poznamo že z doma. Z molitvicami je bil zadovoljen, samo preurne so mu bile: besede so se nam po kmečki navadi stapljale in zlivale v nerazločno žlobudravščino.

»Koliko je Bogov?« je potlej vprašal nekoga iz prve klopi. »Vstani in povej!«

Tisti napetoličnì zamašek skoči na bose noge in glasno pove: »V vsakem kotu eden.«

Učilnica zavrešči, fantiček osramočen zavečí, katehet sam drobno pogleda in se začne hitro usekovati v velik, modrikast robec, da ne bi videli tudi njegovega smeha. Potlej ponoslja ščepec tobaka, se z zamaškom lepo pomeni in zve, da malček že kar dosti ve in prav.

5. Prehud ogenj.

Šola se mi je zdela pusta. Učiti sem se moral, kar sem že znal. Kar upiral sem se. Če mi je učitelj velel, naj posamezne črke berem z velike tiskane table, sem prevzetno prebral tudi tiste, ki mi jih ni velel.

»Beri samo tisto, kar ti velim!« me je ustavil, čeprav se je začudil, kakor sem opazil. Najbrž je v meni hotel zatreti napuh, ki me je razganjal, ko sem videl, kako s svojo učenostjo prekašam

vse součence. »In ne bodi prevzeten!« mi je še rekel.

Križana gora, učiteljev ukor je kar gorel v meni in me strašno pekel. Pa res! Dosihmal so me vsi občudovali, ker sem že pred šolsko starostjo znal, česar se nekateri vseh šest let niso mogli dobro naučiti, učitelj pa me vpričo otrok ozmerja, ker sem v gorečnosti pokazal, koliko znam. V otroški nerazsodnosti sem mislil, da mi je žalil tudi mater, ki me je te vednosti učila s tolikšno ljubeznijo in potrpežljivostjo. Kar pisano sem gledal učitelja in mu nerad in zamerljivo odgovarjal, kadar me je vprašal. Tudi učil se nisem nič več tako rad.

Kajpa, učitelj je spremembo opazil in mi nekoč, ko je pouk bil v kraju, velel, naj še ostanem v učilnici.

»Aha — zaprt! Šek — šek!« so mi součenci strgljali korenček.

»Menda res zaprt,« me je peklo. »Zakaj neki?«

Vest mi ni bila prav čista. V šolo in iz šole gredoč sem se rad, a ne zmerom zmagovito pehal in rval s fantiči in včasih mi je ušel tudi kakov »hudir« ali pa celó »hudik«.

Šlo mi je na jok, vendar sem junaško pogoltnil solze in stisnil zobe. Le očeta in matere mi je bilo žal, češ, kako jima bo hudo, ko zvesta, da sem bil kaznovan. »Šiba bo pela doma,« sem si nemilo prerokoval, »zdajle pa nemara tista rumena, drobna paličica.«

Pa Konrad Črnologar ni odprl miznice, kjer se je skrivala tista gorka paličica, kar prijazno se mi je nasmehnil:

»Ali boš kaj bolj priden, če ti posodim prav lepo knjigo?«

Po ljudeh je nemara zvedel, kako požiram knjižnico starega cerkovnika.

»Aha,« požrem na debelo slino, druge pa ne morem ziniti nobene in v oči mi od presenečenja in olajšanja pritisnejo solze presladkega veselja.

»Ná,« je dejal in mi iz šolske omare dal zvezek Zbranih spisov Krištofa Šmida, »le beri, počasi beri in pazi, da knjige ne umažeš ali poškoduješ. Ko jo prebereš, mi jo vrni, da dobiš drugo.«

Nerodno se zahvalim, knjigo — roke se mi tresejo — porinem v torbo in jo uprasnem za součenci, da ne bi mislili, glejte, zaprt je.

Vsa mržnja do učitelja, kolikor mi je je bilo v preobčutljivem srcu, je splahnela in se změnila v veliko hvaležnost. Napuh je zgorel. V učilnici bom posihmal čisto ponižen in priden, sem si obetal.

Kako je po meni gorelo, ko sem bral tiste povestice, napisane s pravo nemško vzgojno omledností, ne morem, ne znam povedati. Požiral sem jih kar na dušek, jim vse sveto verjel in si jih zapomnil.

Že drugi dan sem knjigo vrnil.

»Kaj si jo res že prebral?« se je čudil učitelj.

»Prebral,« sem pokimal.

»No, pa povej, kaj si bral v tejle povesti,« mi je povedal naslov povestice iz tiste knjige.

In jaz začnem povest vpričo vse učilnice praviti in praviti, vendar tako, da je postajala podobna sama sebi samo vsebinsko, vse drugo sem bajal, kakor sem na peči poslušal mater, čisto po domače in prikladal iz svojega.

Součenci so zijali, nekateri tudi rdeli od nevoščljivosti; učitelj sam pa me je debelo gledal in se naposled nasmehnil:

»Prav pridno si bral, to že vidim. Ker si tako priden, stopi semle k tabli, da se še pomeniva, kako si se naučil računske naloge.«

Jaz — pa računstvo! Do današnjega dne zame ni bilo na svetu bolj zoprne stvari! Kar zazeblo me je. Naloge še povohal nisem. Kdaj neki? Knjigo sem požiral, ji umišljal junake po svoji domači miselnosti in jih bil tako poln, da sem postajal — to za trdno vem — že nekoliko prismojen.

Pred tablo me je zgovornost čisto minila. Koliko je 12 — 4? Da ni 5, se mi je zdelo, a koliko res je, nisem vedel; zato sem modro molčal. Ni pa molčal učitelj.

»Kaj mi nisi obljubil, da boš priden?« me je trdo gledal in prijemal za »sladke«. »Le pojdi in sram te bodi, nobene knjige ti več ne posodim.«

Ves sem zagorel od sramote. Zameril sem se učitelju, ko sem mislil, da se mu prikupim s pridnim branjem. In vsa učilnica me je podsmešno gledala, češ, prav ti je, priskut, ki brati znaš in govoriti, računati pa nič.

Ali učitelj me je hotel omečiti. Pred tablo je poklical punčko, češ, pa ti povej, česar Nane ne zna.

Punčka odgovarja čudovito lahko in lepo, a učitelj me gleda in pravi:

»Le poslušaj, da boš kaj znal!«

Speklo me je spet, da bi bil zatulil.

»E, kaj!« se predrzno odrežem. »Če je količkaj fantiček, je vreden cekinček; punčk pa je sto za vinarja pol!«

»Kaj? Kaj si rekel? Pridi no semkaj, da poveš še enkrat!« je dejal in vzel iz miznice tisto paličico.

Vedel sem, kaj bo, vendar sem moško šel tja. Pa me je z levico prijel za tilnik, pritisnil navzdol, da sem pokleknil na stopnico odra in napel hlače na zadnji plati. Vsk! vsk! vsk! me je s paličico gorko nažgal, da se je kar kadilo in sem cvilil

kakor kužek. Potlej sem skoraj kar počepé oddrsal v klop.

Součenci, ki so mi bili vsi gorki, ker sem brati in pisati znal bolj ko oni sami, so mi sramoto in kazen prav nekrščansko privoščili.

Zasmeh me je kajpa palil, še bolj pa me je skrbelo, kaj bo doma, ko zvedó starši, kako je bilo. Skrb ni bila zaman, zvedeli so še tisti dan — součenci so me prijazno zatožili — in še tisti dan me je mati pošteno natreskala.

»Jaz ti že pristrižem predolgi jezik!« je puhala in mahala po meni. »Prikazen nepogledna, táko zabrodiš učeniku, ki se peklí s teboj, zabitim bučmanom?«

Bolečine so splahnele, kar pozabil sem jih, učitelju pa nisem odpustil. Postala sva sicer spet prijatelja in še dosti knjig mi je posodil, le z računstvom se vse življenje nisem mogel kaj prida zbližati.

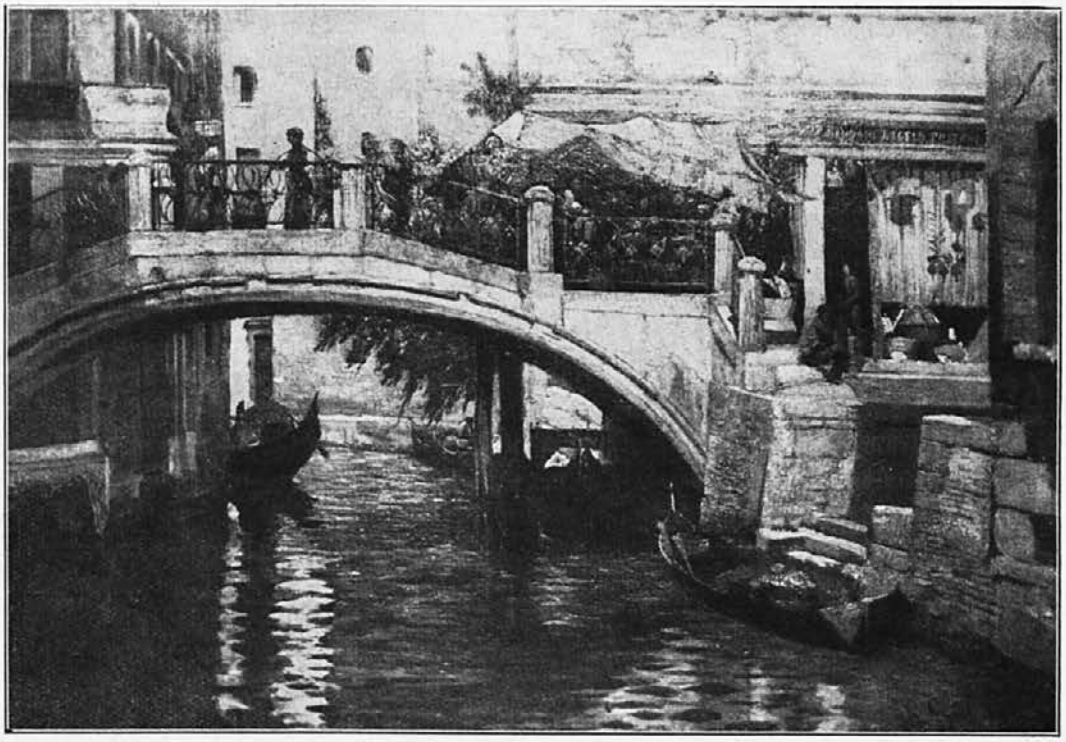

Ludovik Grilc: Most v Benetkah. (Foto Narodna galerija.)

6. Sprava.

Prav tisti čas sem učakal dogodek, ki me je hudo zamajal in mi dal prečudnih misli.

»Gori!« je neko popoldne javsknila vas. Izza hriba, kjer je živel tisti krivopriseżni očetov brat, so vreli klici na pomagaj in pod nebo se je gnal gost in teman oblak velikega dima. S paše je privpil pastirček in povedal, da gori domačija prav bratu mojega očeta.

Oče otrpne, vrže vse iz rok in plane na ves splav.

»Kam noriš?« ščeketne mati. »Takemu boš šel gasit?«

»Gori!« zavpije oče in steče še hitreje.

Zdaj pa tudi mati popade prazen škaf in jo ubere za njim, da bi donašala vode iz Temenice in pomagala gasiti. Otroci se spustimo za njima, a skokonog, kakor sem bil, kmalu pretečem vse.

Groza! Iz hiše, hleva in poda se vije visok visok plamen, iz njega tresketajo iskre, vsa vas buči, vrešči in gasi.

Za trenutek postojim in zastrmim v grozo, ki je še nikoli take nisem videl.

Pogorelo je vse do samih tal.

Oče in mati tolažita obupanega pogorelca in se z njim menita, kakor da jima še nikoli ni prizadel nič hudega...

Ko se ob mraku vračamo, meljem vse to in mi noče v mlado glavo.

»In ti ne moreš odpustiti učitelju tiste palicice!« me je kljuvalo v srcu in mi gasilo ogenj, ki ga je bil zakuril — moj napuh.

(V drugo naprej.)

Franc Ločniškar

VSI...

Vsi, ki na svoji srečal sem vas poti
in ste prijazno mi besedo dali,
v spomin vklesani boste mi ostali:
hvaležen hranil bom spomin dobroti.

A drugim, ki popotniku ste v zmoti
namesto kruha kamen ponujali,
želim, da nikdar ne bi okušali,
kako živi se ob svetá trdoti.

Za prazno peno često se borimo,
za boljše se prepiramo drobtine
in ne občutimo, kako drvimo

vsak na postajo svojo čez ravnine
in da po bliskovo hiti vse mimo:
življenja boj, radóst in bolečine.

Ivan Stodola

KRALJ SVETOPOLK

Dramavtrehdejanjih / Prevedel Viktor Smolej / Avtoriziran prevod iz slovaščine[1]

OSEBE:

Svetopolk
Mojmir
Svetopolk ml.
Svetoboj
Svetislava, žena Mojmirova
Siegfrida, žena Svetopolka ml.
Gertruda, njena sestra
Dragomir, župan
Pavčo, dvorni norec
Mladotin
Sel
Štirje orožarji iz kraljeve družine.

Godi se leta 894. Prvo dejanje na nitranskem gradu; drugo dejanje za Donavo, blizu bojišča; tretje dejanje na devinskem velegradu.

PRVO DEJANJE.

Prostorna soba na nitranskem gradu. V ozadju okna s pogledom na grajsko obzidje in na široka polja v dalji. Na desni in levi vrata. Sredi sobe težka miza s stoli. V kotu vrči in čaše. Mrači se.

1. prizor. Dragomir, pozneje Pavčo.

Dragomir *(močan, velik mož, v zrelih moških letih. Je inteligenten, preudaren, obenem umirjen in ponosen. Sedi pri mizi in pregleduje v zvitke zvite pergamente. Na levi je skozi vrata slišati tih razgovor):* Hej, hej? Kdo tam beseduje? Kdo je?

Pavčo *(grbavec, s krivim nosom, grd mož, z izrazito visokim čelom. Je priliznjen in kar nenaravno vljuden):* Jaz sem, župan Dragomir.

Dragomir *(poizveduje):* S kom si govoril?

Pavčo: Z ogrskim jetnikom. Prideljen je grajskim sužnjem.

Dragomir: Že davno?

Pavčo: On, on, dve leti.

Dragomir: Kaj sta besedovala?

Pavčo: Nič... prav za prav da... samo vsakdanje stvari.

Dragomir *(strogo):* Kaj si govoril z njim?

Pavčo *(prestrašeno):* Da... da... kako je pri njih. Pravi, da je pri nas trava mnogo slajša in da je voda Donave boljša kot voda Dona in da imajo dosti soli.

Dragomir: Nič drugega?

Pavčo: Ne, nič drugega!

Dragomir *(ga pogleda):* Torej nič drugega. *(Premišlja.)* Je Svetoboj že prišel?

Pavčo: Nisem slišal.

Dragomir: Ostani tu in počakaj na Svetoboja. Ko pride, me pokliči. V sodni dvorani bom.

Pavčo: Pokličem.

Dragomir: Listine na mizi se ne dotakni. *(Odide na levo.)*

Pavčo: Kako bi se drznil...

2. prizor. Pavčo, Gertruda.

Pavčo *(se po Dragomirovem odhodu ozre okoli sebe in skoči k dverim na desni, na katere skrivnostno potrka in šepetaje kliče):* Gertruda! Gertruda! Gertruda!

Gertruda *(lepa, mlada Nemka, ne govori dobro slovenski, zaničljivo):* Kaj me neprestano kličeš? Naposled postaneš še sumljiv.

Pavčo *(s suženjsko vdanim, toda zelo zaljubljenim pogledom):* Gertruda, si li našla spis? Tudi pečat sem preskrbel.

Gertruda: Sem ga že tudi oddala.

Pavčo: Kako? Tako hitro?

Gertruda: Imela sem še poslednjo golobico. Kako si si oskrbel pečat?

Pavčo: Zadavil sem starega stražarja in odprl tajno skrivališče.

Gertruda *(ošabno):* S svojimi slabotnimi rokami?

Pavčo: Vse zate, Gertruda.

Gertruda: Predrznost!

Pavčo: Odpusti, ne morem drugače. Doslej še nisem poznal ljubezni do ženske.

Gertruda: Pa si vendar ne misliš, da jaz...

Pavčo: Nič si ne mislim. Samo videti te moram, služiti ti moram. Gertruda, ne odvračaj se od mene, vse ti storim, zahtevaj, ukazuj...

Gertruda: Ne blêdi! Vsako uslugo ti plačamo z zlatom.

Pavčo: Nočem zlata, nočem zlata!

Getruda: Kaj pa?

Pavčo: Ne vem, nič, oziroma ne, Gertruda, prosim te, edino to mi dovoli, da te smem gledati, Gertruda.

Gertruda: Norec! Kaj si rekel prej? Boš storil vse, kar hočem?

Pavčo: Vse.

Gertruda: Vrini se v družino kralja Svetopolka.

[1] Dovoljenje za uprizoritev daje Julius Albini, Zagreb, Ulica baruna Jelačića 1, kateremu je treba vnaprej naznaniti vsako uprizoritev.

Pavčo: V družino? Hi! To je nemogoče.

Gertruda *(izzivajoče):* Potem me boš smel gledati.

Pavčo: Le tedaj? A za dosedanje usluge?

Gertruda: Usluge? Že tretji dan divja za Donavo bitka, a ti ne veš nič.

Pavčo: Da ne vem nič? Vse vem!

Gertruda *(presenečeno):* Veš? Od koga?

Pavčo: Od begunca Ogra.

Gertruda: Kaj pravi, za Boga?

Pavčo: Težko se je meniti z njim. Ves prestrašen je še. A trdi, da boste vi Nemci zmagali.

Gertruda *(se nasmehne):* Ali res, Pavčo? In kaj še? *(Nestrpno.)*

Pavčo: Bitka je kruta. V poslednjem trenutku so pridrevili na pomoč Ogri, ker so Nemci na desnem krilu že omahovali. Prav tam vojuje Braclav izza Drave in posebno Svetopolku je bilo veliko za to, da Braclava uniči. Zato ker je izdal Svetopolka. Nemce je pograbil strah, ko so zaslišali že sámo ime našega kralja. Govorili so, da je sam Črnobog, vrag, bes ali morda celó utelešeni Perun sam, ki mu pomagajo tudi bliski in gromi.

Gertruda: Kaj dalje? Vaša vojska se je že umikala?

Pavčo: Več ne ve, padel je s konja in naši so ga odvlekli. Pravi, da je videl našega kralja, kako je z buzdovanom bíl naše vojake in jih gnal v boj.

Gertruda *(še vedno nemirna):* Kaj me to briga! So li zmagali naši ali ne?

Pavčo: Še ne, a pravi, da bodo.

Gertruda: Po čem je to sodil?

Pavčo: Ker imajo Nemci velikansko vojsko in jim je menda včeraj prišla na pomoč nova konjenica iz Korotana.

Gertruda: Kako si spravil Ogra sèm?

Pavčo: Naši so jih več odvedli v les in jih pobili. Bila je tema, on se jim je iztrgal, skočil na konja in izginil. Zarana sem ga našel v močvirju in ga skril sèm na grad.

Gertruda: Nemirna sem. Silni so, a odločitev še ni padla.

Pavčo: Tudi Svetopolk je silen. In Oger je slišal od pastirjev, ki z živino bežijo na naš grad, da je pred tremi dnevi korakala za Donavo naša vojska od svita do mraka. Bilo je, pravijo, kakor pravi potop.

Gertruda *(razburjeno):* Kje? Za Donavo je korakala? Gotovo vojska kneza blatenskega. Ta straži meje. Ti, Pavčo, to je novica, katere naši ne vedó. Ti si mi dal vesti, da prihajajo z vojsko samo nitranski, krakovski in olomuški župan.

Pavčo: Devinski velegrad in Zniov sem tudi spomnil.

Gertruda: Toda velika vojska more biti samo z grada Blatnice.

Pavčo: Pri bogu Triglavu se ti kolnem, da nisem vedel o tem, Gertruda.

Gertruda: Pred tremi dnevi so korakali, pridejo torej šele danes ponoči na bojišče. Kaj naj storim, kaj naj storim? Arnulf mora vedeti o novi okrepitvi. *(Odločno.)* Storim.

Pavčo *(proseče):* Gertruda, ne jezi se.

Gertruda: Izgini mi izpred oči, suženj!

3. prizor. Dragomir, Svetoboj in prejšnja.

Gertruda *(se pri vstopu omenjenih obvlada in se nežno prikloni):* Zdrav, župan Dragomir!

Dragomir *(jo je spregledal):* Knežna Gertruda, obraz ti je sama nežnost, oči pa se ti iskre ko ognjeno drago kamenje iz Benetk!

Gertruda: Od žalosti, župan Dragomir. Zdrav, svak Svetoboj!

Svetoboj *(lep, mlad mož, oblečen za meniha. Govori nežno, a v njegovih besedah včasih zagori ogenj):* Naj pride nadte blagoslov Boga našega, Očeta nebesnega.

Dragomir *(z nasmehom):* Od žalosti, je rekla krasna Gertruda? Izdaj skrivnost svojega srca!

Gertruda *(jokavo):* Premisli, revež oče moj leži težko bolan doma, a jaz radi vojske ne morem k njemu.

Dragomir: Tvoj knežji oče?

Gertruda: Imam poročila, da leži in da ni upanja na ozdravljenje.

Dragomir *(s komaj vidnim nasmehom):* Knežna Gertruda, sporočam ti tolažilno vest: tvoj oče Wolfgang je popolnoma ozdravèl.

Gertruda *(prestrašeno):* Kako? Da je zdrav? Od kod to veš?

Dragomir: Ker je zbral vso vojsko svoje kneževine in se trdovratno bije proti nam v Panoniji.

Gertruda *(se pretvarja):* Je li mogoče? Svak Svetoboj, hitim v cerkev svetega Emerana. Tam položim žrtev na oltar, posvečen blagoslovljenemu spominu svetega Klimenta, zato ker mi je ozdravel oče. *(Hoče oditi. Svetoboj jo zadrži.)*

Svetoboj: Gospod vidi vse in si zaznamuje dobra dela vsakogar. Tvojo molitev bodo čuli v

nebesih. Bodi uslišana prošnja, katero izrečeš pred oltarjem svetega Klimenta. *(Jo blagoslovi. Gertruda odide na levo.)*

4. prizor. Prejšnji, brez Gertrude.

Svetoboj: Pobožen otrok!

Dragomir *(posmehljivo):* Pobožen otrok! Pavčo! Pojdi za Gertrudo in pazi *(s poudarkom)*, da se ji nič ne zgodi.

Pavčo: Grem. *(Odide na levo.)*

Dragomir: Pripoveduj, knez Svetoboj, kaj te je privedlo sèm?

Svetoboj: Župan Dragomir *(zagrenjeno)*, zastonj nas je učil apostol Ciril, zastonj je trpel in vojeval nadškof panonski Metodij, mi smo kristjani samo po krstu, v srcu pa smo še vedno pogani.

Dragomir: Pustiva ta vprašanja, Svetoboj, saj se tako ne bova dorazumela. In potem, imamo težke skrbi. Nekaj ur hoda od nas divja kruta vojska, grozna vojska. *(Sprehajajoč se po sobi, pogleda skozi okno:)* A z grada, glej, dirja dvoje jezdecev.

Svetoboj: Sèm, k nam? Mogoče z bojišča?

Dragomir *(posmehljivo):* Ne, odtod, kdo ve, mogoče na bojišče. In eden od njih sedi lahko, prožno, kakor ženska. Haj, haj!

Svetoboj: Ne razumem tvojih besed. Zagonetno govoriš.

Dragomir: Obilo zagonetnih stvari opažam pri nas, Svetoboj.

Svetoboj: Tudi jaz prihajam s podobnim.

Dragomir: Ti? Kaj imaš?

Svetoboj: Prihajam opozorit kralja, svojega očeta, na nesrečo, katera se vali na vladavino, ker daje tako krute ukaze.

Dragomir: Nesrečo?

Svetoboj: Vem za dogodke, za katere vi ne veste.

Dragomir *(nemirno):* Ne vemo?

Svetoboj: Živim sam zase, a na svojih romanjih slišim marsikaj. Odkrite besede ne spregovori nihče, a odlomki besed izdajajo mnogo.

Dragomir: Govori!

Svetoboj: Pred zadnjim polnim mesecem je molil z menoj neznan menih in mi ob slovesu skrivaj pošepetal: »Ne bomo več dolgo nosili križ trpljenja.« Kako to misliš? sem ga vprašal. On pa je položil prst na usta in odgovoril samo: »Vse je pripravljeno.« In je izginil.

Dragomir: Radi enega meniha nas še ne bo izdal pogum.

Svetoboj: Bil sem pod Beckovim na božji poti, grad je bil poln ljudstva in z griča sem dobro videl napeto pozornost množice. Za vsakim stavkom govornika so zavpili ljudje: »Ne prenesemo, ne prenesemo!« Približal sem se, a tedaj so me spoznali in vse je utihnilo.

Dragomir: Spet nisi nič slišal.

Svetoboj: Spet ne, a kamorkoli pridem, povsod nek čuden nemir. Dragomir, pri nas se pripravljajo zle stvari.

Dragomir: A kaj misliš, kdo podpihuje nemir med ljudstvom?

Svetoboj *(silovito):* Vi, ker tlačite krščanstvo.

Dragomir: Svetoboj, ali ne berejo povsod maš?

Svetoboj: A ne v slovenskem jeziku.

Dragomir: Mar latinske službe božje niso krščanske?

Svetoboj *(razburjeno):* Le Ciril in Metodij sta propovedovala pravo krščanstvo.

Dragomir *(tudi razburjeno):* Tu smo pri pravem vzroku nemirov.

Svetoboj *(kričé):* Da, smo, in naše ljudstvo ne bo mirno gledalo na toliko krivičnost do naših. Mučite nam duhovne.

Dragomir: Vedno si bil prenapet.

Svetoboj *(ga niti ne posluša):* Veš, kako so mučili moravskega škofa Gorazda?

Dragomir: Kralj ni nič vedel o tem.

Svetoboj *(vedno strastneje):* A na njega tajno pobudo so jih preganjali. *(Kakor zamaknjen.)* A jaz se mučim in trpinčim radi trpljenja svojih bratov in prosim Boga, naj kaznuje mojega lastnega očeta.

Dragomir: Svetoboj!

Svetoboj: Pomiluj me, Gospodi, in odpusti meni grešnemu radi blagoslovljenega spomina *(vedno tiše)* naših velikih apostolov Cirila in Metodija!

Dragomir: Trenutek si kakor svetnik, trenutek nato kakor zbesnela reka.

Svetoboj: Niti s celodnevnimi molitvami ne morem ukrotiti očetove krvi, ki mi vre v žilah. Župan Dragomir, prosim te, spregovori z mojim očetom.

Dragomir: Spregovorim. *(S poudarkom.)* Saj tako več vem kakor ti.

5. prizor. Prejšnja, Pavčo.

Pavčo *(hinavsko):* Odmolila je.

Dragomir: Pa se ji ni nič zgodilo?

Pavčo: Nič.

Dragomir: In ti si tudi odmolil?

Pavčo: Tudi.

B. Jakac: Voščilnica za božič 1935.

Dragomir: Tudi tebi se ni nič zgodilo?

Pavčo: Nič.

Dragomir: Kaj se ji ni spotaknil konj v cerkvi?

Pavčo *(prestrašeno):* Saj res, ravno sem hotel povedati, po molitvi je sedla na konja in odšla.

Dragomir: Nisem rekel, da jo zasleduj na vsak korak?

Pavčo: Saj jo.

Dragomir: Zakaj nisi šel z njo?

Pavčo: Odšla je samo na Zobor. Po sončnem zapadu se vrne.

Dragomir: Njeno vrnitev mi naznaniš.

Pavčo: Naznanim.

Dragomir *(s poudarkom kliče):* Pavčo, Pavčo, Pavčo!

Pavčo *(prestrašeno):* Lahko grem?

Dragomir: Ostaneš. Prepisuj ukaz krakovskemu županstvu.

Pavčo *(žalostno sede k mizi in piše z gosjim peresom):* Prepišem.

Svetoboj: Povem ti, župan Dragomir, še druge primere.

6. prizor. Svetopolk, prejšnji.

Na dvorišču nastane divji krik, slišati je Svetopolkovo zmerjanje, udarce z bičem in za vsakim udarcem bolesten krik.

Svetopolk *(naglo vstopi, z bičem v roki. Spoštovanje vzbujajoča postava. Čelo močno, široko, nad njim velika griva, ne ravno lepa. Lasje črni, zelo močno pretkani s sivimi, obrvi mogočne, močen, kljukast nos. Brke in brada bolj sive kakor lasje na glavi. Brke velike in dolge, brada na dvoje razčesana in se topo končuje. Lica in čelo sinje, bolezen je videti v njih. Oči upadle, globoke. V polni obleki, v dolgi halji, na glavi čelado, ob boku sablja. Svetopolk je po onodobnih opisih grozen, brezobziren, okrutno strog, pri tem z vso dušo živi za izgraditev svojega velikega dela — države velikomoravske. Se razkorači in še silovito kriči na dvorišče):* Pes ničvredni... pes ničvredni! *(Se obrne k Dragomiru.)* Zaspal je na straži. *(Se težko oddihuje.)* Prišel sem v grad, ne da bi me kdo opazil. *(Vpije skozi dveri.)* Krvnik, takoj mu jih naloži, a potem ga priveži na lipo. *(Na dvorišču je slišati udarce s palico, za vsakim udarcem bolesten vzkrik.)* Zdrav, župan Dragomir. Sin Svetoboj na gradu? Si zapustil samostan?

Svetoboj *(ponižno):* Zdrav, kraljevski oče.

Svetopolk: Kaj nameravaš?

Svetoboj: Pomoliti v Pribinovi cerkvi.

Svetopolk: Da. *(Pokaže na Pavča:)* A ta, kdo je?

Dragomir *(vsi še vedno kakor otrpli):* To je moj pisar, Pavčo, zna pisati in je tudi sicer knjižen, bil je nekaj časa menih, pa je izstopil iz samostana. Prepotoval je Bolgarsko in na Črnem morju zašel prav do Hersona.

Svetopolk: A zakaj si izstopil iz samostana? *(Dá znak, naj zapro dveri. Krik z dvorišča utihne.)*

Pavčo *(od strahu komaj spregovori):* Jaz... jaz... nisem hotel. So me siloma vzeli, ni bilo na gradu nikogar, da bi pisal.

Svetoboj: V samostan ne jemljejo s silo. Kdor nima navdihnjenja od Boga, je bolje, če izstopi.

Svetopolk *(pogleda od strani Svetoboja; Dragomiru):* Dobil sem tvoje sporočilo in prišel.

Dragomir: Moje sporočilo? Je bitka že odločena?

Svetopolk: Je. Držali smo se. Na desnem krilu Borivoj češki. Na splavih je prebredel Donavo. pred svitom skočil Bavarcem v hrbet in jih uničil. Sredino so držali možje s trenčianskega in liptovskega Starega grada. Da ni bilo Korotancev, bi bili ujeli še Arnulfa. Na levi so vojevale vojske iz Blatnice. Sreča, da so prišli o pravem času. Bili smo jih kakor besi. Moji vojaki so imeli oklepe oškropljene od možgan razčesnjenih nemških čepinj. Panonski jezdeci so Ogre z golimi glavami klali kakor živino.

Svetoboj *(si od groze zakriva oči).*

Dragomir: Prosi Arnulf za mir?

Svetopolk: Ne še, a do drevi gotovo sprejme poslance Slavomir. Sinova sta jim za petami. Dobra vojaka sta, vidim, da sta v Bizanciji in Remsu imela dobro šolo. *(Težko vzdihne. Sede.)* Dragomir, veš, kaj vse je bilo odvisno od te bitke?

Dragomir *(potiho):* Dobro vem. Vse.

Svetopolk *(udari po mizi):* Vse, vse, vse. Vse moje delo, tolike žrtve, bodočnost, vse je bilo odvisno od te bitke. *(Zopet mirno.)* Dragomir, kaj imaš zame, govori?

Dragomir: Mnogo novic imamo. Same važne stvari. Že več tednov te nisem videl.

Svetopolk: Zniovski župan se mi upira. Da nima mož, da so izčrpani. Sužnji, ne vedo, za kaj sedaj gre.

Dragomir: Izčrpani smo. Saj na nitranskem gradu ni slovenske straže. Vse so sami ujeti Ogri in stari Obri.

Svetopolk: Tudi jaz se staram, vsaka malenkost me draži. Tvoje pismo me je razburilo, vse sem zapustil. Sicer pa nič ne zamudim. Nocoj pridejo prosit za mir — in bolan sem. Žrec mi je povedal, da mi bes hodi v notranjost, in mi ga ni znal izgnati. *(Naglo.)* A oni tam, kaj piše?

Dragomir: Prepisuje pismo knezu Borivoju.

Svetopolk: Katero?

Dragomir *(bere):* »Jaz, kralj Svetopolk, te prosim, da bi kot meni verni knez vplival na svoja sinova Spitigneva in Vratislava, da bi oba v vernosti do mene sledila tvojemu zgledu. Poročila imam, da sta se priglasila na državni zbor v Reznu ...« In tako dalje.

Svetopolk: Zdaj že lahko gresta v Rezno. Sinova strahopetna! Njun oče, svak Borivoj, je pošten mož, razume, kakšno silo predstavljamo proti Nemcem, če smo ene duše, a sinova izdajalca se zatekata k Arnulfu. *(Grozi.)* Če bi jaz imel take sinove ...

Svetoboj: Ne govori, oče.

Svetopolk *(jezno):* Kaj mi boš povedal, Dragomir?

Dragomir: Začenjam. Nekaj čudnih dogodkov ti povem. *(Izbira zvitke pisem z mize.)* Bolgari bi nam morali pripeljati petdeset voz soli za volno. Neznani zlodeji so na Tisi potopili čolne.

Svetopolk: Na katerem bregu?

Dragomir: Na bolgarskem. Dal sem stvar tajno preiskati in ugotovil, da so ladje potopili Bolgari sami. A pomisli, podkupila sta jih dva velmoža s Šariškega grada.

Svetopolk: Naša velmoža? Kdo je bil to?

Dragomir: Več nisem zvedel.

Svetopolk: Zakaj jih nisi mučil?

Dragomir: Bilo je to mimo naših mej.

Svetopolk: Pódleži, pošteno jih izplačam!

Dragomir: Bolgarom sem zagrozil in so nam za odškodnino dali dvajset voz več. Sol je že na našem bregu.

Svetopolk: Dalje.

Dragomir *(vzame z mize novo pismo):* Na trenčianskem Starem gradu je vojak Volk na grmadi sežgal ženo svojega padlega druga po prepovedanih poganskih običajih. Grajsko sodišče ga je obsodilo, da mu iztrgajo desno roko, odsekajo glavo in truplo vržejo raz grajsko skalo. Obsojenec je prosil kralja za milost.

Svetopolk: Pomiloščam.

Svetoboj *(mu razburjen pade v besedo):* Oče, iz kakšnega razloga? Vojak je izvršil do neba vpijoč greh.

Svetopolk: Zapiši, župan, razlog: kralj Svetopolk ga je pomilostil. Vojakov potrebujemo. Pojdimo dalje.

Dragomir: Nisem še dokončal. Vojak Volk je izginil iz temnice, stražo so našli umorjeno in na dverih voze zapisano: »Kristjanski psi.«

Svetopolk: Kaj je potem dognala preiskava?

Dragomir: Nič.

Svetopolk: Nič?

Dragomir: Imam še en zagoneten primer. V naši Panoniji so se ženske sprle z duhovnom. Hotele so, da bi jim mašo bral v slovenskem jeziku. Duhovni jim je po tvojem ukazu bral mašo v latinskem. In tedaj so ženske duhovna ubile. Grajsko sodišče jih je obsodilo na dosmrtno ječo. Škof v Blatnici prosi za milost.

Svetopolk: Dvigale so ljudi proti mojim ukazom. Poostrim kazen.

Svetoboj *(zelo razburjeno):* To ni mogoče, oče, za Boga te prosim.

Svetopolk: Pojdi na dvorišče in ne mešaj se v moje zadeve.

Svetoboj: Prišel sem te nečesa prosit.

Svetopolk: Pokličem te pozneje, sedi na grajski zid in pazi, kdaj se pojavi poslanstvo. Potem mi naznani.

Svetoboj *(se pokloni in odide nemo na levo).*

7. prizor. Prejšnji, brez Svetoboja.

Dragomir: K stvari pripominjam še tole. Naš škof v Blatnici je zelo strog. Ženske, ki v nedeljo ne pridejo v cerkev, plačajo globe eno ovco,

moške privežejo v cerkvenem preddverju za pol ure. A kljub temu, da je škof odredil slavnosten pogreb ubitega duhovna, se nihče ni udeležil služb božjih, ne ena živa duša.

Svetopolk: Jezike jim treba izrezati, glave jim sneti!

Dragomir: To ni tako preprosto. Pavčo, pojdi ven!

Svetopolk: Pusti ga, naj zapisuje. Spomin me zapušča, pozabljam.

Dragomir *(Pavču):* Zapisuj torej vse, kar slišiš. A če izdaš samó črko, ti dam izžgati oči.

Svetopolk *(se strese, si zakrije oči, potem topo):* Ne, ne oči, oči ne izžigajte na mojem dvoru. *(Si tare čelo, kakor bi hotel pregnati spomine.)* Govori!

Dragomir: Kralj Svetopolk! Pri nas ni vse v redu. Ti skrbiš samo za orožje, nove meče, kopja, loke in izbrane konje za vojake. Obiskuješ gradove edino zato, da bi izsilil iz njih čim več vojakov.

Svetopolk: A komu sem hvalo dolžan za veličino svoje vladavine, če ne meču? Komu za našo silo?

Dragomir: Priznavam, da si velik. Nikdar še, kar svet stoji, niso slovenska plemena tvorila tako mogočne vladavine, kakor je naša. Boje se te, govore, da si grozen. Našo vladavino postavljajo dandanes ob iztočno frankovsko. Veliki Karol se obrača v grobu.

Svetopolk: In edino z orožjem smo si priborili tako mesto.

Dragomir: Toda v bodočnosti moramo vladavino tudi ohraniti.

Svetopolk: Spet edino le z orožjem!

Dragomir: V deželi dvigajo glavo uporni življi.

Svetopolk: Z udarcem pesti uničim te črve.

Dragomir: Ne vem, kdo so. Naša vladavina je kakor krasna košata lipa. Toda deblo in krono nam uničujejo lubadarji, ki vrtajo in žagajo neprestano podnevi in ponoči. Ti pa, ki za mejami pridobivaš zmago za zmago, se boš neko jutro prebudil in sprevidel, da se nam lipa kolje, ker je v notranjosti gnila in snedena.

Svetopolk *(silovito):* Ne slepomiši! Imenuj krivce!

Dragomir: Mi, kralj Svetopolk, smo krivci!

Svetopolk: Dragomir!

Dragomir: Naša uprava je zgrešena. Združi plemena sedaj, ko si na višku svoje sile, v eno enoto in gospoduj nad njimi ne le na bojišču, ampak tudi doma.

Svetopolk: Vsega ne morem.

Dragomir: Zato imaš sinove. Razdeli silo mednje. Dvema poveri poveljevanje nad vojskami, a tretjega imej doma za pomoč.

Svetopolk: Katerega tretjega?

Dragomir: Svetoboja.

Svetopolk *(naglo):* Tega? Koliko let ni poznal mojega dvora?

Dragomir: Dvora? Bil si na dvoru bizantinskem pri cesarju Mihaílu in na nemškem pri Karolingih. Imamo li mi v primeri z njimi dvor? A imeti ga moramo. In ti s Svetobojem imej sedež na njem.

Svetopolk: Nimam rad menihov, niso vojaki.

Dragomir: Natanko sem vse pretehtal. Za notranji mir potrebujemo človeka, ki je priljubljen pri ljudstvu.

Svetopolk: Zakaj je priljubljen? Samo moli ves dan.

Dragomir: Mogoče prav zato. To zahteva dobrobit vladavine.

Svetopolk *(nevljudno):* Si porok zanj?

Dragomir: Sem.

Svetopolk: Pa ga pokliči predme!

Dragomir: Pavčo, pojdi in pokliči kneza!

Pavčo: Grem. *(Odide na levo.)*

Svetopolk: Poglej skozi okno. Ne vidiš še poslanstva?

(V drugo naprej.)

B. Jakac: Voščilnica za božič 1934.

IZ FRANCOSKE TUJSKE LEGIJE

Francija ima po vsem svetu mnogo kolonij. Samo v Afriki je njeno ozemlje enako površini vse Evrope. Seveda je treba za tolikšna ozemlja mnogo vojaških posadk. A kje vzeti ljudi? Zato je Francija leta 1842 ustanovila »tujsko legijo« (légion étrangère), ki se pa zdaj uradno imenuje »tujski regimenti«. Že ime pove, da polke sestavljajo tujci, ki jih Francija najema za plačo ali ‚sold'. (Zato so ti vojaki res pravi ‚soldatje' ali najemniki, kakor so bili nekoč po vsej Evropi, ko še ni bilo splošne vojaške obveznosti.)

Tujska legija se je razvijala času primerno. Leta 1831 je imela Francija v Alžiru in Tunisu že čete iz domačinov, ki so jih imenovali ‚zuave'. Leta 1833 so te čete pomnožili s francoskimi in tujimi najemniki. Najbrž pa se sožitje hudo različnih narodov in plemen ni dobro obneslo, ker so že leta 1842 te kolonialne čete razcepili v čete domačinov (turkos), Francozov (zuavi) in tujcev (tujska legija). Tako so torej v tujski legiji bili res sami tujci, prostovoljci, ki so se vanjo stekali iz vsega sveta.

Francija pa je tujske legije uporabljala tudi izven afriških kolonij. Povsod so se dobro odrezale: 1854 na polotoku Krimu, 1864 v Mehiki, 1870 ob Loiri.

Ustroj legije se je često spreminjal. Vedno pa je legija slula po kar kruti strogosti in železnem redu, v bojih pa prav zato po izredni hrabrosti in trdoživosti. Leta 1931 je štela 18.000 mož v štirih regimentih pehote in enem regimentu konjenice.

Življenje vojaka legionarja je trdo in kruto. Braniti tujo oblast nad svobodnimi črnimi rodovi pod ognjenim soncem v puščavah in razdrtih gorah Afrike pomeni toliko, kot igrati se s svojim življenjem in ga vsak dan ponujati v nakup. Le človek, ki je pustolovščin željan ter obenem telesno in duševno izredno močan, ali pa človek, ki ga je k temu prisilila velika beda, zagrabi za orožje in gre branit tujo oblast.

In dognana resnica je, da jih več odide tja, kakor se jih vrne...

V tej tujski legiji služi tudi preprost slovenski fant z Gorenjskega. Pred letom je po dolgem času pisal staršem pismo, kjer popisuje nadčloveške napore legionarskega življenja. Pismo so nam starši poslali v objavo, zakaj vredno je, da gre v svet — bomo vsaj malo manj zaverovani v svojo majhnost in ne bomo po nepotrebnem kričali, da je Slovenija že pol sveta! Zato to pismo v naslednjem v glavnem priobčujemo v vsej njegovi pretresljivi preprostosti.

Pismo legionarja.

Dragi starši! Marakeš, 30. aprila 1933.

Danes sem prejel Vaše pismo, za katero se Vam prav prisrčno zahvaljujem. Prejel sem tudi slike, katere so mi prisilile solze v oči, kar se pri legionarju redko zgodi. Zakaj na legionarskih potih srce okameni, da človek ne čuti več ne veselja ne žalosti in tudi ljubezni ne. Toda tega ne more razumeti nihče, ki ni bil sam v legiji...

Rad bi Vam opisal naše legionarjenje, a vem, da ga Vam ne bom mogel predstaviti tako, kakršno v resnici je. Kako naj bi namreč mogel opisati življenje, v katerem doživiš v enem dnevu sto in sto nepričakovanih dogodkov! Zakaj tu se človek desetkrat na dan lahko smeje in desetkrat joka, desetkrat prosi Boga pomoči in usmiljenja, a ga takoj v naslednjem trenotku lahko spet grdo preklinja. Trikrat na dan padeš lahko v nezavest od sončne vročine in sedemkrat na dan ti pride lahko na misel celó samomor, a hip nato spet misliš, da je življenje vendarle silno lepo...

Takoj v prvih dneh, ko sem se vpisal v legijo, nas je peljal poveljnik navsezgodaj zjutraj na neki grič, kjer smo skupaj izpili po francoskem običaju zdravico — čašo šampanjca. Potem nam je poveljnik govoril nekako takole:

»Poglejte v tole smer, kjer pravkar vzhaja krvavordeče sonce. Tam je grob mnogih vaših prijateljev, ki so padli za čast Francije. Tam bo tudi grob mnogih izmed vas. Prišli ste sem, da tu umrete. Vsak trenutek morate biti pripravljeni na smrt. In kdor misli nositi bridki križ legionarskega življenja do konca, ga bo nosil brez velikih težav le, ako pozabi na svoje dosedanje življenje popolnoma, ne pomisli več na svojo domovino in na svoje dosedanje prijatelje. Le tako boste mogli ostati v legiji.«

Takrat nisem razumel njegovih besed. Danes pa, ko sem že bil tam, kamor je poveljnik kazal, ko sem že gledal smrti v oči in doživel trenutke, v katerih sem zavidal tiste, ki so ležali mrtvi okrog mene, lahko rečem, da je sivolasi poveljnik imel prav...

Težko se je bilo privaditi. Počasi je šlo vendarle. A kadar sem dobil od Vas pismo, sem bil strašno žalosten. Zato sem rajši molčal sam, ker bi mi drugače ne bilo mogoče prestati. Ko sem pa zdaj dobil od Vas pismo, v katerem mi pišete, da je umrl naš Ciril, ki Vam je bil edina pomoč na stara leta, me je tako pretreslo, da nisem mogel več zdržati. Sklenil sem, da ubežim iz legije in se vrnem domov, na kakršenkoli način. Toda nisem imel sreče. Neki večer sva ušla z nekim Adolfom, Zagrebčanom, iz kasarne v Saidi (v Alžiru) z namenom, da pobegneva. S seboj sva imela

samo nekaj frankov in sva si zanje kupila nekaj hrane za na pot. Sicer nama ne bi bilo dovolj, a preračunala sva, da bova zadnje tri dni na maršu lahko prestala brez hrane. Jaz sem si nabavil še zemljevid in kompas. Mislila sva oditi peš iz Saide v španski Marok. Ta pot do meje je dolga okoli pet sto kilometrov. Mogoče bi prišla tja, a nisva imela vode. Na zemljevidu je bila narisana, ko pa sva prišla na tisto mesto, sva dobila suh jarek brez kaplje vode. Hoditi sva mogla največ ponoči, ker sva se morala podnevi skrivati pred Arabci in patruljami, ki so jih že drugi dan poslali za nama. S seboj sva imela kratki puški in vsak po sedem patronov. Drugi dan sva prišla žejna do neke luže v gozdu. Tu sva se napila smrdljive vode, od katere je moj prijatelj zbolel. Tretji dan sva hodila brez vode dalje; jesti sva sicer še imela, a od prevelike žeje nisva mogla užiti niti koščka kruha in tudi vročina je bila neznosna. Četrti dan pa, ko se je začelo daniti, sva zagledala na ravnini daleč pred seboj nekaj Arabcev. Zato nisva mogla naprej, ampak sva se skrila pod neko skalo v senco. Jaz sem bil zelo utrujen in sem zaspal.

Okrog devete ure me prijatelj Adolf zbudi in mi pove, da naju je ugledal neki zamorček in nato takoj zbežal. Vedela sva, da je šel pravit drugim, ki naju bodo skušali ujeti. Ako namreč Arabci ujamejo pobeglega legionarja in ga predajo živega ali mrtvega francoskim oblastem, dobijo zanj petdeset frankov. To je zanje dovolj velika vsota, da se jih nekaj sto spusti na lov za pobeglim vojakom.

Res je preteklo komaj nekaj minut, ko sta prišla dva velika Arabca s palicama, a za orožje sta imela samo nože. Adolf je hotel streljati, a sem mu ubranil. Eden od Arabcev je znal za skrajno silo francoski. Pustila sva ju do deset korakov pred naju, a puške imela nanju naperjene. Vprašal sem Arabca, kje je voda. Eden je odgovoril, da nama jo bo on dal. Res je poslal tistega malega črnca v naselbino, seveda ne po vodo, temveč po ljudi. Arabca sta začela trgati suho, močno travo okrog sebe in plesti iz nje vrv. Nama sta se prijateljsko smejala. Ko sta imela čez meter dolgo, močno vrv v rokah, naju je eden povabil, naj greva z njim do vode. Žejna sva šla za njima proti arabskim kočam. Tu sva zagledala mnogo Arabcev, ki so imeli vsi vrvi v rokah. Spoznal sem, da naju hočejo zvezati, zato sem se ustavil kakih sto petdeset metrov od njih in velel tistemu Arabcu, naj nama kar tja prinese vode; kdor pa bi prišel bliže, bo ustreljen. Arabec je šel in povedal drugim.

Iz gruče je stopil tedaj velik Arabec v belem oblačilu in se nama približal. Govoriti je začel francoski. Jaz sem takrat govoril francoski le slabo, zato me je vprašal, če govorim nemški. Arabec je govoril tudi nemški bolje kakor jaz. Govoril je tudi ruski, čemur se še danes ne morem načuditi. Ta učeni Arabec je rekel, naj prideva k njim, da nama ne bodo nič žalega storili. Ko sem ga dalje vprašal, v katero smer morava potem iti, nama je pokazal vse narobe. Da imava karto, seveda ni vedel. Tako sva se prepričala, da nama ne želé nič dobrega; zato nisva šla do arabskih bajt, ampak ga prosila, naj nama tja prinesó vodo, za katero sva mu dala pet frankov — zadnje, kar sva imela. Arabec je odšel in nama poslal mlado, lepo Arabko, ki je res prinesla v leseni posodi vode. Ustavila se je sredi med nama in drugimi Arabci, ki so se bali najinih pušk in se nama niso upali približati. Arabka je postavila posodo z vodo na tla ter naju začela vabiti pit. Jaz sem ostal na mestu z naperjeno puško, Adolf pa je šel še kakih petdeset korakov dalje do vode. Mislila sva, da se bo najprej napil on, potem pa se vrnil na moje mesto, da bom tudi jaz lahko šel gasit svojo nepopisno žejo.

Ko je Adolf začel piti, so se Arabci spogledali. Hoteli so naju obkoliti. Zavpil sem Adolfu, naj beži, oddal dva strela v gručo Arabcev, ki so stali njemu najbliže, ter se hitro spustil po bližnjem jarku v gozd. Adolf je spustil posodo iz rok in Arabko ustrelil — ta naj bi namreč naju speljala v zanko; potem se je pa tudi njemu posrečilo pobegniti.

Ko sva bežala po gozdu, sva tekla vsak v svojo smer in se tako nehote izgubila. Ostal sem sam. Vpiti se nisem upal, da se ne bi izdal pred Arabci. Hodil sem še kako uro dalje, ko zaslišim dva strela na hribu desno od sebe. Hitro sem zavil tja, meneč, da je Adolf v nevarnosti. Pa mi je dal le znamenje, da sva se zopet našla.

Vso naslednjo noč sva prebila na pohodu. Drugi dan sva ležala v neki jami, bila sva tako žejna, da sem si zasadil nož v roko in pil svojo kri. Misel, da se sama ubijeva, naju je že skoro popolnoma omamila. Popoldne nisva mogla več prestajati, ker sonce je pripekalo prav na glavo. Hotela sva iti čez neko trato v drug gozd in po njem dalje, da bi prišla do kake vode. Komaj pa sva prišla na sredo trate, so naju obkolili od vseh strani Arabci na konjih. Videč, da bi bilo vsako upiranje tej premoči zaman, sva se predala.

Arabci bi naju ubili, da maščujejo včerajšnje žrtve, da ni bilo z njimi francoskih orožnikov. Ti so naju potem spremljali nazaj v Saido v legijo.

Tam sva dobila po petnajst dni zapora. Zaprta pa nisva bila, ker sva se že prej zapisala kot prostovoljca za mitralješko četo. Še tisti večer je odšel transport v Sidi bel Abes in midva sva šla z njim.

Čez štiri mesece so me poslali v Kolomb-Bešar (ob robu Sahare; do tja vozi železnica) in čez osem dni na fronto v bojno črto. Bil sem v generalnem štabu. Potem sem šel z ekspedicijo v ‚misijon', ne v verskega,

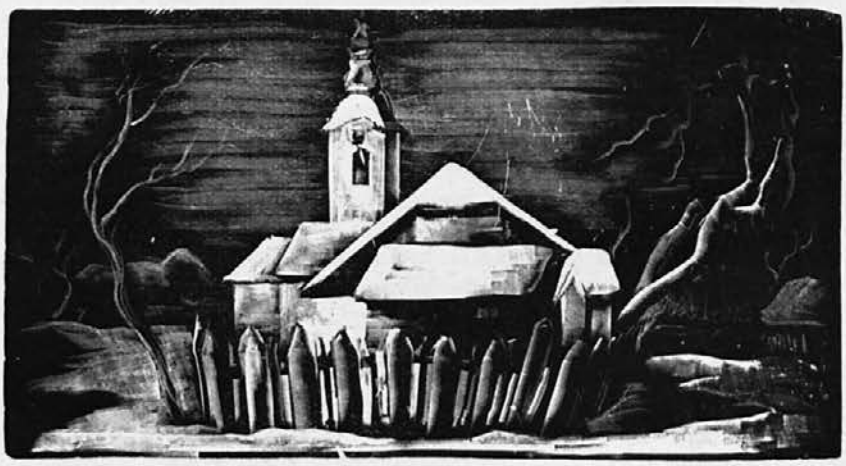

B. Jakac: Voščilnica za božič 1935.

ampak v misijon za merjenje in pregled prostora za nadaljnje operacije. Šli smo 9. januarja letos iz Kolomb-Bešarja na Benibes (čez Saharo), Timion, Hogar (višavje v Sahari), čez reko Niger, v Nigerijo, Senegalijo, Mavretanijo (obrobne dežele zapadne Afrike) in nazaj čez Marok v Alžir. Vrnili smo se 24. junija 1934. Pred božičem sem prišel sem v Marakeš (ali Maroko, mesto v deželi istega imena). Februarja in marca letos pa smo delali pohodne vaje po Velikem Atlasu. Tam je bilo lepo, samo pohodi so bili naporni in noči mrzle.

Velika noč je bila pri nas lepa. Francozi veliko dajo na praznike, posebno na državne. Na praznik opoldne so razdelili med nas šampanjca, po eno steklenico na dva moža. Tridesetega aprila, to je danes, obhajamo praznik legije, ker je ta dan našlo smrt največ legionarjev, in sicer v Kamerunu; zato se ta praznik tudi imenuje Kamerun. Ta dan praznuje vsa Francija. To je za legionarje najlepši praznik, saj ga praznujemo kar tri dni, in sicer 29. in 30. aprila ter 1. maja.

Naš bataljon gre 4. maja zopet ven, v predele za Mavretanijo. Tam so še pokrajine, ki niso zavzete.

Sedaj sem nekaj dni v bolniški sobi, ker sem si malo zvil desno nogo, ki mi je zato zatekla v gležnju. Danes še ne vem, ali bom šel z bataljonom, ali bom ostal tukaj. Zdravnik me še ne pusti iz sobe. Drugi so že dobili opremo za na pot, jaz pa nimam še nič, ker nisem v četi.

Opazoval sem svoje prijatelje, ko so dobivali pisma od doma. Skoro vsak jih bere s solzami v očeh. Žalosten je, uteče in se vrne čez dva dni, potem pa roma v zapor. Tako je bilo z nekim Rusom. Ko je prebral pismo — ne vem, odkod ga je dobil — je odšel in čez osem dni so ga dobili z odrezano glavo šestdeset kilometrov daleč od Marakeša. Pred nekaj tedni pa je dobil neki korporal na straži pismo in čez pol ure smo ga dobili obešenega. Neki Italijan je prav tako ušel pred osemnajstimi dnevi in včeraj sem zvedel, da so ga od nekod pripeljali v bolnico. Nemec, ki se je z menoj vpisal v legijo, je tudi zaradi domotožja ušel. Ujeli so ga v Evropi na nemško-francoski meji!

Odslužil sem že skoro polovico od zapriseženih petih let. Čas mi je minil hitro in privadil sem se. Ko odslužim še ostalo polovico obveznega roka petih let, se lahko premislim, ali ostanem še deset let kot legionar, za kar dobim potem pokojnino, ali pa grem v civilno službo. Kot bivši legionar lahko dobim v Franciji delo, kjer bi zaslužil toliko, da bi Vam mogel kaj pomagati. Tukaj imamo osemdeset frankov na mesec, kar nam izplačajo vsako soboto ob peti uri. Gledal bom, da si čim več prihranim, ker bi Vas rad obiskal.

Če se med tem časom zgodi z menoj nesreča, mogoče smrtna, Vam iz poveljstva naše legije takoj pošljejo brzojav. Zato ne bodite v skrbeh, če bi dalje časa ne pisal. Vedite, da sem še živ, dokler ne dobite obvestila iz poveljstva legije.

Biti mrtev! Na to nisem nikdar pomislil. Čeprav je misel na smrt največja od vseh misli, nikdar ne mislim nanjo. Če bi se zgodilo, da bi pri Vas kdo umrl, mi o tem nič ne pišite, ker v legiji tega udarca ne bi prenesel. Mihu pa recite, naj si ne išče sreče v tujini po svetu, kjer je ni. Naj ostane rajši doma, dokler ga ima.

Tople pozdrave iz vroče Afrike Vam pošilja Vaš hvaležni sin Jožko.

Ludovik Puš

O INSTRUMENTIH

I. ČLOVEŠKI GLAS.

Ko skladatelj napiše skladbo, je s tem prav za prav napravil šele polovico. V glasbi ni tako kakor pri slikanju, kjer umetnikova roka, ki je delo pričela, umetnino tudi popolnoma dokonča. Pri glasbi je treba navadno vsaj dveh sodelujočih, pogosto pa še mnogo več (n. pr. pri operi), preden skladbo slišimo. Uporabiti je treba mnogo priprav, ki nam tone posredujejo, proizvajajo. Skladba na papirju je mrtva, le nekak načrt, ki mu moramo življenje šele vdahniti. Če je umetnik tisti, ki je skladbo napisal, ni mnogo manjši umetnik ta, ki jo v sebi ponovno doživi, prečuti in zapoje ali zaigra. Zato je ravno v glasbi toliko nevarnosti, da godba, ki jo poslušamo, ni prava umetnina. Ako je skladatelj napisal dobro stvar, dostikrat ni več dobra, ko pride do naših ušes. Koliko lepih in odličnih skladb zmaličijo in spridijo nesposobni, površni in nemuzikalični izvajalci. Skladatelju je včasih težko pri srcu, ko posluša svojo skladbo vso popačeno. Doživi pa tudi, da jo posrednik (interpret), ki je močnejši glasbenik, bolje izvaja, kakor je napisana, in pričara iz nje več lepote, kakor je je skladatelj položil vanjo.

Izvajalec mora pri proizvajanju uporabljati instrumente. Besedo vsi poznamo; je latinska in pomeni sredstvo, orodje. Instrumenti so orodje v glasbenikovih rokah. Brez njih glasbe ni. Pravimo jim tudi glasbila. Prvo in brez dvoma najodličnejše glasbilo je človeški glas, ki je izmed vseh instrumentov najnaravnejši, vrh tega pa tako svojski, da se daleč ne dá primerjati z njim nobeno umetno glasbilo. Med človeškim petjem in igranjem instrumentov je tako bistvena razlika, da zavoljo nje delimo vso glasbo v dva dela: v vokalno in instrumentalno. V prvi se udejstvujejo človeški glasovi (lat. vox = glas) bodisi izključno (à capella) bodisi v zvezi z enim ali več glasbili, vendar igra petje glavno vlogo; v drugi izvajajo godbeniki skladbe z instrumenti.

Razumljivo je, zakaj more biti ravno glas najimenitnejši instrument. Ne samo, da je človekov glasotvorni organ del živega, čutečega organizma, medtem ko je vsak drugi instrument mrtva snov, človekov glas je poleg tega sposoben, proizvajati poleg tonov tudi besede. Beseda in ton se združita v enoto, ki je ni zmožno nobeno glasbilo, in se medsebojno dopolnjujeta in pojasnjujeta. Česar okornejša in mnogo manj čustvena govorica ne more dovolj izčrpno izraziti, nadomestijo toni, ki so brez ugovora najmočnejše sredstvo za izraz čustva. Kolikor pa bi bili toni sami zase preabstraktni in premalo dojemljivi, jih dopolni in pojasni beseda.

Človekov glasotvorni organ bi lahko primerjali s piščaljo. Fizikalni pojav je isti. V mehu (pljučih) zgoščena sapa zadene v svojem teku na nastavljeni glasilki (zelo prožni kožici v sapniku) in ju prične tresti. Nastane tresenje zraka, ki bi bilo sicer dokaj šibko in brezbarvno, če se ne bi močno okrepilo v prsni in zlasti ustni ter nosni duplini in glavi sploh. Kar pomeni pri piščali dolga cev ali pri gramofonu lijak, pomeni pri človeškem glasu ustna in nosna votlina. Šele tu se toni tudi oblikujejo po samoglasniških posebnostih in po barvi. Besedo »barva« bomo v naših

razglabljanjih še večkrat rabili, zato potrebuje razlage. Z njo izražamo tisto posebnost, značilnost, ki jo takoj občutimo, če zaslišimo isti ton na različnih glasbilih ali od različnih pevcev. Vsak instrument ima svojski značaj tonov, ki ga loči od drugih; vsak človeški glas ima prav tako svojske prvine, ki povzročijo, da znance takoj, ko se oglasijo, že po glasu spoznamo. Vsak glas ima svojo barvo, ki jo povzroča različna razporedba sozvočnih (parcialnih) tonov in še neke druge okoliščine. Vprav ta različnost v barvi glasov in instrumentov pripomore, da je n. pr. orkester tako živ in da recimo na orglah z različno barvanimi registri dosežemo izredno pestrost. Brez različne barvnosti tonov bi bila glasba enolična in bi izrazna sila neprimerno veliko zgubila.

Človeškemu glasu so določene razmeroma ozke meje v primeri z instrumenti, in to v mnogih ozirih. Že obseg enega glasu je majhen. Naravni ustroj organa ni kos ritmičnemu, drobnemu razčlenjevanju, tudi ne prehitremu tempu. Peti (posebno v zboru) ni moči zelo figuriranih mest, tudi ne težke kromatike (poltonskih zaporednosti) in ne vseh intervalov. V izvajalni zmožnosti glede na notalno težja mesta petje daleč zaostaja za godbo. Kar je za instrumente igrača, bi bilo zapeti težko ali celó nemogoče. Ima pa petje — ker je na izvajalnih zmožnostih pač zelo okrnjeno — neprimerno močnejšo neposredno moč na človeško srce, tako da z malimi tehniškimi sredstvi more topleje in pristneje izraziti čustva kot vsa snovna tonska zaloga kateregakoli glasbila ali največje skupine instrumentov. Ni čudno, če damo zato vokalni glasbi prvo mesto. Posebno Cerkev dosledno in izrečno daje prednost petju, ker smatra človeški glas za najdostojnejše in najvišje muzikalno sredstvo, ki je vredno častiti Stvarnika. Pa tudi v svetni glasbi priznavajo petju odličnejše mesto kot instrumentalni glasbi. A višek je dosežen v združitvi obeh.

Tudi glasbeno neuki ve, da ločimo pri petju štiri glasovne razrede: dva ženska, ki ju imenujemo sopran in alt, in dva moška, tenor in bas. Že ta tuja imena, ki so po svetu splošno v rabi, povedó značaj in lego posameznih glasov. Najvažnejše mesto je svoj čas imel visoki moški glas, tenor (lat. tenére = držati, voditi), ki je vodil melodijo. Pozneje je odstopil svojo važno nalogo sopranu, ki je nekoč pel proti tenorju in se imenoval discantus (lat. dis = narazen, cantus = petje). Med tenor in diskant so zaradi izpolnitve harmonije vrinili še kontratenor, altus in bassus. Prvi je pel više od tenorja (altus = visok), slednji niže. Diskant je postal najvišji glas (lat. supremus = najvišji, iz tega soprano), bas najnižji. Iz teh oznak so se počasi utrdili še zdaj mednarodno veljavni nazivi: diskant ali sopran, alt, tenor in bas.

Vsak izmed naštetih razredov ima v zapovrstni skupini tonov svoj obseg, vsi skupaj pa obsežejo komaj dobre štiri oktave. (Oktava je osem naravno si sledečih zaporednih tonov; z osmim se prvi v višji legi ponovi.) To je pač res zelo skromen obseg, ki se da komaj primerjati n. pr. s klavirjem, ki ima sedem oktav, ali z orkestrom. Med oba ženska razreda je vrinjen še mezzosopran (mezzo = srednji), med moška bariton (barýs = nizek ton glede na tenor). Vsakemu glasovnemu razredu je lastna posebna karakteristika zaradi višinske lege, različne razporejenosti sozvočnih (parcialnih) tonov in drugih svojskih primesi. Sopran zveni mladostno, gibko, dekliško; iz njega veje ženska svežost in neugnanost. Alt je v svoji legi in barvi vse bolj umirjen, resnejši ter iskrenejši, zato je sposoben izražati bolest in žalost. Pri glasbenih delih večjega obsega, kjer nastopajo solisti (opere, oratoriji itd.), je vloga deklice ljubimke skoro dosledno prisojena sopranu, medtem ko so vloge mater in starejših ženskih oseb dodeljene altu. Podobno razmerje je v moških glasovih. Tenorist je mladenič, poln žgočega hrepenenja in ljubezni, bas pa igra vlogo razsodnega, večkrat karajočega, umirjenega človeka z vso moško močjo in svojim dostojanstvom.

Pri opernih pevskih partijah je v navadi še podrobnejša ločitev. Imamo dve vrsti sopranov, in to dramatičnega in koloraturnega. Prvemu pripadajo, kakor ime pove, vloge strožje dramatičnega značaja, čustveno težje vsebine, drugemu vloge bolj junaške narave. Tenoristi se delé v lirične in junaške. Od liričnega tenorista se zahteva izredna mehkoba in prožnost v glasu ter razsežnost in svetlost, junaški tenor pa ima temnejšo barvo, je dinamično mnogo močnejši, zlasti v srednji legi, in po barvi podoben bolj baritonu kakor tenorju, vendar mora dosegati višine nad baritonsko mejo. Pri altu in basu takšnih izrazitih razločkov ni, razen če omenimo bas bufo (buffo it. šaljiv), ki se od resnega razlikuje po ostrosti (zadirčnosti) in večji prožnosti, kar pevec uporablja za komične vloge.

Poleg velike omejitve, ki jo povzroča razmeroma majhna razsežnost glasu, moramo upoštevati še oviro, ki jo stavi vokalni glasbi na pot izgovarjava. Je sicer res, da glasba z besedo mnogo pridobi ne le na večji jasnosti izraza, ampak tudi na blagozvočju, ki ga povzroča mena posameznih vokalov (a, e, i, o, u). Brez te neprestane dobrodejne spremembe bi nemara padel človeški glas pod kakovost instrumentov. Vsak vokal zahteva posebno obliko ustne odprtine in ima radi tega tudi posebno barvo. Znatne težave povzročajo nekateri konsonanti, predvsem tisti, ki sapni tok prekinjajo (zaporniki), in šumevci, ki sploh ne obstojé iz kombiniranih sotonov, marveč zgolj šumé. Besedilo dostikrat ovira glasbo tudi v ritmičnem pogledu, ker se muzikalni poudarek ne krije točno z besednim. Vprav iz teh razlogov je vokalno skladbo treba pisati z veliko večjo pozornostjo kot instrumentalno. Žal, imamo v sedanjem času res vokalno pisanih novih del bore malo. Za časa Palestrine in sodobnikov je bilo drugače. Dandanes pa moderni jazz ne pozna več mejá med človeškim glasom in instrumentom. Od pevca zahtevajo tudi sicer sodobne skladbe domala iste tehniške ter glasovne sposobnosti, kakršne imajo tehnično dovršeni instrumenti. Da se s temi nemogočimi zahtevami ubija pristna vokalna glasba, ni treba dokazovati. Saj je dandanašnje moderne vokalne skladbe mogoče peti le skrajno izšolanim pevcem in zborom, pa še ti si lomijo zobe nad njimi! Kaj šele, da bi se jih lotil povprečen zbor ali pevec. Je res, da so včasih stari skladatelji pisali težko pevne okraske (kolorature), a ti so bili namenjeni, kakor bomo prihodnjič pobliže pogledali v bežnem zgodovinskem pregledu vokalne glasbe, le posebej šolanim pevkam in pevcem. V vokalni glasbi, in posebno v tej, se bo treba povrniti k preprostosti v oblikovnih sredstvih ter v preprostost položiti več duše, ki jo sedaj v najtežjih delih, ki sicer izčrpajo pevske sile do kraja, vendarle včasih ni veliko.

(V drugo naprej.)

NAŠE SLIKE

To pot prinašamo še troje reprodukcij po delih starejših slovenskih slikarjev, ki jih hrani ljubljanska Narodna galerija. Eno delo je pa posnetek izrezka iz velike oltarne slike in ga objavljamo, ker po duhu in času spada v okvir ostalih.

O slovitem klasicistu Francu Kavčiču smo že zadnjič navedli nekaj poglavitnih življenjepisnih podatkov. Danes objavljamo njegovo veliko risbo za kompozicijo »Umor na stopnišču«, ki je bila nedavno razstavljena z ostalimi, kupljenimi za Narodno galerijo. Z rjavkastim tonom osvežena perorisba kaže vse značilnosti mojstra, ki je črpal zanjo krajevno in motivno pobudo gotovo v Italiji, kjer je več let študiral. To kaže prizorišče, tesna ulica s starinskimi, že precej razpadlimi stopnicami, pa tudi prizor sam. Na dnu stopnišča leži umorjena žrtev z bodalom v prsih. Čisto zgoraj pa vidimo bežečega morilca, ki zavija okoli vogla. Risba je dobro osvetljena, prav krepko zgrajena in razgibana, skoro odrsko učinkovita.

Za véliki oltar župne cerkve v Mokronogu na Dolenjskem je naslikal Matevž Langus podobo Sv. Egidija (Tilna). O Langusu so že tolikokrat — tudi v Mladiki — pisali, da bo zadostovalo samo nekaj besedi. Rodil se je kot reven žebljarjev sin v Kamni gorici leta 1792. Z osemnajstimi leti je odšel v Celovec učit se sobnega slikarstva. Po šestih letih je s prihranki odšel na Dunaj, kjer ga pa spočetka niso hoteli sprejeti na akademijo. Pomagal mu je sloveči rojak France Kavčič, ki je bil tedaj že akademijski svetnik in voditelj porcelanske manufakture, kmalu pa postal celó ravnatelj Umetnostne akademije. Na Dunaju je Langus mnogo kopiral po galerijah. V teh letih se je seznanil tudi s Prešernom, s katerim ga je do smrti vezalo tesno prijateljstvo. Po daljših naukih v Italiji se je končno naselil v Ljubljani, kjer je leta 1855 umrl. Langus je izvršil izredno veliko fresk in oljnih slik, med njimi največ portretov in nabožnih slik. — Leta 1823 je naslikal za Mokronog podobo Sv. Egidija, visoko 3·5 m. Celotno sliko je objavil Mohorjev koledar za leto 1935. Slika predstavlja svetnika v dolenjski pokrajini. Na desni počiva srna, na levi pa kleči angel, ki drži škofovsko palico. Glavo tega angela objavljamo. Je prav značilen primer zgodnjega Langusovega portreta. Obraz je živ in točno risan, je pa nekoliko manj izrazit in trd. Predstavlja mlado hčerko graščakinje, ki je naročila svetniško podobo. — Sliko, ki je bila že precej zanemarjena in poškodovana, je pred nekaj leti prav posrečeno obnovil slikar Miha Maleš.

Koroški Slovenec je bil znani pokrajinar in slikar gorskih panoram Marko Pernhart — ali kakor so ga pisali po slovensko — tudi Pernat oziroma celó Bernhard. Rodil se je leta 1824 nekje na slovenskem Koroškem. Kraj sam nam ni znan. Kot otrok je že kazal veliko nadarjenost in veselje za slikarstvo, ki se ga je kasneje učil v Celovcu, na Dunaju in v Monakovem. Omejil se je pa skoraj izključno na pokrajinarstvo, a najrajši je slikal gorske motive. Pernhart je bil pri nas eden prvih slikarjev, ki se je povzpel na vse znamenitejše gorske vrhove, kjer je slikal svoje tako zelo hvaljene panoramske poglede. Znane so njegove slike z Velikega Kleka, katerega je večkrat obiskal. Naslikal je tudi panorame s Triglava, Mangarta, Stola, s Sv. Višarij, s Šmarne gore in še več drugih. S posebnim veseljem je slikal zimske pokrajine. Več njegovih slik je v Ljubljani v zasebni lasti, nekaj jih pa hranijo tudi javne zbirke. Naša slika Cerkniškega jezera visi v Narodni galeriji. — Pernhart je umrl leta 1871. Po smrti so priredili več razstav njegovih del, ki so mu utrdile sloves dobrega pokrajinarja. Pernhart je bil pravi strokovnjak za kar najbolj prirodno resnične posnetke pokrajin z vsemi podrobnostmi, ki jih je obnavljal točno in kar moči natančno. Vendar so njegove vedute — zlasti manjše, ki so intimnejše — sveže v tonih, ker je slikal s polnimi, sočnimi barvami. Na njih ni nič izmišljenega in sestavljenega navzlic njegovi precejšnji romantični usmerjenosti. Bil je pa Pernhart navdušen planinec, ki je pred dobrimi 70 leti kot eden prvih budil zanimanje in ljubezen do veličastne lepote gorskih velikanov. Naslikal je tudi obsežno zbirko gradov in grajskih razvalin na Koroškem.

Leta 1851 se je rodil v Idriji slikar Ludovik Grilc. Sprva se je učil slikarstva pri domačem podobarju in slikarju Juriju Tavčarju, nato pa je študiral na Dunaju in v Benetkah. Nazadnje se je za stalno naselil v Ljubljani, kjer je leta 1910 umrl. Grilc je mnogo slikal po cerkvah na presno. Te slikarske tehnike se je učil pri mojstrskem freskantu Wolfu. Izdelal je pa tudi veliko število portretov in raznih svetniških podob. — Naša slika »Most v Benetkah« kaže značilen motiv iz tega svojevrstnega mesta. Slika je prav prikupna v barvah in dobro označuje tvorca. Naslikal jo je Grilc leta 1886, preden se je iz Benetk za stalno vrnil v Ljubljano.

K. D.

NEKAJ O VOŠČILNICAH

Za praznike si ljudje, ki ne živé tesno drug ob drugem, pošiljajo voščila po pošti. V ta namen jim služijo pisma, največ pa razglednice. Tudi med Slovenci se za razne praznike, o božiču, veliki noči, pa tudi za druge prilike, kakor za rojstni dan, za god, porabi neznanska množina po večini prav neokusne, malo ali pa nič vredne tovarniške plaže. Velika večina vseh teh tujih razglednic so izdelki brez sleherne umetniške cene — pa navadno tudi brez okusa in smisla. Sicer že nekaj desetletij poskušajo posamezni izdajatelji, posebno razna društva, nadomestiti tuje blago z domačimi izdelki, a vendar je tega, kar se je doslej naredilo, razmeroma malo, moglo pa tudi ni izpodriniti tujih zmazkov. Največ so se ukvarjali s temi nalogami slikarji M. Gaspari, A. Koželj, H. Smrekar, Iv. Vavpotič in † P. Žmitek, od mlajših B. Jakac, M. Maleš, Sl. Pengov in M. Sedej.

Pri drugih narodih so tudi v tem že daleč naprej. Izdajajo odlično tiskane razglednice, reprodukcije del starih mojstrov in sodobnikov, poznajo pa za praznike tudi posebne voščilnice, katere si vsakdo, ki ima dovolj smisla in denarja, dá izdelati zase po svojem okusu in svoji želji. Navadno uporabljajo izvirno grafiko majhnega formata s primernim besedilom. Glavno je smotrnost in izvirna zamisel ter okusna izdelava. Tako more vsakdo popolnoma točno izraziti svoje osebno pojmovanje umetnosti in s tem dati sicer močno neosebnemu voščilu nekaj svojske značilnosti in prisrčne topline. Navadno uporabljajo za te voščilnice, ki so najbolj razširjene med Angleži, v Ameriki in na

Nemškem, lesoreze, litografije ali ujedenke, včasih tudi linoreze in druge grafične tehnike, vse v malih formatih, delano po večini skoraj na miniaturni način.

Zadnja leta se je pričelo tudi pri nas pojavljati stremljenje po takih individualnih voščilnicah. Več teh drobnih grafičnih del so že izvršili B. Jakac in M. Maleš, pa tudi M. Sedej. Te male umetnine so izredno ljubeznive in domače priče pošiljateljevega čuta za lepoto, so zares plemenit in dragocen spomin, ki je vreden, da ga shraniš, hkrati pa dejavna pomoč našim umetnikom, ki težko životarijo v današnjih časih. Da se s tem poživlja splošno zanimanje za grafično umetnost, ki je zaradi nižje cene skoro edina še dostopna širšim plastem ljudstva, je tudi vredno hvale. Navadno se pošiljajo samó izvirni odtisi, če gre pa za množinske izdelke, se risba včasih razmnoži mehanično in odtisne z običajnimi klišeji.

Objavljamo nekaj takih voščilnic iz zadnjega časa, ki sta jih izdelala slikarja Božidar Jakac in Miha Maleš. Kakor vidimo, predstavljajo prazniške motive, kakor jih sicer najdemo na boljših in umetnostno dovršenih razglednicah, vendar pa izvršene v odlični grafični tehniki. Moramo opozoriti, da so objavljene voščilnice B. Jakca pristni originali, to se pravi, da so neposredni odtisi od lesene plošče. Zato so tudi ti odtisi nekoliko manj jasni in sočni, ker v tiskarskem stroju ni mogoče tako skrbno paziti na posamezni odtis. — Taki odtisi na odličnem, posebej pripravljenem papirju so ali prilepljeni ali pa naravnost odtisnjeni na trd papir (karton), ki je v obliki knjižice zložen in na eni strani opremljen z besedilom voščila. Voščilnica se zganjena vtakne v pisemski ovoj in odpošlje po pošti.

Želeti bi bilo, da se kar najbolj razširi ta običaj tudi med Slovenci. Uporabljajo se take voščilnice ne le za praznike, temveč prav tako tudi ob raznih družinskih in osebnih slavljih, ob rojstvih, jubilejih itd. Tudi za smrtna naznanila bi se mogla s pridom uporabiti grafična umetnost. Morda se najde sčasoma med nami še več razumnih ljubiteljev, ki si bodo dali od umetnikov izdelati izvirne, res umetniško izvršene voščilnice po svojem okusu. Zanje izdani denar ne bi bil zavržen. K. D.

NOVE KNJIGE

Ivan Zorec: **Stiški tlačan.** Slovenskih Večernic 88. zvezek. 1935. Izdala in založila Družba sv. Mohorja. — Stiški tlačan je nadaljevanje Belih menihov. V teh treh delih je Ivan Zorec ustvaril domala zaključeno povest pretresljive zgodovine slovenskega kmeta v borbi za poštenje, svobodo in kruh. Tudi povest Stiški tlačan je himna menihom, ki so bili slovenskemu kmetu ne le duhovni voditelji, temveč tudi kulturni in gospodarski učitelji. Tudi ta povest je pesem naše besede in odsev poštenosti in klenosti našega kmeta. Dejanje Stiškega tlačana se prepleta okrog Trlepovega sina Janeza, ki se bori za staro pravdo, za menihe in za hčer svobodnjaka Žubine, dokler se ne dokoplje do neveste Neže in do svobode. Vse osebe, ki nastopajo v povesti, od Trlepa, Janeza, Boštjana, Žubine pa do pisarja Komarja, so izklesane in pristno naše. Manj zajeti se mi zdé plemiči, kar je pa razumljivo, saj ti so bili odmaknjeni našemu življenju. Knjiga je pisana za ljudstvo, njemu tudi namenjena, zato so nedostatki pri risanju psiholoških zapletljajev odpustljivi. Želel bi pa opis kmetskega upora, ki bi zajel vso socialno, gospodarsko in miselno vzročnost s tem velikim, usodnim gibanjem. — Ivan Zorec je ljudski pisatelj in se je poglobil v jezik dolenjskega kmeta v okolju Stične z nedosegljivo vnemo in ljubeznijo. Zdi se mi, da je pri odkrivanju deloma pozabljenih izrazov celó pregoreč, kajti nekatere besede nekoliko motijo, ker so današnjemu rodu neumljive. Stavčno gradnjo je tudi v tej zgodovinski povesti približal kolikor mogoče tedanji dobi. Kar pa je pri Stiškem tlačanu kot ljudski povesti največ vredno, je tole: Zorec Ivan nam je ustvaril zgodovinsko povest z visoko etično vrednostjo. Knjiga je klic, kakšen naj bo zdrav odnos dekleta do fanta, je klic k možatosti in k ljubezni do slovenske zemlje in slovenskega jezika ter klic k resnični vernosti, ki je bila vse čase usmerjevalka našemu kmetu. Da ljudstvo Zorčeve knjige rado bere, to je pač najboljše priporočilo teh ljudskih povesti. Nič zato, če bo literarni kritik tej ali oni malenkosti oporekal.

Jan Plestenjak.

Dr. Fran Kovačič: **Služabnik božji Anton Martin Slomšek, knezoškof lavantinski.** Drugi del. 1935. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. — Tudi drugi del tega doslej najpopolnejšega življenjepisa našega Slomšeka, ki prikazuje dobo njegovega škofovanja, je narasel na 140 strani, tako da obsegata oba dela skupaj preko 300 strani. Pisec je porabil vse dosedanje vire in spise o Slomšeku, tiskane, ki jih navaja ob zaključku knjige, in rokopisne iz Slomšekove zapuščine, ki so jo zbrali za beatifikacijski proces v lavantinski škofiji in je bila pač njemu kot zbiratelju najbolje pri rokah. Tako prinašata oba dela marsikaj doslej še neobjavljenega. Lahko rečemo, da ta življenjepis do zdaj najbolje predstavlja Slomšeka kot svetniškega škofa. Knjiga je sicer po svojem značaju priložnostna in prav nič ne skriva težnje po beatifikaciji Slomšeka, a je vedno stvarna, pisana z veliko znanstveno točnostjo in tenkočutnostjo pisatelja zgodovinarja, povrh pa pisana v poljudnem slogu. — Dr. Kovačič zavrne tudi marsikak očitek, ki so ga nekateri pisci zagrešili o Slomšeku (tako leto 1848 in Slomšekov odnos do slovenstva, do učiteljskih plač, revolucionarnega nastopa celovških bogoslovcev, do Hrvatov, vzajemnega delovanja Cerkve in šole, materinščine v šoli). Ti in podobni krivični očitki odpadejo, če upoštevamo vse časovne razmere in njih duhá ter dodobra spoznamo Slomšekovo notranje skladno osebnost. Dalje navaja Kovačič tudi v drugem delu nekatere novosti — večinoma na podlagi Slomšekovih pisem, ki so pred nekaj leti izšla v izdaji Zgodovinskega društva in kot priloga Časopisa za zgodovino in narodopisje v Mariboru v uredništvu pisca te knjige. Tako n. pr.: o Slomšekovi zaslugi za višjo gimnazijo v Celju in zlasti še za tamkajšnjo dijaško podporno društvo, ki je začetek semeniščа Maximilianuma, o njegovi skrbi za učiteljski naraščaj v Celju in o prispevku dobička od »Drobtinic« in »Blažeta in Nežice« v pripravniški sklad vse do leta 1855, potem pa za Mohorjevo družbo. Važne za Slomšeka kot pedagoga so zlasti še strani 65—70, kjer nam pisec razgrinja trojne šole: terezijanske »trivialke«, »nedeljske šole« in »občinske šole«, oriše vso Slomšekovo delavnost na šolskem področju in navaja tudi vse Slomšekove učne knjige. Sem spada tudi Slomšekovo obiskovanje šol, šolskih izkušenj in njegov od-

nos do malih otrok (str. 35). Slomšekovo vzgojiteljsko nrav kaže tudi vpeljava bogoslovnih nalog iz dušnopastirskega življenja, ki jih je pregledoval in deloma tudi popravljal sam ter najboljše priobčeval v »Drobtinicah«, ter vpeljava dušnopastirskih sestankov kot priprave za škofijsko sinodo, ki se pa radi njegove smrti ni vršila (str. 29), dalje njegova skrb za krepostno življenje svojih škofljanov v vsakem oziru (odprava cerkvenih »žegnanj« na podružnicah z njih razvadami, boj raznim praznoverstvom, ki jih biča tudi že v »Blažetu in Nežici« itd.). Predvsem pa so v tej knjigi poudarjene njegove zasluge za Cerkev, saj je pa tudi njegovo zgledno škofovanje glavna njegova svetniška vrednota. Pisatelj lepo oriše Slomšekove znamenite pastirske liste, njegovo misijonsko vnemo, posvetitve mnogih cerkva, karitativno delovanje, ustanovitev »gospejnega društva«, požrtvovalne vizitacije benediktinskih samostanov v avstrijskih deželah in za naš narod znamenito prestavitev škofijskega sedeža (tu podaja pisec vse najvažnejše o postanku škofije), s katero je Slomšek najverneje sledil slovanskima apostoloma. Knjiga govori tudi o skrbi za duhovski naraščaj in o ustanovitvi bogoslovnega semenišča in učilišča v Mariboru itd. Tako je mogla biti Slomšekova oporoka res izraz svetniške duše. — Končno je pridejano knjigi še poglavje: V sluhu svetosti, ki izzveni: »Narod brez višjih ciljev in plemenitih misli je namreč mrtev. Njegovi svetniki pa mu dvigajo dušo.« Knjigo poživlja mnogo slik. K virom bi bilo treba dodati še članek publicista Höffingerja, ki je izšel v nemščini in sem ga bral v graški deželni knjižnici. Isti je prispeval tudi za Wurzbacherjev biografski leksikon spis o Slomšeku in ga opisuje zlasti po vtisu, ker je bil nekaj časa njegov gost. Dala bi se dodati še ta in ona podrobnost iz Slomšekovega dela in življenja, ki bi pa podane slike o njem bistveno nič ne izpremenila. Etbin Bojc.

Dr. Josip Mal: **Zgodovina slovenskega naroda.** 13. zvezek. Družba sv. Mohorja. Celje, 1935. — V pričujočem zvezku je podal avtor na 96 straneh pregleden in podroben oris slovenskega programa v viharnem letu 1848, ki je v bistvu vseboval tri glavne zahteve: 1. zedinjeno in samostojno Slovenijo, 2. enakopravnost slovenščine v šoli in uradu, 3. neodvisnost Avstrije od Nemčije in njeno slovansko orientacijo. — Zdi se, da je naziv Zedinjena Slovenija prvi rabil Matija Majar, ki je 17. marca pisal Novicam, da moramo v Sloveniji v šole in urade vpeljati slovenski jezik. Kranjska deputacija, ki se je od 9. do 14. aprila pod Bleiweisovim vodstvom mudila na Dunaju, še ni izrekla tega imena, omenjal pa ga je pod pritiskom dunajskih rojakov Bleiweis v avdienci pri nadvojvodu Janezu. — Za uveljavljenje slovenščine v vsem javnem življenju so neustrašeno nastopali dunajski Slovenci, Matija Majar, dr. Muršec, poslanec Ambrož, graška Slovenija, Slovensko društvo v Celovcu in Novice. — Macun je zagovarjal ilirščino, Majar pa priporočal dvojno slovstvo, za preprosto ljudstvo v domačem jeziku, za izobražence v hrvatsko-ilirskem. Centralna vlada na Dunaju je res na videz skušala ustreči splošni ljudski volji, toda zmaga Avstrijcev (Custozza 25. julija), udušitev praškega upora, poraz Madžarov in dunajska oktobrska revolucija so okrepile dvorno reakcijo, ki je skušala uničiti vse pridobitve. Razveseljivi razvoj hrvatskih razmer so zasledovali tudi nekateri Slovenci in priporočali ožjo naslonitev na Hrvate in Srbe. Zvezo s Hrvati so zagovarjali Korošci okrog Majarja in Einspielerja in mnogi Štajerci, manj navdušenja pa je bilo na Kranjskem. Snopič zaključuje z razpravljanjem o nemški narodni skupščini v Frankfurtu. — Knjiga bo zadovoljila izobraženca in ljudstvo, pisana je v gladkem in lahko umljivem slogu, tudi tujk je razmeroma malo. Prav primerni so tudi fotografski posnetki, faksimili oglasov in nekatere pokrajinske slike. Dr. Fr. Trdan.

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1936 je nekam resnejši, kakor je bila navada. In prav, saj je koledar predvsem knjiga gospodarjeva. Že koledarski del sam s podobami svetnikov in risbami je nekaj zase. Naslovno stran s štirimi letnimi časi, simboli človeškega življenja — sicer star, pa do sodnega dne veljaven motiv — bi si želel v živejših barvah. Zlasti kalendarij je praktičen. Letos so v njem, hvala Bogu, spet zapiski, celó na dneve razdeljeni, da si kmečki človek laže natančneje zapiše z neokretno roko, kdaj pričakuje božjega žegna v hlevu, in druge reči. — Vsebinsko bi bil koledar rad vsem vse in ta namen je tudi v veliki meri dosegel. Vsem nam velja topla beseda o Slovenski besedi; predvsem tistim, ki jo že pozabijo, če se peljejo le do Zaprešiča. Nemara bo ta sestavek najpreprostejšim bralcem ponekod malo težak. Za razne stanove tudi skrbi koledar. Naša vas je na vso moč poučen sestavek za kmeta, članek Delavec in njegove pravice nič manj za delavca. Dr. Ahčinov Boljševizem je najvažnejši prispevek letošnjega koledarja; potrebno bi bilo, da bi ga društva temeljito predelavala. S tem je pa Mohorjeva družba znova dokazala, da še vedno skuša s svojimi knjigami obvarovati naše ljudstvo pred vsemi časovnimi zmotami, kakor je delala ves čas svojega obstoja. Dr. Šarabon nas popelje skozi svetovne dogodke, zlasti vsakovrstne pakte, ki jih je toliko, da se človek po pravici boji za mir. Kaj zanimivo je, kako je Slovencem v Argentini, kjer jih je 20.000. Kakor vidimo, bi se splačalo hoditi v Argentino jest, oblačit se, spat pa domov; torej bodimo tudi doma zadovoljni, kolikor se pač da. Novi grobovi, ki so globlje zarezali v narodovo srce, so skupaj, slike in spomini posameznikov bolj krajevnega pomena so pa kaj prilično porazdeljeni med žive mohorjane v imeniku. Da, imenik! Prav, da je spet prišel! Saj nas vse ničemurnost nagiblje, da se radi vidimo tiskane; in pa to bogastvo lepih slovenskih imen, ki je še sam Cankar iz njega zajemal imena svojim junakom. Koledar pove tudi, kdaj naj gremo kam na semenj, da ne pridemo na napačen dan. Tako najde v koledarju vsak svoje in le preizbirčen sitnež ne bo z njim zadovoljen. Janez Pucelj.

Fr. Weiser D. J.: **Vatomika.** Zadnji poglavar Delavarov. Poslovenil Janez Pucelj. Slike H. Smrekarja. Redna knjiga Družbe sv. Mohorja, 1935. — To je kratka, zgoščena zgodba, ki ne išče besednih in stavkovnih lepotil, temveč ji je za vsebino. Vem iz izkušnje, da jo mohorjani radi bero, tudi odrasli, zakaj mladinske knjige tudi ti še vedno radi beró. Povest je v bistvu življenjepis, namenjen mladini, zraven neprisiljeno vzgojen. Pohvaliti moramo Družbo, da daje skoro vsako leto otrokom posebno knjigo, z njo tudi odraslim zelo ustreže. — V kratkih poglavjih raste pred nami lik Vatomika, ki se je kot pravi Indijanec boril po prerijah, se šolal in postal duhovnik. V teh obrisih je toliko gradiva, da bi zadostovalo za cele romane. V tej dobi, ko nam od marsikje ponujajo

grobe in spolzke romane, nam je ta prevod res zelo dobrodošel. Knjiga nam nič ne vsiljuje, riše nam dogodke brez vsake tendence. Kajti življenje Vatomika je samo prelepo in prebogato, da bi še potrebovalo nepotrebne navlake. Prevod je izboren. Slike je delala zelo vešča roka in z veliko skrbnostjo — izdelane so po vestnih studijah indijanskih obrazov in noš.

Jan Plestenjak.

Mirko Kunčič: **Mlada njiva.** Z risbami opremila Maksim Sedej in Oton Gaspari. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935. — Mirko Kunčič v našem mladinskem slovstvu ni nepoznano ime. Kotičkov striček ima med mladino velik krog prijateljev, ki ga bo ta knjiga še razširila. Zbirka je razdeljena v tri skupine (Prvi poganjki, Zoreče klasje, Zrnje in trnje), ki naj predstavljajo rast od preproste otroške pesmi do spoznavanja težkih sodobnih vprašanj (Materini prsti, Oče moj je delavec, Invalid). Najlepše so vsekakor pesmi o materi, od katerih so se nekatere že zelo razširile med mladino (Pesem o zlatu). Sploh se ljubezen do matere zrcali skoraj iz vseh pesmi in je prav to čustvo za Kunčiča značilno. Mirovna misel, družica materinske ljubezni in tihega hrepenenja po sreči, je lepo izražena v Invalidu. Sem in tja se zbudijo pri človeku spomini na Župančiča, a so to take malenkosti, da jih zlahka odtehtajo druge odlike. Religiozno nadahnjena, okusno opremljena in lepo ilustrirana zbirka, ki predstavlja nekak obračun z delom zadnjih let, je dobra knjiga v našem mladinskem pesništvu. V. W.

Janez Rožencvet: **Pravljice za lahkomiselne ljudi.** Mohorjeve knjižnice 77. zvezek. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935. Uvodno besedo je napisal France Bevk. — Knjiga, ki sicer ni čisto mladinska, vsebuje dvajset pravljic, od katerih jih je precej prinesla že Mladika. Rožencvetove pravljice niso pravljice o zakletih kraljičnah, kakor jih beremo vsak dan po listih, hočejo biti in tudi so nekaj več. Vsebinsko so zelo različne, v nekaterih je pisatelj segel po starih motivih in jih po svoje oblikoval, večina je pa čisto originalnih. V krepkem jeziku pisane stvari, prežete z zdravim humorjem in včasih z ostro ironijo, bodo povsod zbudile pozornost. Nekatere od pravljic rasto nehote v preprosto, a vendar mogočno simboliko, ki jo bo znal seveda odrasel človek drugače občutiti kot otrok. Prav zato, ker Rožencvet vrta s svojimi pravljicami v napake sodobnega družabnega življenja, beró ljudje tako radi njegove stvari in tudi ta knjiga se bo še in še brala. Pisatelj Bevk ji je napisal temeljit uvod, skoraj študijo. V. W.

Helena Haluschka: **Sin dveh očetov.** Roman. Poslovenila Blaž Poznič in Jože Pogačnik. Mohorjeva knjižnica 80. Družba sv. Mohorja, 1935. — Kar je Haluschka dala slutiti v Lamotskem župniku, to je pokazala v naslednjem romanu, v Sinu dveh očetov. — Brez dvoma je težko in včasih naravnost tvegano, v romanu zajeti duha sodobnosti, do podrobnosti prikazati tisto valovanje življenja, ki prav danes prekipeva do vzburkanosti. Haluschka je to storila z mojstrsko roko, brez predsodkov in utvar, s tistim širokim pogledom na življenje, ki ni vsakomur dan. Če gledamo tega njenega mladega študenta Volbenka, ali ne vidimo v njim skoro slehernega današnjega mladega inteligenta? Vržen je v valove hitrega, nemirnega, modernega življenja, njegova pot se vzpenja v višine in spet pada v nižine. Šola, razbita družina, izleti, denar, dekleta, sestanki, šport, tekme, obiski, prireditve, počitnice, zmešnjava idej in socialnega življenja, nagli tok dni, morebiti včasih cerkev, beseda o nekem Bogu itd. — za vsem tem zdrobljenim življenjem pa stoji človek, mlad, zdrav, življenja se mu hoče, a kamor prime, vse se mu odkrhne. Išče sebe, resnice, celó Boga, a je povsod razočaran, nazadnje vendarle ostane sam. Vera? Čemu nam bo? To je slika Volbenka v prvem delu romana, to je Volbenk, kakršnega je ustvaril liberalni Dunaj. Ta nemirni otrok velemesta, propadel in pobit, zagrenjen in z bolnimi živci, odide na počitnice k sorodnikom v zahodno Švico. Tam najde nov svet: ljudi, ki živé v svoji konservativnosti, v svojih tradicijah, vsi mirni, trezni in globoko verni. Ob njih začne počasi tudi Volbenk tipati za globljimi osnovami življenja; v bratrancu Ivanu najde vzor mladega človeka, v sestrični Rožamariji čisto dekliško srce. Ko se vrne na Dunaj, ga spet z vso silo zgrabi staro življenje, poleg tega je zanj nov udarec ločitev njegove matere od drugega moža, Volbenkovega očima. V ljubezni fant omahuje med sošolko in izvrstno športnico Ivono ter med Rožamarijo, ki moli zanj. Potem odide z Ivono v Pariz na mednarodno dijaško zborovanje. Ivona utone. Volbenk se spet vrne na Dunaj, mati in očim se ob očimovi smrtni postelji poravnata, on doštudira medicino in po mnogih zmotah in zablodah ob Rožamariji najde pravo pot k Bogu. To bi bila v glavnih obrisih vsebina romana. — To vsakdanjo zgodbo iz današnjih dni pisateljica oblikuje z globoko, življenjsko silo, z notranjo napetostjo; vsakemu človeku pogleda v dno duše. Včasih se kar odmakne zunanjemu dogajanju in se poglobi v svet idej, vendar tudi pri najbolj abstraktnih vprašanjih ostane v realnem svetu, v dihu sodobnega življenja, sedanjih nazorov in sistemov (pariško zborovanje!) — Poudariti moramo, da je to katoliški roman, katoliški ne zato, ker na več mestih čisto načelno govori o katolicizmu, religiji, verovanju itd., marveč bolj zato, ker slika ljudi, ki propadajo prav zaradi zgubljene vere in se spet dvigajo z močjo vere v osebnega Boga, ki so ga na ta ali oni način spet dobili. — Ta roman bodo s pridom brali posebno mladi inteligenti in nič manj — vzgojitelji, ker do vseh potankosti kaže vse strani mladega življenja. — Prevod je vzoren. Joža Vovk.

Dr. Fr. Logar in dr. A. Slivnik: **Naši zobje.** Mohorjeva knjižnica 79. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935. — V priročni knjižici na 126 straneh sta pisatelja, oba mlada zobozdravnika, v vsakomur razumljivi obliki povedala, »kako so zobje zgrajeni, kako rastó, kakšne bolezni in poškodbe jim grozé, katere pogubne posledice nastajajo v telesu radi slabih zob itd.«, kakor pravita sama v predgovoru. — Poljudno pisati je umetnost, a priznati moram, da se je to v tej knjižici pisateljema posrečilo. Jezik v njej je gladek in neprisiljen, kar pri obdelovanju te za nas Slovence tako rekoč nove snovi ni bilo baš lahko, ker v izrazih je bilo treba šele orati ledino. — Učitelj Vilko Puntar je izvršil 34 dobrih slik, izmed teh je pet zelo posrečeno barvastih. Te slike mnogo prispevajo k tolmačenju snovi in knjiga je s tem laže razumljiva. — Razdeljena je v 20 poglavij. Ob robu teksta je prav pregledno podana kratka vsebina. Zgodovinski pregled je prav dober; ker ni preobsežen, ne utruja. — Navedem naj le nekaj pripomb! V poglavju o zlatih kronah priporočata pisatelja pri občutljivejših bolni-

kih injekcijo. Prav imata. Pri tako zrahljanem živčevju današnjih ljudi namreč že po vseh večjih klinikah priporočajo, naj se izvrši vsako dalje trajajoče ter globlje brušenje in vrtanje zob z vbrizgavanjem injekcije nad tak občutljivi zob ali v okolico njegovega živca. Seveda bo pa moral še vedno le zdravnik odločati, kdaj, na kak način in v kakem primeru bo uporabljal injekcije, ker tudi on in edino on nosi vso odgovornost. S stavkom, da je kovana žvečilna ploskev najboljša, se s pisateljema ne strinjam, ker je vlita žvečilna ploskev brezdvomno dosti popolnejša. Zato ji tudi moderni zobozdravniški inštituti ter tovrstne klinike danes dajejo povsod prednost. — Za izpiranje ustne votline po jedi lahko uporabljamo različne ustne vode, ki pa niso neobhodno potrebne; tudi brez njih lahko brez vsake škode shajamo. V knjižici, namenjeni širši plasti ljudstva, bi bilo prav to poudariti. — Po mojem mnenju bi bilo umestno v drugi izdaji, za katero upam, da bo kmalu potrebna, ker knjižica ta uspeh res zasluži, še vsaj v kratkem obdelati poškodbe na zobeh ter dlesnih od nezgod (izpahnjenja, preloma zob, preloma gornje ter spodnje čeljusti), in sicer v posebnem poglavju. Obžalujem končno samo to, da ni mogla Družba sv. Mohorja te poučne knjižice izdati kot redno knjigo.

Dr. Janko Kalan.

O. Šest: **Kar po domače.** Izdala založba lista Žena in dom v Ljubljani, 1935. Str. 124. — Knjig o lepem vedenju imamo že nekaj in tudi Šestova se uvršča mednje. Šest je knjigi dal naslov Kar po domače, kar naj bi bilo obenem glavno vodilo ljudem v njihovem občevanju. Lepo vedenje nam ne narekujejo zakoni in zapovedi bontona, ampak notranji smisel za lepoto in taktnost. Šestova knjiga je po obliki humoristično kramljanje, žal je v njej tudi premnogo neslanosti in — čenč. Časnikarski listkarski slog knjigi škoduje.

NARODNO GLEDALIŠČE V LJUBLJANI

V poročilu o prvih uprizoritvah v našem Narodnem gledališču v Ljubljani smo ugotovili, da naše gledališče razvija svoje delovanje v duhu marksistične ideologije, kajti razen Hofmannsthalovega Edipa so skušale vse uprizoritve bolj ali manj odkrito dokazati edino pravilnost marksistične miselnosti za spremembo našega družabnega reda. Komedija Tuje dete je bila po nekaj predstavah vzeta s programa, a ne radi same sebe, ampak radi ustrežljivih ploskačev, ki so hoteli poučevati občinstvo, kaj mora posebej slišati in čému posebej pritrjevati. To drugo poročilo more ugotoviti nadaljevanje iste smeri, morda ponekod v še povečani meri. Idejno enotnost, kolikor ni mehanična in enostranska, je treba pozdraviti, dasi je na drugi strani prav tako potrebno, da nam naša najvišja dramatska ustanova pokaže idejno iskanje in napore tudi drugih smeri v sodobnem življenju; niso namreč v sedanjem času izražene v umetnosti samo socialistične tendence za ureditev sodobnega kaosa. Žal, doslej uprizorjena dela tudi v umetniškem pogledu ne predstavljajo kaj globokega in resnega. Igra, burka in farsa je pač davek občinstvu, ki najlaže prebavi pol umetniško hrano.

Igri veselega značaja s poudarkom na satiri sta Frak ali Od krojačka do ministra ter Otroci. Prva je povprečna veseloigra o karieri pustolovca krojačka, ki se povzpne do ministra, politična satira, posrečena za naš čas in naše razmere, a ne globoka. Nekaj takih pustolovcev bi bilo dobro postaviti na oder tudi iz našega, slovenskega okolja. — Otroci pisatelja H. Bahra so zmedena komedija iz višjih meščanskih krogov, ki s svojim naturalizmom, s katerim naturalizem pobija, vpliva kot neenotna farsa, literaren poskus iz časa preloma med naturalizmom in novimi smermi.

Ko je bilo Tuje dete vzeto s programa, je uprava za naivne nedolžneže dala na program kmečko veseloigro Vesela božja pot, priredbo po neki Roseggerjevi noveli. To je kmečka zgodba v trinajstih slikah o lepi ljubezni, o romanju, o župniku (ki je sijajno podan), kuharici, dekletu, fantu in materi itd. Tu se je igralcem posrečilo zadeti kmečki ton — zlasti v župniku — ter podati v novelističnih slikah lahkotno, burkasto zgodbo za smeh in kratek čas.

Niso pa znali zadeti ljudskega tona ne igralci ne dramatik Pavel Golia v »ljudski žaloigri« v šestih slikah Bratomor na Metavi.

Golieva ljudska žaloigra je vrsta slik brez izrazite dramatičnosti. Obe glavni osebi, Aleš in Andrej, nista živi osebi, temveč shemi, kakor si jih je zamislil pisatelj, da bi upodobil našo vas. Vendar naša vas ni taka. Aleš ni živ predstavnik nekega idejnega kroga — recimo kar katoliškega, kar je pač hotel povedati pisatelj — temveč spaček, groteskna karikatura že sam na sebi; postavljen ob mnogo bolj realnega Andreja pa vpliva še prav posebno nemogoče. To nasprotje obeh bratov je do skrajnosti in smešnosti pritirana, bolestna slika dveh svetovnih naziranj, katoliškega in materialističnega, ki ni pravična ne enemu ne drugemu in nobenega ne podaja resnično. Katoličtvo ni ozkost, svetohlinstvo in hinavščina, a materializem ne še prirodnost in sproščenost. Andrej in Aleš ne moreta biti predstavnika večne antiteze: tvoren in pasiven značaj, ozki in sproščeni človek. To sta karikaturi, ki naši vasi ne odgovarjata.

Zadnja novost v gledališču je bila na sam sveti dan ali božič uprizorjena drama Molière, igra o francoskem pisatelju komedij in veseloiger. Spisal jo je Rus Bulgakov. Sloneč na čisto negotovih ali tudi kar zlaganih zgodovinskih postavkah iz njegovega življenja, kar priznava tudi Gledališki list, podaja Molièrovo usodo v borbi radi žene, ki je menda njegova hči, in radi Svetohlinca, s katerim se je zameril delu duhovščine. Tajna duhovska organizacija je Molièra spravila v nemilost pri kralju in s tem ubila njegovo življenje. Igra, sloneča na takih pol lažnih pol izmišljenih dejstvih, ne more biti pravična. Je zato polna nepotrebnih napadov na Cerkev, njene nositelje, institucije (n. pr. na spoved) ter priča vsaj o netaktnosti — če ne rečem več — vodstva našega gledališča. Pač pa je igralsko in scenično igra na višku. Kot drama je bolj teatralična kot dramatična, s čimer zakriva svojo zdrobljenost.

Na koncu moram reči še nekaj besed o igralcih. Gornji očitki in kritika jih prav nič ne zadene. Njih delo priča o vse hvalevrednem prizadevanju za lepoto besede in lepoto misli. Njih umetniško delo, ki je vedno iskreno in plemenito, mora spraviti v začudenje vsakogar. Čemu torej take moči vprezajo v marksistični voz? Gledališče ni tendenčna ustanova!

V. S.

Jože Likovič

LUČKA

Lučke, lučke! Dan grlic, belih golobčkov in očiščevanja! Na naši družinski mizi používa zlat jeziček voščeni svitek. Jaslice se o svečnici še enkrat zableščé v nenavadni ljubkosti. Dnevi tekó še vedno tako neprisiljeno, kakor da se pletejo minute kot rožni venec od Marijinega naročja do Jezuščkovih ročic.

V tem srečnem času se je nama z ženo rodila deklica. Bila je to ura zmage, velike ljubezni, solzá in veselja. Proti poldnevu so me obvestili, da je vse srečno končano, mati in otrok sta zdrava. Pesem opoldanskih zvonov je bila zame pesem zahvale. Komaj sem dočakal, da sem zapustil pisarno. Spotoma sem kupil šopek cvetja; to so mi priporočili znanci, toda domneval sem, da ne bodo mogle dopovedati niti rože tega, kar čuti srce ... Nad mestom se je razbleščal rezen februarski popoldan, poln srebrnega bleščanja; v ozračju so se lesketale pajčevinaste nitke zmrzalice, ki je mrščala iz komaj zaznavne meglice. Sonce je kopičilo svoj zlati sijaj po molčečih slemenih in sneženih kopicah, ki so jih naskakovali otroci. Kosi so že radostno požvižgavali pod nizkim smrečjem in se pripravljali na vesel polet.

Vse se je radovalo z menoj!

Tudi ženska bolnišnica je izgubila mrzlo resnobnost. Smrt, ki spremlja tu marsikateri korak in dih, se je potajila nekje zadaj na vrtu. Ko sem poprejšnje dneve obiskoval ženo, me je neprestano spremljal, mučil in stresal na teh hodnikih grozničav občutek. Mislil sem le na to, kako trepetajo žene v porodnih bolečinah, kako odmirajo oči in se sušé izmučene ustnice. Ozračje, pogovori, oči, vse je bilo prežeto z bolečino in skrbjo. Danes pa se mi je zdelo, da se skriva za vsakim stebrom tisti neznani, pa vendar prisrčno se smejoči obrazek s pramenom zlatih kodrčkov, ki me vabi, naj vendar pospešim hojo; na vsaki stopnici sem pričakoval nekoga, ki mi bo še enkrat naznanil radostno vest ter me popeljal v sobano, kjer me pričakujeta žena in dete. Hodniki so bili svetli, iz kapele se je kradel sladkoben vonj kadila, usmiljenke so se vračale od večernic ter nosile s seboj svit lučk in pobožen šepet.

Ko sem stopil v sobo, se je vse ozrlo vame. Pa če bi bilo tisoč pogledov, sleherni pogled bi prestregel, saj se je iskril v njih en sam pozdrav: Srečen, srečen! Ozrl sem se na ženo, ji segel v roko in položil cvetje k njenemu vzglavju. Njen pogled mi je pritrjeval, da je srečna: nepopisna onemoglost, bolečine in skrbi so pozabljene, pokojen nasmeh ji je zaigral na trudnih ustnicah. Prelepi odsev materinstva! Z nemo kretnjo mi je pokazala zibelko, v katero so položili najino dete. Stopim tja. Oči vseh žena v sobi so še vedno uprte vame in mi verno sledé. Štejem korake in pritajene dihljaje, še toliko, da stegnem roko in koprneče odkrijem pleničke. Prvo srečanje! V zibelki leži neznatna stvarca z majhno, tako majčkeno glavico. Prava, živa lučka! Dvoje priprtih očesc brez posvetnosti, čelo kakor brez greha in zemeljskega prahu. Deklica je, Marija ji bo ime! Ko jo tako opazujem, odpre levo očesce in me dolgo zre. To je prvi pozdrav, poslan kakor izpred vznožja božjega prestola, ki ga je zapustila najina Marija — tako sem si mislil — pred nekaj urami, obdarovana z roso nedolžnosti, ljubkosti in zdravja.

Nato so se začele nabirati na otrokovi bradici male gubice, kakor bi dahnil veter v nežno cvetje; čelo se je neznatno skremžilo, usteca so se odprla, dete je zajokalo. Njegov jok me je obletel kakor bistri krogi, ki se napravijo na mirni jezerski gladini. Dvignil sem otroka k sebi in v zadregi popravljal plenice, ki so se odvile. Vsem je ugajala moja prva nerodnost, tudi žena se je smejala.

Doživetje tega dneva mi je bilo kakor dobrodejen požirek, ki mi ga je dala okusiti blažena večnost. Doma sem se pogledal v zrcalo in opazil na svojem obrazu nenavaden sijaj. Bil sem oče! Marija v nebesih, Marija v našem naročju, kdo bi ne prižgal lučk in mlade ljubezni! Vse to bo ostalo nepozabno: pričakovanje lučke, prvi jok in dvoje drhtečih ročic, med katerima se bosta poslej lovila moj čas in moja sreča!

Krista Hafner

BEG Z DEŽELE

KMEČKA ŽENA.

Žena je kmečkemu domu nenadomestljiva. Že suhe številke nam dokazujejo, kako velik je njen vpliv na vse vaško življenje. Saj je izmed sto žensk na svetu 48 kmetic, če sploh ne upoštevamo velikanskega števila kmečkega prebivalstva na Kitajskem, Ruskem in v Argentini. Od dela in moralnega življenja kmečke žene zavisi v obilni meri sreča in zdravje narodov.

Če hočemo vedeti, kaj žena zmore, pojdimo na kmete. Tu je žena gospodinja, mati in delavka. In kakšna delavka! Ni dela, ki bi bilo zanjo pretežko ali preveč poniževalno. Kar je grdega, sramotnega, na videz neznatnega dela pri hiši, vse mora opraviti žena, obenem pa še dan za dnem delati na polju. Po opravljenem delu na polju leže mož v senco in počiva, za ženo pa se pravo delo šele prične. Zvečer, ko družina

že sladko spi, žena še vedno bedi in krpa obleko, ker za to čez dan ni časa. Od mladosti do smrti je njeno življenje en sam delaven dan. Šele v grobu se lahko spočije.

Kolikokrat očitajo kmeticam, da so slabe matere, da že v drugem mesecu odstavljajo otroke, za katere se same skoraj nič ne brigajo in jih prepuščajo v oskrbo starejšim bratom in sestram. Mar je kmečka žena sama kriva, da je tako? Prav gotovo bi vsaka mati rajši ves dan varovala otroka, kot se pa plazila po njivi in plela.

Tudi za lepoto ni kmečki ženi nič. Mar bo z lepim obrazom podpirala hiši tri vogle? Njena lepota so žuljave roke, ki nikoli ne počivajo.

Kmetija zahteva zase vso ženo. Ko se je omožila, ni dobila samo moža, ampak tudi njegov grunt, kateremu mora biti poslej zvesta služabnica in sužnja. Kmetija zahteva od nje neprestano delo in vdano srce, in to za vse življenje.

Grunt brez nje ne more dihati. Žena, mati, gospodinja: ona je duša vsega življenja v kmečki hiši. Mož obdeluje zemljo, jo oblikuje po svoji volji, žena pa možu vliva poguma, da ne omaga in ne odneha v težkih urah. Žena ustvarja v možu veselje do dela, ali pa mu ga ubija.

Morda res v nekaterih hišah ženino poljsko delo malo pomeni, čeprav takih hiš pri nas ni dosti. A tudi na takih kmetijah je žena središče vsega moževega dela. V jutru se prikaže na ozarah in možu se razjasni obraz. V opoldanski vročini prinaša na njivo zmučenemu delavcu hrane in pijače, da se okrepča. In zvečer, ko postajajo roke pri delu počasnejše, kliče njen glas k večerji.

Zmerno, ne pretirano delo na njivi je za ženo nekakšen oddih od dela v hiši in le pospešuje njeno zdravje. Če se ji ni treba preko mere ubijati, ji to delo razvija telesne in duševne moči. Sprememba v delu na ženo dobro vpliva. V veliko tolažbo ji je, da dela za svojce in z delom svojih rok pripomore, da se more družina razvijati.

Tudi v celokupnem narodnem gospodarstvu ženino delo veliko zaleže. Kjer mož sam vodi hišo brez žene, tam gre skoraj povsod vse narobe. Poznamo pa žene, ki same vodijo gospodarstvo, in ga vodijo dobro. Seveda zahteva vodstvo velikega posestva z veliko posli izrednih duševnih, pa tudi telesnih moči, ki so pa tudi pri moških redke; zato je vodstvo takega posestva za ženo sámo težko breme.

Mož mora skrbeti, da je hiša založena s pridelki, žena pa mora te pridelke prav izrabljati. Njena so vsa dela, ki zahtevajo natančnosti, skrbnosti in vztrajnosti.

Tako vidimo, da je uspeh ali neuspeh kmetovega dela v veliki meri odvisen od žene.

Vendar bi pa zmanjševali vrednost ženinega dela, če bi ga cenili le po njenem telesnem delu. Zemlja hoče od žene še vse več.

Naloga žene je, da veže moža na zemljo. Njena naloga je, da mu skrbi za ljub in prijazen dom, v katerem ga ne bodo navdajale potepuške misli in pohlep po drugih, lepših in boljših opravkih. Žena mora vonju zemlje pridati še veselosti, poguma in dobre volje. Z zgledom, plemenitim vplivom, čednostjo in molitvijo daje kmetskemu delu notranjo vrednost in ga dviga. Velika naloga žene je, da vzgaja otroke v ljubezni do rodne zemlje in do očetovega poklica.

Zato je potrebno, da ostane žena zvesta zemlji in vasi. Ne samo s telesom, tudi v mislih in v domišljiji ji mora biti zvesta. Naj bodo vplivi od zunaj še tako silni, nikoli se ne sme zgoditi, da bi kmet še ob domačem ognjišču srečaval sovražnika. Kdo bi mogel opisati silni vpliv, ki ga ima mati na dušo nedoletnega otroka? A ta vpliv je lahko dober ali slab. Pod tem vplivom se deček ali deklica lahko čuti srečno pod rodno streho, lahko pa tudi že zgodaj zaželi iz tega življenja v široki svet. Če hočeš, da ti ostanejo otroci doma, je treba privezati na dom predvsem ženo, privezati jo z mislijo, dušo in vsem čustvom.

NOV ČAS NA KMETIH.

Žal danes prav žena odteguje zemlji svojo ljubezen in naklonjenost. Zemlji manjka dandanes rok, še bolj pa ji manjka src. Iz vseh krajev sveta prihaja tožba, da bežé dekleta z dežele.

Današnji rod, vsaj ta, ki tvori sedanjo družbo, je ves duševno in telesno slaboten, brez sile, odpornosti in vztrajnosti. Pa vprav to so tiste lastnosti, ki so bile svoj čas ponos kmečke družine. Pa tudi telesno današnji človek, bodisi v mestu bodisi na vasi, ne vzdrži več toliko, kot je vzdržal rod naših dedov in pradedov. Le pomislimo, kaj vse so prenesli naši predniki in kako trdo so delali ob nezadostni, neredilni hrani. Včasih so bili tudi bolni, toda poznali niso niti tretjine bolezni, ki kosé današnji rod. Zemlja pa zahteva danes še vedno iste skrbi, istih žrtev, istega truda kot nekdaj. Ne ravna se po človeku, temveč kruto in neizprosno zahteva, da se človek ravna po njej. Žena uvidi, da temu delu, tem žrtvam ni kos in rajši zbeži, če le more. Mati sama še vzdrži, a svoji hčerki privošči boljšo usodo, kot je njena. In ko ji hčerka pove željo, da bi rada šla v svet za srečo, ima navadno v materi najboljšo zagovornico: »Naj poskusi, morda se ji posreči. Na kmetih bo večna trpinka in sužnja.« Mož se mora vdati in dekle odide v mesto ali tovarno za srečo. A kako malo jih je, ki jo v resnici najdejo!

Govorila sem s kmečkim dekletom, ki se hoče v kratkem omožiti. Je edina hčerka bogatega posestnika in kmetija bo njena. Ponujajo se ji trije snubci: kmet, čevljar in slabo plačan državni uslužbenec. Takole je modrovala: »Če vzamem kmeta, bom vse življenje garala. Moj grunt bo komaj toliko zalegel, da bova z možem izplačala doto in dolgove, s katerimi je obremenjen njegov grunt. Če vzamem čevljarja, tudi ne bo prida. Čevljar v mestu je včasih dobro zaslužil, danes pa je tudi obrt na psu. Železničar sicer malo, vendar pa redno zasluži. Vsak mesec mi bo prinesel tiste dinarje, čeprav jih bo malo. Če pridam zraven še najemnino, ki jo bom dobila od grunta, pa bova že shajala; saj na kmetih tudi iz največjega grunta še toliko dohodkov ne moreš iztisniti. Zraven bom po železničarju imela pokojnino in to je še največ vredno.« Seveda se bo dekle odločilo za železničarja.

»Tudi v nekdanjih časih življenje na kmetih ni bilo boljše, kot je dandanes. In vendar so ljudje takrat vztrajali na domači grudi,« modrujejo nekateri. Seveda so, saj jim drugega ni kazalo. Kmečki človek takrat vnanjega sveta še skoraj poznal ni. Zaprt je bil v svojo vas in ni vedel, kakšno je življenje v širnem svetu. Danes pa so prometna sredstva to razdaljo med

vasjo in mestom odpravila, tovarne so se približale vasem, beg z dežele je postal lahek, skušnjava velika. Kdo bi zameril mlademu kmečkemu človeku, če skušnjavi podleže in zbeži z vasi, čeprav bi to ne bilo nujno potrebno in čeprav bi v sedanjih razmerah tudi na vasi lahko prav tako srečno živel ko v mestu ali pa še bolje. Srca ni več doma, ljubezni ni več in tako je slovo od doma lahko. Posledice pa nosi vsa družba, največ pa oni sami, ki so zbežali. Trume brezposelnih po mestih so temu živa priča.

NOVE NALOGE.

Zato je nujno potrebno, da kmečka žena zopet vzljubi svoj kmečki dom in delo na domači grudi. V tem ji mora pomagati vsa družba. Družba veliko terja od nje, zato ji nujno mora nuditi tudi sredstva, da bo mogla vršiti težko nalogo, ki jo od nje zahteva. Urediti bo treba pravno plat ženskega vprašanja. Kmečka žena ne sme biti brezpravna, odvisna od moža, ki ji sam po mili volji določa stališče v hiši: ali jo ima za sužnjo ali zastonjsko deklo ali za družico. Dalje je treba urediti bolniško in starostno zavarovanje naših kmečkih dekel. Brez tega je vsa borba za to, da kmečka dekleta ne bi uhajala v mesto, prazna in kmet bo še naprej zdihoval, da ne dobi poslov. Nobena mati, ki ima količkaj srca, ne more svoje hčerke z mirno dušo poslati za deklo na kmete in jo s tem tako rekoč obsoditi na beraško palico za stara leta. Predvsem pa je treba kmečki ženi veliko vzgoje in pouka. Stare čednosti: odpoved, požrtvovalnost in delavnost morajo priti zopet do veljave. Seveda ni dovolj, da jih goji le žena, kakor to nekateri zahtevajo od nje. Vsa družba mora te čednosti na njej spoštovati in ji njih izvrševanje lajšati. Ženi je treba veliko gospodinjskega pouka, da bo znala tudi v danih razmerah z malimi stroški napraviti dom prijeten in drag, da si bo ob pametnem, umnem delu znala sama olajšati delo in si preskrbeti časa, ki ga nujno potrebuje za odpočitek in razmišljanje. Tudi telesno bo treba kmečko ženo vzgojiti, da bo postala zopet zdrava in odporna, kakor so bile nekdaj naše matere. Sedanji slabotni rod, ki preplavlja že tudi naše kmečke domove, mora izginiti. Nekateri zahtevajo, da mora biti kmečka žena oproščena dela na polju, da se bo lahko posvetila gospodinjstvu in vzgoji otrok. To bi bilo napačno. Že zgoraj smo povedali, da zmerno delo na polju ženi ne škoduje, ampak jo nasprotno še krepi. Toda pretiranega ubijanja ne sme nihče, tudi mož ne, zahtevati od nje.

Nujno bi bilo treba zaščiti ženo pred možem pijancem. Konec mora biti sramote, da mož vse dni popiva po gostilnah, žena pa se z otroki doma ubija in muči kakor živina, zvečer pa je zato še tepena. Dozdaj taka žena nikjer ni uživala zaščite. Mož je gospodar in dela s posestvom, kar hoče; če ga zapije, ga pač zapije: žena in otroci naj gredó beračit — po zakonu je to vse v redu in prav. Če se morda žena kdaj temu presilnemu trpljenju v hipni razburjenosti upre in si poišče sama zaščite, katere ji družba ne dá, je takoj zakon tu, po katerem jo kaznujejo.

Če se ženi vsaj delno izpolnijo navedeni pogoji, se bo gotovo zopet rada vrnila pod kmečko streho. Potem bodo zopet vzcvetele nekdanje čednosti: požrtvovalnost, odpoved in vztrajnost, brez katerih vas ne more živeti. Zaščitimo torej kmečko ženo in ona bo ščitila kmečki dom. (V drugo naprej.)

AMERIKANEC IN SADJE

Marsikomu je že znano, da v Ameriki sadje mnogo bolj upoštevajo in ga zato tudi mnogo več uživajo kot v Evropi. Pri nas je v tem oziru še slabše kot kje drugje, čeprav pridelamo doma mnogo raznovrstnega, okusnega sadja. Vzrokov, zakaj sadje razmeroma tako malo uporabljamo za hrano, je več. Eden izmed njih je gotovo naše mišljenje, da ga ne moremo resno upoštevati kot važno živilo.

Ako damo pri nas sadje na mizo v začetku kosila namesto juhe ali nam na koncu obeda nadomešča sladico, ne velja za pravo jed in ga vsakdo najrajši spravi v žep. Sne ga pozneje kdaj mimogrede, namesto da bi storil to pri mizi in se pri tem zavedal, da vsebuje vprav sadje najboljša hraniva, kar nam jih more nuditi narava sploh. Sadje se večini zdi nekaj praznega, kar pojemo povrhu, ko smo se že nasitili z drugimi živili. Da se prepričamo o napačnosti tega naziranja, naj navedem, kaj pišejo Američani o svojem načinu prehrane, oziroma kaj jim pomeni sadje kot živilo.

Nek ameriški list (Good House-keeping, t. j. Dobro gospodinjstvo) piše o sadju v prehrani tole: »Sadje nam je eno prvih, neobhodno potrebnih živil, ki ne sme manjkati pri nobenem obedu, kaj šele, da bi bil kdo brez njega ves dan. O sadju trdimo, da razveseljuje oko, da nam slastno tekne in pospešuje zdravje.

Pri obedu postrežemo dostikrat najprej s sadno jedjo ali s sadno juho in na ta način postavimo sadje na prvo mesto. S tem pa seveda ni rečeno, da potem pri tem kosilu sadja ni več na spregled. Poglavitna jed je pogosto sadna solata, kateri pa sledi na koncu obeda zopet sadje kot zaključek.

Ako gremo obiskat bolnika, mu prinesemo sadje, saj je skoro ni stvari, ki bi se bolniku bolj prilegla. Nikogar tudi ne pustimo odpotovati, ne da bi mu dali za na pot sadja, in to v posebno obilni meri tistim, ki odhajajo na daljno pot preko oceana.

Sadja ne jemo samo samega, ampak ga tudi združujemo z drugimi živili v okusne jedi. Znano je sadje v zvezi z žitnimi izdelki, posebno z ovsem in pšenico; jemo ga z orehi, s sirom in pecivom, devamo ga v pastete, torte in pudinge in vrhu tega še zaključimo dan s tem, da pojemo jabolko, hruško ali oranžo. Iz tega je razvidno, da sadje naravnost zahtevamo, pa najsi bo pri obedih ali med obedi.

Premalo pa še upoštevamo sadje kot prilogo k raznim mesnim jedem. Medtem ko je svinjina z jabolčno omako, perutnina z brusnicami ali ribe s citrono že splošno v navadi, je pa še dosti manj znanih, a zelo okusnih mesnih jedi s sadno prilogo.

Sadje prinesemo na mizo lahko s šunko, govedino, jagnjetino, jetrami in ribami, in to ne samo v obliki sadne žolice, temveč tudi pripravljeno tako kot zelenjad. Pečenka z dušenimi bananami ali ananasom, češpljami ali rozinami je naravnost imenitna ter prekaša ono, ki smo jo obložili z zelenjadjo. Sadje v zvezi z mesom ima v jedilniku lahko zelo važno vlogo, vendar ne tako, da bi s tem izpodrinilo vsa druga jedila. V ta namen sadje narežemo in urno opečemo v sirovem maslu. Banane olupimo in po dolgem razpolovimo. Če hočemo imeti manjše koščke, prerežemo še vsako rezino čez pol, da dobimo iz ene banane štiri rezine. Nato jih povaljamo v moki in opražimo v sirovem maslu.

Obračati jih moramo z lopatico, in sicer zelo previdno, da se nam ne zmečkajo. Ko smo jih opražili, poškropimo vsako rezino z limonovim sokom. Prav tako pripravimo tople rezine ananasa, oranž ali jabolk. Na mizo prinesemo tako pripravljeno sadje na ta način, da ga naložimo po mesu ali okrog njega. Izvrstna je tudi pečena kuretina s toplimi bananami, jetra s slanino, okrog katerih naložimo vroče rezine ananasa, vse skupaj pa še okrasimo z zelenim petršiljem ali z vodno krešo, jed, ki je nekaj lepega za oko in nekaj dobrega za okus. Znani so tudi že telečji zrezki s sadnim nadevom, na katere položimo na vsakega še eno rezino pečene oranže, to pa pokrijemo z rezino sveže oranže. Enako lahko uporabljamo tudi pečene ali kako drugače pripravljene koleščke jabolk. Nekaj podobnega dobimo tudi, ako dušimo meso v sadnem soku, namesto da bi ga zalivali z vodo ali juho. Seveda so to samo nekateri zgledi, ki naj bodo iznajdljivi gospodinji pobuda za nadaljnja razmišljanja o pravkar opisanem, precej novem načinu uporabe sadja.«

Tako v Ameriki. Ni jim dovolj, da imajo sadje venomer na mizi, še celó pri mesu ga nočejo pogrešati. Mesa ne uživajo mnogo, pa vendar priporočajo, da se tudi tu uveljavi sadje kot okusen in zdrav pridevek.

In pri nas? V tej zadevi čaka gospodinjo težavna, a lepa naloga, da pridobi sadju tisto veljavo v prehrani, ki jo ima drugod in ki jo po vsej pravici zasluži.

Š. H.

KUHARICA

Korenova juha z rižem.

Razgrej v kozi žlico masti, prideni majhno zrezano čebulo, srednje debel in osnažen koren, ki si ga zrezala na rezance, košček zélene, korenino zrezanega petršilja in polovico zrezane žemlje ali kruha. Pusti, da se vse skupaj nekaj minut praži. Nato prilij 1½ l kostne juhe ali juhe od prekajenega mesa ter pusti, da vse skupaj eno uro vre. Posebej skuhaj ⅛ l riža, prideni žlico paradižnikove mezge in prideni kuhanemu korenu. Ako hočeš juho izboljšati, ji prilij zajemalko mleka.

Zapečen krompir.

Skuhaj ½ kg olupljenega krompirja s toliko vode, da je pokrit. Kuhanega odcedi, prav dobro stlači in ga stresi v kozo, ki si jo dobro namazala s sirovim maslom. Krompir razravnaj in ga polij s 4 dkg raztopljenega sirovega masla. Potresi po vrhu žlico drobno zrezanega zelenega petršilja in ga peci v srednje vroči pečici četrt ure.

Repna cima s krompirjem.

Osnaženo cimo operi in skuhaj v zavreli slani vodi. Kuhano odcedi, prilij kisa in olja, potresi ščep popra, žlico drobno zrezane čebule, premešaj in primešaj še enega ali dva kuhana, olupljena in na listke zrezana krompirja.

Krompirjevi zeleni cmoki.

Mešaj deset minut 2 dkg sirovega masla in en rumenjak, prideni ¼ kg kuhanega in pretlačenega krompirja, pest (5 dkg) krušnih drobtin, žlico drobno zrezanega mladega zelišča, kakršno je za zeliščno juho, in sneg beljaka. Napravi za debel oreh velike cmokčiče, ki jih kuhaj v zavreli slani vodi osem minut. Kuhane deni v obarno ali prežgano juho.

Guljaž iz kuhanega ali pečenega mesa (ostanek).

Ako ostane od obeda ¼ kg kuhanega mesa, ga pusti v juhi na toplem do večera. Deni v kozo žlico masti in stresi vanjo srednje debelo, na drobno zrezano čebulo. Ko čebula zarumeni, prideni debel paradižnik in ko se voda nekoliko posuši, prideni še za veliko konico noža paprike in žlico moke. Vse nekoliko premešaj, zalij z zajemalko juhe in pusti, da omaka nekaj minut vre. Nato jo precedi in pretlači, deni nazaj v kozo in prideni kuhano, na male kosce zrezano meso ter še žlico kisle smetane. Postavi jed z makaroni, riži-bižijem ali podobnim na mizo.

Guljaž s cepojem.

Razreži kot običajno ½ kg mesa za guljaž. Praži ga v žlici masti, zmehčanega potresi z moko in papriko, osoli, prideni ščep kumne ter zalij s toplo vodo ali juho. Šele nato prideni pol kavne žličice cepoja ter kuhaj še nekaj minut. Za telečje meso vzemi nekoliko manj izvlečka. — Cepo je najnovejši nadomestek čebule, ki ga s pridom uporabljamo pri kuhi. Prihrani tudi nekaj časa, ker odpade rezanje čebule. Uporabljamo ga kot primes sočivju, zelenjavi in mesnim jedem. Dodamo ga jedi tedaj, ko je že zalita. Tako ga ni treba pražiti na masti. Raznim prikuham ga dodamo približno za konico noža (za približno šest oseb). Še bolj kot v gospodinjstvu pa bo cepo prišel prav turistom, tabornikom in počitniškim kolonijam, ker ga bo z lahkoto nosil s seboj vsak kuhar kolonije ter z njim zboljšal okus raznim tabornim jedem. Cepo se dobi v vseh špecerijskih trgovinah in je mnogo cenejši kot čebula, ki je posebno letos prav draga.

Svinjsko meso v kislem zelju z ajdovimi žganci.

Deni v kozo majhno žlico masti, na listke zrezano čebulo in ¼ kg svežega svinjskega mesa (pleče), pokrij in praži, da se meso zmehča. Če je meso trdo, prilij žlico tople vode. Ko meso nekoliko zarumeni, prideni velik ščep paprike in žlico moke, premešaj in prideni ½ kg posebej kuhanega kislega zelja, osoli in kuhaj vse skupaj četrt ure. Postavi kot samostojno jed z ajdovimi žganci na mizo.

Jabolčne rezine.

Napravi na deski testo iz 42 dkg moke, pet žlic mrzlega mleka, jajca, ščepa soli, 10 dkg sladkorja, ščepa cimeta in dišave, pol žličice drobno zrezane limonove lupine, 6 dkg sirovega masla, 6 dkg masti in celega pecilnega praška. Potem ko je testo četrt ure počivalo, ga razvaljaj mezinec debelo, položi na pekačo in speci. Pečeno testo nadevaj z jabolčnim nadevom in po vrhu nadeva deni sneg dveh beljakov, katerima si primešala dve žlici sladkorja. Postavi še za nekaj minut v pečico, da sneg nekoliko zarumeni. Te rezine pripraviš kaj hitro, so dobre in poceni.

Jabolčni nadev.

Olupi 5 do 6 srednje debelih jabolk, jih deni v kozo, prilij nekaj žlic vode ali vina, žlico sladkorja in jih duši. V ohlajena jabolka prideni nekaj žlic poljubne mezge ter pest drobtin maslenega kruha.

M. R.

ČARODEJEVA DELAVNICA

Kje je prstan?

Razporedi družbo po vrsti okrog mize ali kje drugje. Določi, kdo je prvi, in potem zapusti sobo. Medtem naj si nekdo od zbranih natakne prstan, ki si ga že poprej položil na mizo. Ko se vrneš v sobo, naznani navzočim, da boš uganil natančno, kdo ima prstan, na kateri roki, na katerem prstu in še celó na katerem členku ga ima. Mogoče velika večina ne bo verjela tvojim trditvam, toda ti, ki si poprej že do dna prodrl tej čarovniji, se tega ne boš ustrašil in boš šel še z večjim veseljem na delo in ugibanje, ker ti je zagotovljen še večji uspeh in občudovanje.

Najprej naj številko tiste osebe, ki ima prstan, podvojijo, seveda sami pri sebi, da ti tega ne boš vedel. K številu, ki ga bodo na ta način dobili, naj zbrani prištejejo pet. To vsoto je treba pomnožiti s pet in prišteti deset. Potem naj prištejejo tej vsoti eno, če se prstan nahaja na desni roki, in dve, če se prstan nahaja na levi roki. Nato je treba vsoto še enkrat pomnožiti z deset. K temu je treba prišteti število prsta in to še enkrat pomnožiti z deset. K temu je treba še število členka prišteti in dodati še 35. Nato naj ti povedo celotno vsoto, ti pa na tihem odštej od tega 3535. Preostala vrsta številk ti pove rešitev. Prva številka namreč pomeni prostor, na katerem sedi oseba, ki ima prstan, druga roko, tretja prst, začenši pri palcu, in četrta člen.

Na primer: Oseba sedi na tretjem mestu in ima prstan na drugem členku kazalca na levi roki. Če število prostora pomnožiš z dve, dobiš 6, k temu prišteješ 5, je 11, to pomnoženo s 5 dá 55, k temu prišteješ 10, je 65, zraven prišteješ 2 (številka za levo roko), je 67, to pomnoženo z 10 dá 670; nato 2 (številka prsta) prišteješ, dá 672, in to pomnoženo z 10 dá 6720, prišteješ 2 (številka členka), da dobiš 6722 in k temu še prišteješ 35, kar dá 6767. Če od tega na tihem odšteješ 3535, ostane kot končni rezultat 3222. Tu ti prva številka pove prostor tiste osebe, druga levo roko, tretja kazalec in četrta drugi člen tega prsta.

Seveda moraš sam poprej dobro preskusiti to računanje in se ga tudi priučiti, da te ne bodo pri izvedbi zmedli.

Rdeča in bela roža.

Vzemi rdečo rožo, ki je popolnoma razcvetela, in naznani svojim gledalcem, da jo boš spremenil v belo. Medtem pripravi posodico z žarečim ogljem in vrzi vanjo nekoliko žvepla. Nato drži rdečo rožo v dimu nad ogljem in kmalu se bo spremenila v belo. Če pa potem deneš rožo v vodo, se bo v nekaj urah spet spremenila v rdečo.

Če imaš pri rokah rožo, ki si jo na prej opisani način spremenil v belo, jo postavi v cvetlično posodo in izroči komu iz družbe. Potem lahko staviš z njim, da se bo ta roža v nekaj dneh spremenila v rdečo. Gotovo ti ne bo verjel in bo ugovarjal, da jo boš na kak način zamenjal. Zagotovi ga, da rožo lahko dene, kamor hoče, in jo celó zaklene lahko tebi na čisto neznan prostor. Ko pa bosta šla čez dogovorjen čas rožo pogledat, bo seveda ves začuden sprevidel, da je stavo izgubil, kajti bela roža je medtem spet dobila svojo prejšnjo rdečo barvo.

*

Sokrates, najmodrejši od modrih, je odgovoril nekemu učencu, ki ga je vprašal, kaj on misli o ženitvi: »Le kar oženi se! Če boš dobil dobro ženo, boš živel srečno; če ti je pa hudobna namenjena, boš imel priložnost — postati modrijan.«

Njegova žena, hudobna Ksàntipa, ki je vse to slišala, se je strašno razjezila in modrijana pošteno ozmerjala, nazadnje pa je še butila vanj vrč umazane vode. Sokrates je čisto mirno rekel: »Saj sem si mislil, da bo za grmenjem še deževalo.«

—

Švedska kraljica Kristina je imela navado reči: »Ne ljubim moških zato, ker so moški, ampak zato, ker niso ženske.«

*

Nadarjen pomočnik.

Strojevodja: »Kaj je zdaj s to lokomotivo? Komaj sem jo spravil z mesta.«

Novi kurjač: »Če ne bi ves čas na vso moč držal za zavoro, bi šli še nazaj.«

Oh, ti sedanji izrazi!

»Kako vam ugaja moja nova knjiga, gospa?«

»Čisto dobra je, gospod pisatelj.«

»In njena tendenca?«

»Tendenca? Oprostite, do tega poglavja še nisem prišla.«

Na koncertu.

»Sijajno!... Drzno lahko trdim: čudo moderne tehnike!«

»Toda, kaj vendar pravite? Saj to igranje ni Bog ve kako velika umetnost!«

»Saj ne govorim o igranju, le klavirju se čudim, da prenese tako razbijanje.«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Dom.
(Francè, Mošnje. — 15 točk.)

Dopolnilna uganka.
(Janko Moder, Dol. — 9 točk.)

— — k a
— — s a
— — a s
— — a r
— — o r
— — k e
— — e t
— — n a

Mesto črtic vstavi črke, ki ti povedó rek.

Besedna uganka.
(† Miklavič Oskar, Livek. — 5 točk.)

Rodk dar ešelp, ulamk ešelpod.

Korenska enačba.
(Mihelič M., Sodevci.)

$$(7+13+15+19+23+25)\sqrt[3]{2^1}\sqrt[3]{2^5+2^1+2^1+2^5+2^1}+(1++8+18)\sqrt[4]{2^2+2^5+2^4}+(2+3+4+6+9+14+17+24)\cdot\sqrt[2]{2^1+2^5+2^1+2^5+2^1+2^5+\sqrt[2]{2^1+2^5}}+20\sqrt[6]{2^1}+(5+10++11+12+16+21+22)\sqrt[5]{2^3+\sqrt[5]{2^3+2^2+2^1+2^2+2^3+2^3}}=x$$

Posetnica.
(Hostar, Radovljica. — 10 točk.)

HENRIK GLIČIPI
SVETLA ULICA
$A = Ž$

Vremenski pregovor.
(Nace Cuderman, Tupaliče. — 6 točk.)

Izgred, lega, jutro, saje, vek, čok, brat, les, ped, Ana. — V vsaki besedi izpusti po eno črko.

Črkovnica.
(Pepe, Kropa. — 14 točk.)

D K E T J M L S E O
A M Š R J T L E I L
S O I E K D R T A R
R Č T I G N E T P I
P R Z U I O A N I E
E I R G H A I A A I
E A L Č T G Z A E A
H R E S O B I A J R
I K N E N S E S V Č

Enačbe.
(Jota, Ljubljana. — 8 točk.)

$$\begin{aligned} a - b &= x \\ c - d &= y \\ e - f &= z \\ g - h &= u \\ \hline x+y+z+u &= ? \end{aligned}$$

a = množina, b = vretenčar, c = žensko krstno ime, d = dišava, e = se rabi pri bogoslužju, f = število, g = domača žival, h = kratica; x = predlog, y = moško krstno ime, z = šahovski izraz, u = antično božanstvo.

Berač.
(S. O., Sele. — 12 točk.)

Naloga.
(Castor & Pollux, Maribor. — 10 točk.)

A R J
B I A
E B D
O T O
P O A
P O K
R E O
T R P

Uvrsti te črkovne skupine tako drugo pod drugo, da dobiš navpično pregovor!

Črkovna podobnica.
(Janez Ložar, Ljubljana. — 7 točk.)

nesreča —— ~~nesreča~~

Zloženka.
(R. Jagrovski, Ljubljana. — 6 točk.)

Prvo papež je poznan,
že nebeški deželan,
drugo pa je naš Istran,
ki trguje slednji dan. —
Da napor ni tvoj zaman,
je oboje pesnik znan.

Rešitev ugank v januarski številki.

Novo leto prihaja. Zapiši črke naslova nad posamezne stolpce spodnjih črk in odbiraj stolpce po abecedi teh črk. — Dobiš:

Leto staro je minilo.
Novo da bi srečno bilo!
Vsem ugankarjem želi ugankar.

Posetnica. **Zastavljalec ugank.**

Vremenska prerokba za leto 1936. Črke, ki stojé same, ostanejo neizpremenjene; namesto ostalih pa zapiši števila, katera nato seštej oziroma odštej. Rezultate zopet nadomesti s črkami. Dobiš: **Za slabim vremenom bo prišlo lepo.**

Številnica. P, po, por, krop, Kropa, poroka, oporoka, pokora, kopar, roka, Rok, ko, o.

Besednica. **Kit-ara.**

Dostavljalnica. (N)os, (a)tek, (r)ana, (o)glas, (č)as, (l)zabela, (t)rak, (e)pika, (m)reža, (l)judje), (A)bel, (d)rog, (l)lona, (k)oder, (o)sel. — **Naročite »Mladiko«!**

Konjiček. **G. urednik! Povejte za leto, kaj nove so vaše želje? Kajne, za »Mladiko« naročnikov novih kar cele vrste.**

Čarobni križ. **Kos, potop, lok, kol, sok.**

Kvadrat.

3 1 8 7 5 4 2 6
2 5 6 4 7 3 1 8
1 7 2 6 3 8 4 5
6 4 7 1 2 5 8 3
4 2 3 5 8 6 7 1
5 6 4 8 1 7 3 2
8 3 5 2 4 1 6 7
7 8 1 3 6 2 5 4

Sestavnica. Viktor, Erik, Simon, Evald, Lovro, Oskar, Nikolaj, Oton, Vinko, Otmar, Leon, Emil, Tomaž, Ožbolt. — **Veselo novo leto.**

Vse pravice pridržane. Po dve skrajni vrsti stvorita celotne črke. Dobiš: **Mladika, družinski mesečnik s slikami. 17.** (letnik).

Vremensko poročilo. Od vsakega kraja vzemi črko, ki ti jo pove število stopinj, da dobiš: **Slaba smuka.**

Spev naročnikom in ljubiteljem. Jemlješ črke iz naslova. Šteješ od zadaj naprej. Dobiš:

Vam, ki ljubite prosveto,
srečno in veselo novo leto.

Sestavljalnica. **Rim, ris, tir, sir, riž, vir, žir, tri mir.**

Črkovnica. Vzemi iz vsake skupine predzadnjo črko, da dobiš: **Če te ne srbi, ne praskaj.**

Ptiči. **Kruh tako trd ni, da lakote ne uteši.**

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljalci ugank naj pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

I. Koštiál

OPAZKE O NOVEM PRAVOPISU

10. Ali naj se piše in govori po francoščini: framason, servis, prononsiran, ali pa — kot beremo v nekih listih, menda po ljubljanskem narečju — framazon, servíz, avanzirati? — Pravopis tudi tukaj omahuje: piše po izvirniku (dobro) framasón, servís, prononsiran, obenem pa (slabo) bazén, avanzirati.

11. Ali so množinska imena velikih gorovij (gorskih sistemov) moškega ali ženskega spola? V šolskih knjigah in atlantih namreč ni enotnosti. — Pravopis piše: Karpati, Apenini, Pireneji, Abruci, Beskidi (mošk. sp.), toda Alpe, Kordiljere (str. VIII.) in Kordiljeri (str. 101). Kako naj pišemo: Andi ali Ande?

12. Ali naj se imenuje nesrečni Grk Ojdipus v slovenski obleki Ojdipod (po rodilniku, po pravilu v § 17, b) ali krajše Ojdip ali pa (po lat.) Edip? Vse tri oblike smo že brali. — Pravopis tega imena sploh nima!

13. Ali je prav piruh in varuh ali pirh in varh ali pirih, varih? (Po Miklošiču, Vondráku in Brezniku je prva beseda izvedena iz piriti = rdečiti, druga iz variti = varovati.) — Pravopis piše sicer varuh, toda pirh, kar je nedoslednost.

14. Ali naj nastopajo ženska imena Artemis, Iris, Semiramis, Thetis, Elis i. dr. v imenovalniku v originalni obliki (-is), ali naj se končujejo po naši tradiciji na -ida? — Pravopis omahuje: piše Tetis, Semiramis, Elis, toda Artemida kakor apsida.

15. Ali se tvorijo iz prislovov pridevniki s pripono -šnji ali -šen (po vzorcih takšen, kakšen, enakšen)? — Pravopis ima (napačno) takojšen (str. 247) in precejšen (str. 190) poleg pravilnih: včerajšnji, jutrišnji, tamkajšnji itd. Obrazilo -šen se pritika le pridevnikom in pridevniškim zaimkom.

16. Ali je pravilno utelešen[je] in raztelešen[je] ali u-, raztelesen[je]? — Pravopis zopet omahuje: na str. 7 in 44 bereš raztelesenje (torej od trpnega deležnika raztelesen), na str. 266 pa utelešen in utelešenje in na str. 210 raztelešen!

17. Kako je treba pisati in govoriti samostalnike razkol, pokol in zakol (od koljem, klati)? — Pravopis ima pokolj (str. 178), toda razkol (str. 208, 222) in zakol (str. 286), dasi so vse tri besede izvedene z istim obrazilom iz istega glagola!

18. Ali naj pišemo po členu 31 kvečjemu ali (zoper to pravilo) k večjemu (kakor na str. 270) ali pa kvečemu (kakor na str. 108), čeprav je II. stopnja pridevnika velik le večji (str. 270)? Na izbiro imaš torej kar tri pisave; morda je dovoljena tudi četrta: k večemu? To je nekoliko divji »pravopis«.

19. Izgovarjava nemških priimkov je tu pa tam navedena v oklepajih: Heine (hajne) 68, Nietzsche (níče) 143, Goethe (göte) XIV, Diesel (dízəl) 43 i. dr., ni pa navedena pri imenu Beethoven, ki ga nekateri naši glasbeniki napačno izgovarjajo. Skladbe so Bet-hofnove, ne pa Betounove.

20. Če se že navaja naglašanje tujih imen in besed, naj bi bilo pravilno. Naglaša se brez dvoma reomür, ne réomür (211), orièn̈t, ne órient (160), genitív, ne génitiv (59), akuzatív, ne ákuzativ (5), pasíven, ne pásiven (166) — tukaj nas krivo uči Pravopis, da je sicer trgovska bilanca pasívna, glagolska oblika pa pásivna —, Zakopáne, ne Zákopane (286), házena, ne hazéna (68), bídermajerski, ne bidermájerski (16), Roméo, ne Rómeo (216), Oktaviján, ne Oktávian (157), molékula, ne molekúl (126), máksima, ne maksíma (117) i. dr.

21. Dodatno naj še omenim, da tudi pridevnik Aksákovljev (str. 5) nasprotuje pravilu v § 16 (str. XIII): »Pridevniki imen na -ov imajo končnico -ovlji, n. pr. Čehovlje črtice.« Po tem pravilu bi bil pridevnik le Aksákovlji.

(V drugo naprej.)

UGANKARJEM

REŠILCI UGANK IZ JANUARSKE ŠTEVILKE

Cesar Anton (200), Dobrovoljc Lojze (200), Erjavec Amalija (200), Golnar Franc (200), Jeglič Stanko (200), Kržišnik Angela (200), Kalan Luka (200), Kalan Minka (200), Kržišnik Helena (200), Ložar Janez (200), Modrinjak France (200), Mlakar Jožef (200), Perkavec Albin (200), Petelin Marija (200), Rošker Justina (200), Samostan Stična (200), Sodja Anton (200), Sodja Franc (200), Toman Tine (200), Vovk Jože (200), Zorec Alojzij (200), župni urad Pišece (200), Bulovec Ivo (196), Debevec Krista (198), Demšar Viktor (195), Imperl Peter (195), Jeraša Ivan (195), Mihelčič Franc (196), Pavlin France (196), Trebše Alojzij (195).

Benedičič Jakob (120), Kladenšek Jernej (178), Trink Ferdo (118), Jug Franjo (162), Demšar Stanko (172), Plestenjak Vera (119), Ahačič Metod (110), Briški Jože (130), Cuderman Ignacij (138), Aleš Franc (130), Gruden Franc (177), Steiner Vilko (174), Videnšek Ana (149), Počivalnik Danica (174), Papler Marija (170), Lukovšek Ivanka (170), Glaesener Zinka (158), Šušteršič Franc (161), Brezar Marica (181), Ornik Cilka (111), Čekuta Vilko (161), Jan Lovro (121), Lipoglavšek Slava (128), Rakovec Josip (128).

Pleničar Dušan (70), Ogrin Martin (88), dr. Vračko Edvard (97), Arnšek France (60).

Posebno uganko so rešili:

Kladenšek Jernej, Kržišnik Angela, Debevec Krista, Trink Ferdo, Modrinjak France, župni urad Pišece, Demšar Stanko, Ahačič Metod, Briški Jože, Aleš Franc, Bulovec Ivo, Mihelčič Franc, Pavlin France, Gruden Franc, Rošker Justina, Steiner Vilko, Počivalnik Danica, Dobrovoljc Lojze, Toman Tine, Vovk Jože, Perkavec Albin, dr. Vračko Edvard, Papler Marija, Lukovšek Ivanka, Glaesener Zinka, Šušteršič Franc, Brezar Marica, Ornik Cilka, Čekuta Vilko, Kalan Luka, Samostan Stična, Erjavec Amalija, Zorec Alojzij, Golnar Franc, Kalan Minka, Ptelin Marija, Sodja Anton, Cesar Anton, Sodja Franc, Mlakar Jožef, Kržišnik Helena, Arnšek France, Jeraša Ivan, Demšar Viktor, Jeglič Stanko, Jan Lovro, Ložar Janez, Lipoglavšek Slava, Rakovec Josip.

Izžrebani so: Za prvo nagrado: Mlakar Jožef, Češnjica 19, Srednja vas v Bohinju; za drugo nagrado: Perkavec Albin, uradnik, Lesce-Bled; za tretjo nagrado: Plestenjak Vera, Ljubljana, Bežigrad 10/I.

POMENKI

Bine, Lesce. Najbrž bom katero izbral. Pošlji mi jih še več in različnih, da bo več izbire. Pa, če ti je le mogoče, piši drugič samo na eno stran.

Tek, Ljubljana. Vesel sem bil tvoje pošiljke. Prav na uho ti zaupam, da prvenci tvoje ugankarske modrosti niso kar tako in da naj se uredniški koš kar pred nosom obriše zanje. Pošlji mi jih še!

Mlakar Jožef, Češnjica. Mogoče bom kaj izbral izmed poslanega. Prosim te pa, da mi greš drugič toliko na roko in mi pošlješ vsako uganko na posebnem papirju, da mi jih ne bo treba prepisovati. Drži?

Al. Š., Ljubljana. Tvoja uganka je nekaj novega, vendar pa dvomim, če ti bo dano, da jo boš kdaj videl na zadnji strani Mladike. Vedi, da preveč obložena in zapleteno narejena uganka zgubi veliko na svoji vrednosti. Pošlji mi kaj lažjega, toda duhovitega!

Demšar Stanko, Poljane nad Škofjo Loko. Poslal si mi samo eno uganko, pa je ta tako zavozlana, da je pri najboljši volji nisem mogel niti malo doumeti. Poskušal sem tvojo rešitev na kak način spraviti v uganko, pa se mi tudi to ni posrečilo. Pa še tole ti povem: tiste pesnikove besede se glasijo precej drugače, kakor pa ti misliš. Bog pomagaj, še nihče ni učen padel z neba! Še poskušaj in mi pošlji drugič kaj boljšega.

Pleničar Dušan, Litija. Tvoji uganki bosta v tej obliki le težko kdaj zagledali beli dan v našem kotičku. Veš, tudi za ugankarja je treba vaje in spretnosti. Poskušaj si ogledati uganke, ki so bile doslej priobčene v našem listu, pa boš kar kmalu sprevidel, da je bolje, da tvojih ne priobčim. Poskušaj in uri se še in mi pošlji.

Videnšek Ana, Ljubljana. Če ti nagrade še niso poslali, reklamiraj pri upravi v Celju in se sklicuj na izid žrebanja. Pozdrav!

Vsem. Najlepša hvala za vse pozdrave in voščila. Tudi jaz vam želim polno uspehov pri ugankah in tudi drugod. Želim vam, da bi bili vsi izžrebani za glavno nagrado. V januarsko številko se mi je kljub pazljivosti vrinilo nekaj napak, ki ste jih pa, kakor vidim iz rešitev, lahko sami popravili. V prihodnje se bom poboljšal.

RAZPIS NAGRAD ZA FEBRUAR

1. nagrada: **Pitamic dr. Leonid, Država** (polplatno).
2. nagrada: **Magajna Bogomir, Gornje mesto** (vezano).
3. nagrada: **Pogačnik dr. Jože, Veliki teden** (vezan, z rdečo obrezo).

Cvetje iz domačih in tujih logov

Odveč je govoriti naročnikom Mladike o pomenu in vrednosti knjižne zbirke pod gornjim naslovom, saj je vsakdo že veliko slišal o njej in vé, da mora imeti knjige te zbirke prav vsak izobražen Slovenec. — Doslej so izšla tale dela:

(Cene so udninske.)

1. Simon Gregorčič, Izbrane pesmi

Gregorčičeve pesmi pač vsakdo vedno znova rad prebira. Sedaj je vsakomur omogočeno si nabaviti te pesmi v izboru.

Broširan izvod Din 9·—
v platno vezan Din 18·—

2. Fran Levstik, Martin Krpan

To pristno domačo, po besedi in snovi našo povest bi morala imeti vsaka hiša.

Broširan izvod Din 3·—
v platno vezan Din 9·—

3. Horatius, Pismo o pesništvu

Že naš pesnik Prešeren je visoko cenil to klasično pesnitev, sedaj je na razpolago v originalu in izvrstnem prevodu.

Broširan izvod Din 7·50
v platno vezan Din 13·50

4. Josip Jurčič, Jurij Kozjak

Ta prva večja povest našega slovitega pripovednika si je osvojila srca vseh slovenskih bralcev.

Broširan izvod Din 9·—
v platno vezan Din 18·—

5. Valentin Vodnik, Izbrano delo

Z narodnega stališča smo že dolžni, da poznamo delo našega prvega pesnika.

Broširan izvod Din 9·—
v platno vezan Din 18·—

6. Matija Čop, Izbrano delo

Veliko smo slišali o možu, ki nam je Prešerna odkril, a z njegovim delom se moremo šele sedaj temeljito seznaniti.

Broširan izvod Din 9·—
v platno vezan Din 15·—

7. Simon Jenko, Izbrano delo

Jenkove pesmi so še zmeraj moderne, a vse premalo znane. V tem delu spoznamo Jenkova dela v izboru, in sicer v vezani in nevezani besedi.

Broširan izvod Din 9·—
v platno vezan Din 18·—

8. Žitja Konstantina in Metodija

Knjiga nam odkriva doslej neznano lepoto in dovršenost dveh najstarejših izvirnih slovanskih spisov.

Broširan izvod Din 9·—
v platno vezan Din 18·—

Cene so skrajno nizke in je zato vsakomur omogočeno si nabaviti celotno zbirko. Rednim plačnikom Mladike, ki naročijo vseh osem zvezkov hkratu, in sicer najkasneje do 10. februarja 1936, dovoljujemo pa še posebno ugodnost: lahko poravnajo račun v štirih mesečnih obrokih. Poslužite se te ugodne prilike in še danes naročite vso zbirko. Za naročila zadostuje dopisnica, ki jo naslovite na:

DRUŽBO SV. MOHORJA V CELJU